

KORKEIMMAN HALLINTO-OIKEUDEN PÄÄTÖS

Antopäivä 1 (95)

28.12.2007

Taltionumero

3417

Diaarinumerot

2996/1/06

3000/1/06

3030/1/06

3031/1/06

3032/1/06

3047/1/06

3048/1/06

Asia Maakuntakaavan vahvistamista koskevat valitukset

Valittajat

- 1) Tiina Ranta, Riihimäki
- 2) Liisa-Riikka Paulamäki, Espoo ja Ilmi Paulamäki, Tammela
- 3) Heikki Puntila, Hauho, Etelä-Suomen maanomistajien liitto ry, Lahti, ja MTK Häme ry (aiemmin Maataloustuottajan Etelä-Hämeen Liitto MTK - Etelä-Häme ry), Hämeenlinna
- 4) Anna-Kaarina Jaakkola, Hausjärvi
- 5) Mika Mäkilä, Helsinki
- 6) Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry, Hämeenlinna, sekä
- 7) Olli Hannulan kuolinpesä

Päätös, josta valitetaan

Valtioneuvoston päätös 28.9.2006 n:o YM5/5222/2004

1. Maakuntavaltuuston päätös ja valituksenalaiset merkinnät

Hämeen liiton maakuntavaltuusto on 29.11.2004 hyväksynyt koko maakuntaa koskevan ja kaikki maankäyttömuodot käsittävän Kanta-Hämeen maakuntakaavan siten kuin maakuntakaavakartta kaavamääräyksiin ja -selostuksineen tarkemmin osoittaa. Maakuntakaava korvaa alueella voimassa olevat seutukaavat 2, 3, 4 ja 5. Maakuntahallitus on saattanut maakuntavaltuuston päätöksen ympäristöministeriön vahvistettavaksi.

2. Asian käsittely ympäristöministeriössä

2.1. Valitukset ympäristöministeriössä

Tiina Ranta, Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäki, Heikki Puntila ja hänen asiakumppaninsa, Anna-Kaarina Jaakkola, Heljä Mäkilä, Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry sekä Olli Hannulan kuolinpesä ovat muiden ohella valittaneet maakuntavaltuuston päätöksestä ympäristöministeriölle.

Tiina Ranta (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 20) on valituksessaan vaatinut, että maakuntakaava kumotaan siltä osin kuin se koskee Riihimäen läntisen sisääntulotien linjausta ja että linjaus poistetaan maakuntakaavasta.

Ranta on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että tiehanke on aivan järjetön, koska Riihimäelle on jo useampi sisääntuloreitti samasta suunnasta tulijoille. Ensimmäinen on Forssa-Lahti -tieltä kaupunkiin, Helsinginväylälle ja vanhalle Hämeenlinnantielle, joilta pääsee monesta kohtaa kääntymään Riihimäelle. Toinen sisääntulotie on tieltä 54 suoraan radanvarsitielle. Kolmas jo olemassa oleva sisääntuloreitti lännestä Riihimäelle on tietä 54 Sipiläntien kautta kaupunkiin. Neljäntenä on edelleen olemassa oleva Kormuntie, Kormun ja Kernaalan kylän asukkaiden kulkureitiksi Riihimäelle. Lisäksi Kernaalan kylästä pääsee Reunalantieltä Sipiläntien kautta kaupunkiin.

Riihimäki ja riihimäkeläiset eivät tätä tietä tarvitse. Loppu on jo pidemmän aikaa ajanut tämän oikotien rakentamista, jotta sieltä pääsisi nopeammin Riihimäelle ja Helsinkiin. Tämä ei ole riittävä peruste rakentaa uutta tietä. Tien rakentamista on perusteltu myös raskaan liikenteen vaikealla nousemisella tien 54 rampista Helsinginväylälle. Ammattiautoilijoiden kanta on, että ongelmaa ei ole. Liikennevalo-ohjaus tosin helpottaisi lännestä tulevien autoilijoiden kääntymistä vasemman kaistan yli rampille. Tämä olisi huomattavasti halvempi vaihtoehto kuin uuden tien rakentaminen.

Tien rakentamista on myös perusteltu Kormuntien liikenteen rauhoittamisella ja Kormun kylän lasten turvallisuudella. Tämä on hyvä peruste, mutta ratkaisuna uuden tien rakentaminen Kernaalan kylän läpi, jossa asuu myös lapsia, on vain ongelman siirtämistä. Etenkin, kun maakuntakaavassa Kernaalan kylä on kokonaisuudessaan kaavoitettu asuinalueeksi. Näin ollen lännestä Helsinkiin menevä rekkaliikenne ohjattaisiin jo alueella asuvien lapsiperheiden ja sinne rakentamista suunnittelevien

lapsiperheiden asuinalueiden läpi. Yksinkertaisempi ja halvempi ratkaisu olisi kieltää Kormuntielle raskaan liikenteen kulku ja sallia huoltoajo. Tällöin raskas liikenne ohjautuisi sinne, minne se kuuluukin eli tielle 54 ja sitä kautta Helsinginväylälle. Tien rakentamista on perusteltu vielä Kernaalan kylän asukkaiden ja maanomistajien tarpeella. Yksikään alueen asukkaista ei ole ilmoittanut tuota tietä haluavansa, päinvastoin he ovat aktiivisesti vastustaneet tien rakentamista jo viimeiset kymmenen vuotta. Kernaalan kylän asukkailla on jo olemassa olevat tiet Kormuntien ja Reunalantien kautta kaupunkiin.

Riihimäen läntisellä puolella Riuttan ulkoilureitti kaupungin suosituin hiihto/ulkoilureitti, sillä reitti johtaa suoraan Riuttan laskettelukeskukseen ja pulkkarinteeseen. Riihimäen läntisellä alueella asuu paljon ulkoilusta pitäviä perheitä. Lisäksi Riihimäen läntiselle puolelle on kaavoitettu uusia asuinalueita, joten olisi erittäin tärkeää, että Riuttan ulkoilureitti voitaisiin säilyttää Riihimäen läntisen alueen asukkaiden ulkoilureittinä mahdollisimman puhtaana. Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen. Riihimäki ei kilpaile uusista veronmaksajista hienoilla teillä ja korkeilla taloilla, vaan nimenomaan juuri näillä pikkukaupungin eduilla eli sillä, että puhdas luonto ja ulkoilureitit ovat yhtä lähellä kuin pankki ja kauppa.

Riihimäen läntinen sisääntulotie tulisi kulkemaan Riihimäen pohjavesialueen läpi. Riihimäen pohjavesialueiden suojelusuunnitelmassa on mainittu yhdeksi merkittävimmäksi riskiksi tienpito kyseisellä alueella. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavaa laadittaessa on pidettävä silmällä, ettei alueiden maanomistajille tai muulle oikeuden haltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa. Valittajan mielestä on kohtuuton haitta maanomistajalle, kun valittajan perheeltä viedään mahdollisuus rakentaa oma koti omalle maalleen heidän terveydentilalleen sopivassa ympäristössä ja vain muutaman minuutin ajan säästön vuoksi.

Valittaja ei muutenkaan ymmärrä, miksi pitää ohjata raskas liikenne asuinalueeksi kaavoitetun alueen läpi, kun liikennepäästöjen terveydelliset haitat jo tunnetaan ja vierestä menevät hyvät ja valmiit tieyhteydet, jotka eivät kulje asuinalueen, pohjavesialueen eikä ulkoilureittien läpi. Tiepiiri ja Hämeen liitto eivät ole välittäneet alueen asukkaiden, Riihimäen kaupungin, ympäristölautakunnan eikä Riihimäen luonnonsuojeluyhdistyksen kannasta suunnitellessaan tätä tielinjausta.

Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäki (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 17) ovat valituksessaan vaatineet, että maakuntavaltuuston päätös kumotaan perustuslain vastaisena.

He ovat valituksensa perusteluissa muun ohella esittäneet, että ranta-alueen omistajia ei ole kohdeltu tasapuolisesti. Hämeen liitto on kokouksessaan 29.11.2004 jättänyt valittajien muistutuksen huomioimatta. Maakuntakaava ohjaa yleisellä tasolla rakentamisen ja viherrakenteeseen liittyviä vyöhykkeitä yleispiirteisellä tasolla. Samalla ranta-alueella olevat monet tontit, ja varsinkin kaksi viereistä tonttia, on osoitettu rakentamiseen tarkoitetuksi alueeksi kokonaan. Samalla on estetty täysin ranta-alueen yleinen käyttö. Valittajien omistamasta tontista ainoastaan pieni osa on osoitettu rakentamiseen tarkoitetuksi alueeksi, noin 15 prosenttia. Rakentamiseen osoitettu alue on ehdottomasti liian pieni rakentamista varten. Maakuntahallitus on perustuslain vastaisesti asettanut ranta-alueiden omistajat eriarvoiseen asemaan. Rakennusaluetta voitaisiinkin hieman laajentaa. Laajennus ei haittaisi mitenkään ranta-alueen virkistyskäyttöä.

Heikki Puntila ja hänen asiakumppaninsa (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 18) ovat valituksessaan vaatineet, että maakuntakaavasta poistetaan kaikki MYg-varaukset.

Puntila ja hänen asiakumppaninsa ovat valituksensa perusteluissa esittäneet muun ohella, että MYg-varaukset on merkitty maakuntakaavaan vielä keskeneräisen Geologian tutkimuskeskuksen moreenimuodostumien valtakunnallisen inventointiprojektin perusteella. Kyseisestä inventointiprojektista, saatikka sen tuloksista, ei ole Hämeen maakunnan alueen maanomistajia informoitu millään tavalla. Maanomistajat eivät ole tiedäneet, että heidän omistamillaan mailla tehdään kyseistä inventointia. Hämeen liitto on ilmeisesti tästä epäkohdasta johtuen lähettänyt ainakin osalle maanomistajista, joiden maille MYg-varauksia sijoittuu, kirjeen 28.1.2004. Tässä kirjeessä on suurpiirteisesti kerrottu, että kyseisen maanomistajan maalle sijoittuu MYg-varaus ja että se perustuu edellä mainittuun inventointiprojektiin. Kirjeessä ei ollut mukana minkäänlaista liitekarttaa, josta maanomistaja olisi voinut nähdä, miten MYg-alue osuu hänen mailleen. Tämä menettelytapa ei vastaa periaatetta siitä, että maanomistajia on kuultava ennen kuin aluevarauksia suojelutarkoituksiin tehdään.

Valittajat eivät voi hyväksyä sitä, että kiviainesalueet jaetaan ilman tarkempaa tutkimusta maa-ainesten ottoon soveltuviksi ja soveltumattomiksi alueiksi. Maa-ainelupien harkinta ei kuulu Hämeen liitolle, vaan kuntien maa-ainelupaviranomaisille, jotka maa-ainelain lupaedellytysten mukaan harkitsevat, voidaanko lupa myöntää vai ei. Maanomistajat eivät ole tältä osin voineet vaikuttaa omistamansa alueen kehittämiseen

ja sitä koskevaan päätöksentekoon, mikä on perustuslain hengen vastaista. Päätöksen alueiden ottamisesta MYg-varauksen piiriin on tehnyt Hämeen liitto sanelupolitiikalla.

Maankäyttö- ja rakennuslain 1 §:n 2 momentin mukaan lain tavoitteena on turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävänä olevissa asioissa. Lain henki on, että maanomistajat ovat heti alusta lähtien mukana valmistelussa ja että työ on vuorovaikutteista ja avointa. Tämän olisi pitänyt näkyä myös moreenimuodostumien inventointiprojektissa, mutta näin ei ole käynyt. Hyvän hallinnon takeita ei ole noudatettu. Perustuslain mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka kuuluvat lain alaan on säädettävä lailla. Nyt säätäminen tapahtuu valtakunnallisella moreenimuodostumien inventointiprojektilla, josta ei ole annettu informaatiota maanomistajille. Vasta sen jälkeen kun Geologian tutkimuskeskus tulevana vuosina informoi maanomistajille moreenialueiden inventoinnista ja sen tuloksista, voi tällaisten alueiden ottoa maakuntakaavaan vasta alkaa edes harkita. Hämeen liiton menettelyssä loukataan perustuslaillista omistusoikeutta.

Anna-Kaarina Jaakkola (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 3) on valituksessaan vaatinut, että maakuntavaltuuston päätös kumotaan.

Jaakkola on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että valtuutetuille on kokousmateriaalin mukana jaettu esteellisyyslomake, jota liiton virkamiehet ovat kehottaneet kokouksessa käyttämään. Kun rakennuslakia on uudistettu ja seutukaava on muutettu maakuntakaavaksi, sen tehtäväksi on määritelty valtakunnallisten tavoitteiden huomioonottaminen. Maakuntakaava on siis yleiskaava ja luonteeltaan informatiivinen. Hämeen liiton maakuntakaavoittaja on kuitenkin laatinut detaljikaavan, josta on seurannut erittäin suuri määrä huomautuksia. Kuntalaisten, kuntien ja muiden yhteisöjen näkemyksiä ei ole otettu huomioon. Kuntien kaavoitus-oikeutta ja sen myötä kansalaisten päätösvaltaa on rajusti rajoitettu.

Suomen Kuntaliiton lakimies Alf Henriksson on myöhemmin todennut, kuten monet muutkin alan asiantuntijat, ettei maakunnan yleiskaavasta päätettäessä voi olla esteellisiä henkilöitä. Esteellisyydestä pitää olla selkeät juridiset seuraukset.

Maakuntakaava sisältää runsaasti epäselviä yksityiskohtia. Niiden havaitseminen maakunnan mittasuhteissa on ollut erittäin vaikeaa, tilojen

rajojen ja sen myötä omistussuhteiden selvittäminen jopa lähes mahdollista. Yksityiskohtia ovat myös MYg-merkinnät, uudet ma-alueet sekä MT-alueiden kolminkertaistuminen. Perusteluina näille merkinnöille on käytetty inventointeja, kuten MYg-alueissa. Alueen inventointi ei kuitenkaan riitä suojelun perusteeksi. Maanomistajia ei ole lainkaan kuultu inventointeja tehtäessä. Toiminta on siten ollut perustuslain hengen vastaista.

Ennen äänestyksiä valittaja on esittänyt valtuuston kokouksessa maakuntahallituksen jäsenenä ihmettelynsä siitä, että valtuuston jäsenet eivät olleet saaneet tiedoksensa 5.11.2004 pidetyn hallituksen kokouksen asiakirjaa, joka on jaettu kokouksessa pöydälle ja jossa on ollut luettelo niistä MYg-alueista, jotka on poistettu kaavasta. Moreenialueita on ollut yhteensä 72 kappaletta, joista on vähennetty 42 kappaletta. Tästä esteelliseksi ilmoittautuneet eivät ole olleet tietoisia. "Esteellisillä" ei myöskään ollut varajäseniä äänestysten varalta mukanaan. Äänestysmenettely ei näiltäkään osin ole ollut laillinen.

MYg-äänestyksessä äänestysjärjestys ei ollut työjärjestyksen mukainen. Valtuutettu Eerolan esitys siirtää MYg-alueet liitekartoille on merkinnyt pohjaehdotuksen hylkäämistä, joten siitä olisi pitänyt äänestää viimeksi. Valtuustokäsittelyssä tapahtuneiden menettelyvirheiden vuoksi päätös tulee kumota.

Ma-alueet on arvioitu oudosti eivätkä ne perustu geomorfologiaan niin kuin kaavoittaja väittää. Geologian tutkimuskeskuksen asiantuntija on kaavoittajan kanssa eri mieltä. Ma-alueiden määrittäminen on tehty lähinnä esteettisesti ja niin muodoin sitä on pidettävä mielivaltaisena. Se rajoittaa asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien toimintaa kohtuuttomasti.

Miten maakuntakaavassa on mahdollista määrätä "peltojen pitämisestä viljelyssä", kun MT-alueiden huikea lisäys merkitsee tosiasiasa peltojen suojelua niitä viljeleviltä maanviljelijöiltä. Hausjärven kunnanhallitus on yksimielisesti päättänyt ja esittänyt myös maakuntahallitukselle ja edelleen valtuustolle, että ma-alueet kunnan osalta poistettaisiin kunnan kehittymistä vaikeuttavina merkintöinä. Kyseinen aluemarkinta tulisivat poistaa valittajan viljelemän maatilaa alueelta. Merkinnän seurauksena valittaja ei saa rakentaa maatalouskonehallia rakennusluvasta huolimatta, kun kesäasukas ei hyväksy paikalla sijaitsevan vanhan viljamakasiinin siirtoa museoalueelle, jossa sille on paikka ja rakennuslupa.

Maakuntakaava tulisi kumota liian yksityiskohtaisena ja elinkeinotoimintaa rajoittavana sekä kunnallista päätöksentekoa kaventavana. Maalueet ja MT-merkinnät tulisi poistaa maakuntakaavasta valittajan yhdessä aviomiehensä kanssa omistamilta ja viljelemiltä alueilta. Maakuntakaavan tulee olla kehittämishakuinen eikä säilyttävä ja museoiva. Uudenmaan ja Päijät-Hämeen maakuntakaavat ovat yleispiirteisempiä ja asiallisempia kuin Kanta-Hämeen maakuntakaava. Maakuntakaavojen tulisi olla edes jollakin lailla yhtenäisiä, eikä näin suuria poikkeamia saisi sallia.

Heljä Mäkilä (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 13) on valituksessaan vaatinut, että maakuntavaltuuston päätös kumotaan ja että asia palautetaan Hämeen liittoon uudelleen käsiteltäväksi.

Mäkilä on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että maakuntakaavassa teollisuus- ja varastoalueen aluevaraus koskee valittajan omistamia kiinteistöjä Tähkämaa 2 RN:o 6:432 ja Tähkäpelto RN:o 7:43. Tilat sijaitsevat entisen sahan ja entisen talotehtaan välittömässä läheisyydessä, nykyisen teollisuusalueen rajalla. Maakuntakaavan mukaan teollisuusalue laajenisi tästä pohjoiseen käsittäen molemmat valittajan kiinteistöt. Teollisuusalueen laajentaminen valittajan omistamille alueille ei ole Humppilan kunnassa eikä kysymyksessä olevalla teollisuusalueella ainoa laajentumissuunta. Hämeen liitto ei ole riittävästi selvittänyt muita laajentumisvaihtoehtoja ja laajentumissuuntia, vaikka kaavamuistutuksissa näitä on tuotu runsaasti esille.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2001/42/EY, joka on tullut voimaan 21.7.2001, on direktiivin 13 artiklan 3 kohdan estämättä Hämeen liittoa velvoittava tulkintavaikutus asiassa. Tulkintavaikutusta ei ole maakuntakaavan valmistelussa otettu huomioon. Direktiivillä on tulkintavaikutusta ennen täytäntöönpanoa koskevan määräajan päättymistä, ja tulkintavaikutus voi kohdistua myös viranomaisten hallintopäätökseen. Kestävän kehityksen kannalta merkityksellistä asiassa on jo rakennetun ympäristön tarkoituksenmukainen hyväksikäyttö. Direktiivin tulkintavaikutuksen ja ympäristöarvojen kannalta on merkityksellistä, että teollisuusalueen laajentaminen pohjoiseen heikentäisi keskustaaajaman peltoalueen maisema-arvoa. Kyse on maatalouteen liittyvästä perinnetuomaisemasta, jonka läheisyydessä sijaitsevat Hämeen maakunnallisesti arvokkaista rakennusperintökohteista Kankareen lähiympäristö sekä Humppilan kylä ja sen kulttuurimaisema. Kyse on jatkossa myös 1940-luvun rakennusperinnön vaalimisesta ja säilyttämisestä.

Lisääntyvän teollisuuden melu- ja muita ulkoisvaikutuksia ei ole selvitetty kuntakeskuksen ja sillä alueella sijaitsevan asutuksen kannalta. Pohjoinen laajennusalue on kunnan keskustassa asuvien kuntalaisten virkistysaluetta. Maakuntakaavan mukaisesti teollisuusalueen laajentaminen pohjoiseen tulisi liian lähelle sekä Kauppilantien asutusta että myös loma-asutusta, jota tämän peltoaukean reunamilla jo nyt sijaitsee. Teollisuuden laajentumissuunta on kaavaehdotuksessa väärä myös kuntakeskuksen sijaintiin nähden. Kaavoitus laajenisi ydinkeskustan suuntaan kielteisin vaikutuksin.

Hämeen liiton perustelujen mukaan maakuntakaavaehdotus olisi Humpilan kunnan yleiskaavatavoitteiden mukainen. Hämeen liitto ei ole kuitenkaan pystynyt yksilöimään, mihin kunnan päätökseen tai kenen kunnan edustajan ilmoitukseen tämä perustuu. Valmisteluvaiheen viranomaisneuvotteluista ei ole pidetty pöytäkirjaa tai ei ole olemassa muuta dokumentaatiota, josta valittajalla olisi mahdollisuus arvioida kunnan antaman lausuman oikeudellisia perusteita. Valittajalla ei siten ole käytävissään kaikkea sitä päätöksenteon perusteena olevaa tietoa, johon päätös ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin muutoksenhaussa perustuvat.

Maakuntakaavassa ehdotettu teollisuus- ja varastoalueen kaavamerkintä on valittajan kannalta kohtuuton kiinteistöjen käyttöä rajoittava tekijä, koska sillä on tosiasiallisesti vaikutusta mahdollisessa detaljikaavoituksessa. Kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon kunnan kehittämisen maankäytölliset vaihtoehdot suhteessa valittajalle aiheutuvaan rajoitukseen. Maakuntakaavaa laadittaessa ei ole esitetty perusteita, joiden mukaan yleinen etu olisi suurempi kuin valittajalle aiheutuva kohtuuton haitta.

Hämeen ympäristökeskuksen mukaan kysymyksessä olevalla teollisuusalueella on kaatopaikka, jota ei ole hallinnollisesti lopetettu eikä lainsäädännön edellyttämiä lakkauttamistoimia ei ole toistaiseksi toteutettu. Hämeen liitto ei ole ottanut tätä seikkaa maankäytön suunnittelussa huomioon, eikä hallinnollisessa mielessä lakkauttamatonta kaatopaikkaa ole merkitty kaavakarttaan. Nykyisellä teollisuusalueella sijaitsevan niin sanotun talotehtaan kaatopaikka-alueen selvittäminen on vireillä Hämeen ympäristökeskuksessa. Yksityinen kaatopaikka-alue on "tulppana" kaavaehdotuksessa esitetyle teollisuuden laajentamiselle pohjoiseen. Tämän vuoksi kaatopaikka-alue tulee merkitä käytöstä poistetuksi kaatopaikka-alueeksi, jotta alueen mahdollisista käyttömahdollisuusrajoituksista ei olisi epäselvyyttä ja että kaava vastaisi todellista tilannetta.

Humppilan kunnanhallitus on käsitellyt Kanta-Hämeen maakuntakaavaehdotusta kunnanjohtajan esittelystä kokouksissaan 16.2.2004, 1.3.2004 ja 11.8.2004 ja antanut tämän mukaisesti lausunnot Hämeen liitolle. Hämeen liitto on ottanut valmistelussa huomioon Humppilan kunnanhallituksen kunnanjohtajan esittelystä antamat lausunnot, vaikka valittajan kannalta kunnanjohtajaa voidaan pitää hallintomenettelylain 10 §:n 1 momentin 6 kohdan ja hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaisesti esteellisenä valittajaa koskevien asioiden valmistelussa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on antanut kantelun perusteella vastauksen 20.10.2003 asiassa, jossa kyseessä oli sama oikeudenomistaja, sama asiamies ja kysymyksessä olevan teollisuusalueen kaatopaikkaa koskeva valittajan jätelain nojalla vireille panema hallintoasia. Kunnanhallitus oli ratkaissut asian kunnanjohtajan esittelystä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan kunnanhallituksen menettelyä voitiin asiassa pitää ongelmallisena, mutta ei sillä tavoin moitittavana, että se olisi edellyttänyt oikeusasiamiehen toimenpiteitä. Samaa teollisuusalueen kaatopaikkaa koskevan aikaisemman selvityspyynnön perusteella kunnanjohtaja antoi 13.3.2000 lausunnon siitä, että kysymyksessä olevalla teollisuusalueella ei ole ollut kaatopaikkaa. Lausuma on täysin ristiriidassa toisen toimivaltaisen viranomaisen, Hämeen ympäristökeskuksen näkemyksen kanssa. Lisäksi valittaja ei voi tietää, rasittaako Hämeen liiton maakuntakaavan valmistelua mahdollinen esteellisyysepäily myös siltä osin kuin liitto on käyttänyt kaavan valmistelussa Humppilan kunnan yleiskaavoitustavoiteperustelua. Maakuntakaava olisi tullut valmistella siten, että Humppilan kunnanjohtaja on esteellinen valittajaa koskevien asioiden valmistelussa kaikilta osin.

Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 5) on valituksessaan vaatinut, että ympäristöministeriö jättää vahvistamatta maakuntakaavan turpeenottoalueiden (EOt), soran- ja hiekanottoalueiden (EOh) ja kiviaineksenottoalueiden (EOk) varaukset. Lisäksi luonnonsuojelupiiri on vaatinut, että Riihimäen läntisen sisääntulotien varaus poistetaan ja että selvitysalueena olevalle Lopen Keihäsjärvelle lisätään MYg-merkintä.

Luonnonsuojelupiiri on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että Kanta-Hämeen maakuntakaavassa on esitetty poikkeuksellisen paljon erilaisiin maa-aineksiin kohdistuvia käyttövarauksia. Näin suuri määrä on ongelma muun muassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden takia. Lisäksi maa-ainesten käyttövarausten paljous ei ole tasapainossa suojelualueiden vähyyteen ja kaavan valmisteluvaiheessa vähennettyihin MYg-merkintöihin verrattuna. Turpeenottoalueet perustuvat

lähinnä seutukaavan varauksiin ja selvityksiin. Niissä ei ole otettu huomioon uusinta tietoa soidensuojelun tarpeesta Etelä-Suomessa, uusia ennallistamismahdollisuuksia eikä valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Maakunnan soidensuojeluverkosto on riittämätön. Turvetuotantovarauksissa on ojittamattomia ja ennallistamiskelpoisia soita. Mikä pahinta, turvetuotantoon varatuista soista ei ole tehty uusia ekologisia maastonselvityksiä.

Soran- ja hiekanottoalueiden sekä kiviaineksenottoalueiden määrä on hyvin suuri verrattuna esimerkiksi POSKI-selvitykseen. Mukana on jopa uhanalaiselle harjulajistolle, kuten hämeenkylmäkukalle, haitallisia kohteita. EOt, EOh ja EOk-varausten suhde pohjavesien suojeluun on erittäin ongelmallinen. Kanta-Häme on merkittävä alue koko ruuhka-Suomen vesihuollon kannalta. Hankkeiden vaikutukset tulee selvittää paremmin, myös maakuntakaavan yhteisvaikutukset. Pohjavesialueiden vaarantaminen on myös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaista. EOt, EOh ja EOk-varauksien selvitykset ovat puutteelliset, ne vaarantavat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita sekä alueiden käytön ekologista kestävyyttä ja maiseman ja luonnonperinnön vaalimista. Yhdistys on tältä osin yhtynyt Luonto-Liitto ry:n ja Luonto-Liiton Hämeen piiri ry:n valitukseen.

Riihimäen läntinen sisääntulotie kantatieltä 54 moottoritiele tulisi liittyämään vanhaan tiehen 2834 Riutanharjun kohdalla. Tämä varaus tulee poistaa, koska tie kulkee Riihimäen tärkeimmän pohjavesialueen halki. Tien tarpeellisuutta ei ole osoitettu, ja sille on vaihtoehtoja. Tie halkoo tärkeän Kormun korven luontoalueen ja maisemallisesti arvokkaan Riutan metsäsaarekkeen. Riutanharju on myös Riihimäelle tärkeä ulkoilu- ja virkistysalue. Tie vaarantaa Epranojaa, jossa on alkuperäinen taimenkanta. Näistä syistä Riihimäen läntinen sisääntulotie on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ja maakuntakaavan sisältövaatimusten vastainen.

Lopen Keihäsjärven arvokkaalle alueelle on kohdistunut monenlaisia hankkeita, kuten lentokenttä ja kesämökkejä. On hyvä, että alue on selvitysalue. Keihäsjärvi on kuitenkin myös valtakunnallisesti arvokas moreenialue. Tästä syystä sille tulee lisätä selkeyden vuoksi myös MYg-merkintä. On huomattava, että tämä MYg-merkintä jäisi voimaan selvityskauden jälkeenkin. Selvitysaluemerkintä rajoittaa vain rakentamista, eikä muita aluetta uhkaavia hankkeita, kuten metsänhakkuita. Näistä syistä MYg-merkintä antaa kohteen suojelulle lisäarvoa.

Olli Hannulan kuolinpesä (valtioneuvoston päätöksessä valitus numero 6) on valituksessaan vaatinut, että Hausjärven Haminankylässä sijaitsevan Puujoen ja Mommilan järven alueen rannanomistajan vesialuetta koskeva merkintä W poistetaan sikäli kuin se sisältää aluevarauksen linnuston kannalta tärkeänä vesialueena.

Kuolinpesä on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että kaavassa ei ole esitetty selkeitä perusteita sille, että kysymys olisi linnuston suojelun edistämisen kannalta tärkeästä vesialueesta. Kaavan laadintaa koskevien muistutusten yhteydessä kaavan laatijoiden taholta on viitattu perusteena lähinnä jonkinlaiseen 1990-luvulla tehtyyn linnuston kartoitukseen. Sitä ei voi kuitenkaan pitää objektiivisuudeltaan, kattavuudeltaan tai ajantasaisuudeltaan tällaisen varausmerkinnän perusteet täyttävänä. Kyseisellä alueella ei ole lintulajeja, joiden suojelu olisi kiistatta todettu näiden lajien säilymisen kannalta välttämättömäksi tai että tällaisten lajien esiintyvyys poikkeaisi alueella tavanomaisesta niin, että toimenpiteillä, joihin edellä mainitulla merkinnällä ilmeisesti tähdätään, voitaisiin saavuttaa olennaisia vaikutuksia lintujen suojelun kannalta suhteessa niistä aiheutuviin rajoituksiin.

Alue ei ole ympäristöolosuhteiltaan ja linnuston suojelun kannalta sellainen, että varausmerkintä olisi perusteltu. Kysymyksessä on laajuudeltaan suhteellisen pieni vesialue, joka koostuu pääasiallisesti kyläyhteisön läpi kulkevasta kapeahkosta joesta ja sen päässä sijaitsevasta pienestä järvestä. Joen ranta-alueet on aikoinaan osin pilattu virheellisillä ruoppaustoimenpiteillä. Alueen rannat ovat kuitenkin pääosin pysyvässä asumiskäytössä, maatalouskäytössä ja virkistysaluekäytössä. Alueen keskelle sijoittuu kunnan virkistysalue, jolla järjestetään vuosittain valtakunnallisestikin arvioiden laaja soututapahtuma. Alue ei ympäristöltään ja linnustoltaan poikkea tavallisesta eteläsuomalaisesta järviolueesta niin, että siihen liittyisi lintujen suojelun kannalta erityisiä arvoja. Mainitut seikat huomioon ottaen varausmerkinnälle ei ole perusteita. Lisäksi merkintä on luonteeltaan hyvin laaja ja jää sisällöltään epäselväksi. Sen oikeusvaikutukset muun muassa rannanomistajan kannalta eivät ilmene kaavasta selkeästi ja tarkkarajaisesti.

2.2. Lausunnot ja vastineet ympäristöministeriössä sekä asian siirtäminen valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi

Puolustusministeriö, valtiovarainministeriö, opetusministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työministeriö ovat antaneet asiasta lausuntonsa. Lisäksi **sisäasiainministeriölle** sekä **kauppa- ja teollisuusministeriölle** on varattu mahdollisuus lausunnon antamiseen.

Kaavasta on antanut lausuntonsa myös **Hämeen ympäristökeskus**.

Hämeen liitto on antanut vastineen lausuntojen ja valitusten johdosta.

Tiina Ranta, Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäki, Anna-Kaarina Jaakkola, Heljä Mäkilä ja Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ovat antaneet vastaselitykset.

Ympäristöministeriö on siirtänyt asian valtioneuvoston yleisistunnossa ratkaistavaksi, koska ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön kannat ovat olleet maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 4 momentin tarkoittamalla tavalla eriävät.

3. Valtioneuvoston ratkaisu

Valtioneuvosto on yleisistunnossa tekemällään valituksenalaisella päätöksellä, hyläten muiden ohella **Tiina Rannan, Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäen, Heikki Puntilan ja hänen asiakumppaniensa, Anna-Kaarina Jaakkolan, Heljä Mäkilän, Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n sekä Olli Hannulan kuolinpesän** valitukset, vahvistanut maakuntakaavan ja Hämeen liiton alueella voimassa olevan seutukaavan kumoamisen.

Valtioneuvosto on perustellut ratkaisuaan, sikäli kuin nyt on kysymys, seuraavasti:

Päätöksentekomenettelyä koskevat väitteet (Anna-Kaarina Jaakkolan ja Heljä Mäkilän valitukset)

Esteellisyyteen liittyvät väitteet

Valtioneuvosto on Anna-Kaarina Jaakkolan valituksessa esitettyjen esteellisyyteen liittyvien väitteiden osalta lausunut seuraavaa:

Kuntalain 52 §:n 1 momentin mukaan valtuutettu on valtuustossa esteellinen käsittelemään asiaa, joka koskee henkilökohtaisesti häntä taikka hänen hallintolain 28 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettua läheistään. Kuntalain 52 §:n 5 momentin mukaan esteellisen henkilön on ilmoitettava esteellisyydestään.

Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma maakunnan alueiden käytöstä. Maankäyttö- ja rakennuslain 32 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä

ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Valtuutetun esteellisyyttä harkittaessa on kaavan sisältöä arvioitava kunkin valtuutetun osalta tapauskohtaisesti ottaen huomioon maakuntakaavan luonne yleispiirteisenä suunnitelmana, joka tarkentuu kuntakaavoituksessa. Esteellisyyttä on arvioitava ottaen huomioon maanomistuksen merkitys kaavakokonaisuuden kannalta sekä se, miten asianomaisen henkilön aluetta on käsitelty alueen entiseen käyttöön ja muiden maanomistajien alueiden käyttöön verrattuna. Mahdollista esteellisyyttä harkittaessa on huomiota kiinnitettävä myös kaavan oikeusvaikutuksiin. Valtuutetun tulee kuntalain säännösten mukaan itse ilmoittaa esteellisyydestään. Esteellisyysharkinta kuuluu siis ensisijaisesti valtuutetulle, ja tässä tapauksessa eräät valtuutetut ovat katsoneet itsensä esteelliseksi maakuntakaava-asiassa. Esteellisyysharkinnan jakamista kokousmateriaalin mukana ei voida pitää Hämeen liiton puolelta lainvastaisena menettelyinä.

Valtioneuvosto on Heljä Mäkilän valituksessa esitettyjen esteellisyyteen liittyvien väitteiden osalta lausunut seuraavaa:

Kuntalain 52 §:n mukaan kunnan viranhaltijan esteellisyydestä on voimassa mitä hallintolain 27-30 §:ssä säädetään. Valituksessa vedotaan erityisesti hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohtaan, jonka mukaan virkamies on esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Valittaja on viitannut omistamiensa tilojen läheisyydessä sijaitsevaan kiistanalaiseen kaatopaikkaan, jota Hämeen ympäristökeskuksen mukaan ei ole hallinnollisesti lopetettu eikä lainsäädännön edellyttämiä lakkautustoimia ole toistaiseksi toteutettu. Kunnanjohtaja on antanut 13.3.2000 lausunnon, jonka mukaan kysymyksessä olevalla teollisuusalueella ei ole ollut kaatopaikkaa. Valittaja on katsonut, että lausuma on täysin ristiriidassa Hämeen ympäristökeskuksen näkemyksen kanssa.

Maakuntakaavan vahvistamisen yhteydessä ei voida tutkia Humppilan kunnan päätöksentekoon liittyviä menettelyjä. Maakuntavaltuuston päätös ei ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä kunnanjohtajan kaatopaikkakiistan yhteydessä antamien lausuntojen vuoksi.

MYg-alueita koskeva päätöksentekomenettely

Valtioneuvosto on Anna-Kaarina Jaakkolan MYg-alueita koskevaa päätöksentekomenettelyä koskevien väitteiden osalta lausunut seuraavaa:

Hämeen liiton maakuntavaltuuston pöytäkirjan 29.11.2004 § 21 mukaan maakuntahallitus on esittänyt valtuustolle Kanta-Hämeen maakuntakaavaehdotuksen hyväksymistä. Esitys on sisältänyt myös maakuntakaavassa osoitetut MYg-alueet. MYg-alueiden vähentäminen maakuntakaavaa laadittaessa käy ilmi maakuntahallituksen pöytäkirjoista 20.9.2004 § 137 ja 8.11.2004 § 165.

Kuntalain 86 §:n 1 momentin ja 58 §:n mukaan maakuntavaltuusto on päätösvaltainen, kun vähintään kaksi kolmasosaa valtuutetuista on läsnä. Maakuntavaltuuston pöytäkirjan 29.11.2004 § 21 mukaan kokouksessa on ollut läsnä 52 varsinaista jäsentä ja 8 varajäsentä. Näin ollen valtuusto on ollut päätösvaltainen MYg-alueista äänestettäessä.

Kuntalain 86 §:n 1 momentin perusteella äänestykseen maakunnan liiton toimielimessä sovelletaan kuntalain 59 §:n säännöksiä. Kuntalain 59 §:n 1 momentin mukaan puheenjohtaja toteaa ehdotukset, joita ei kannatuksen puuttuessa oteta äänestettäväksi ja ehdotukset, joista äänestetään. Puheenjohtaja saattaa toimielimen hyväksyttäväksi äänestystavan ja, jos äänestyksiä on toimitettava useampia, äänestysjärjestyksen sekä tekee äänestysesityksen siten, että vastaus ”jaa” tai ”ei” ilmaisee kannanoton ehdotukseen.

Hämeen liiton maakuntavaltuuston työjärjestyksen 20 §:ssä on määräyksiä äänestysjärjestyksestä. Jos ehdotuksista on äänestettävä, puheenjohtaja esittää valtuuston hyväksyttäväksi äänestysjärjestyksen, jota laadittaessa on muun muassa otettava huomioon, että ensiksi asetetaan äänestettäväksi pohjaehdotuksesta kaksi eniten poikkeavaa ehdotusta. Niistä voittanut asetetaan jäljellä olevista ehdotuksista eniten pohjaehdotuksesta poikkeavaa ehdotusta vastaan, ja näin jatketaan, kunnes saadaan lopullinen vastaehdotus pohjaehdotukselle. Kuitenkin jos äänestykseen on otettava pohjaehdotuksen kokonaan hylkäämistä tarkoittava ehdotus, se on asetettava viimeisenä äänestettäväksi muista ehdotuksista voittanutta vastaan.

Maakuntavaltuuston pöytäkirjan 29.11.2004 § 21 mukaan pohjaehdotuksena on ollut maakuntahallituksen esitys Kanta-Hämeen maakuntakaavaehdotuksen hyväksymisestä. Kokouksessa on tehty kaksi MYg-alueita koskevaa kannatettua vastaehdotusta. Ritva Oinonen on esittänyt MYg-

alueiden sisällyttämistä maakuntakaavaan maakuntahallituksen 20.9.2004 käsittelemässä laajuudessa ja Tapio Eerola maakuntakaavassa olevien MYg-merkintöjen siirtämistä pääkartalta ohjeellisille liitekartoille. Puheenjohtaja on esittänyt, että ensimmäiseksi asetetaan äänestettäväksi Eerolan ja Oinosen vastaehdotukset, jonka jälkeen äänestetään voittaneen vastaehdotuksen ja pohjaehdotuksen kesken. Pöytäkirjan mukaan puheenjohtajan esitys on hyväksytty yksimielisesti ja äänestykset on toimitettu esityksen mukaisesti.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, ettei esitystä MYg-alueiden siirtämisestä kaavakartalta liitekartoille voida pitää vastaehdotuksena, joka olisi tarkoittanut pohjaehdotuksen kokonaan hylkäämistä, kun pohjaehdotuksena on ollut maakuntahallituksen esitys kokonaismaakuntakaavan hyväksymisestä. Näin ollen valtioneuvosto on katsonut, että maakuntavaltuuston edellä selostettu äänestysjärjestys MYg-alueita koskevassa äänestyksessä on ollut kuntalain ja Hämeen liiton maakuntavaltuuston työjärjestyksen mukainen. Koska MYg-alueiden vähentäminen käy ilmi maakuntahallituksen pöytäkirjoista 20.9.2004 ja 8.11.2004, tieto alueiden vähentämisestä on ollut kaikkien valtuuston jäsenten saatavilla.

MYg-alueet (Anna-Kaarina Jaakkolan sekä Heikki Puntilan ja hänen asiakumppaniensa valitukset)

MYg-alueiden osoittaminen maakuntakaavassa

Merkinnällä MYg on maakuntakaavassa osoitettu maa- ja metsätaloustalaitiset alueet, joilla on erityisiä ympäristöarvoja, arvokas geologinen muodostuma tai maa-aineslain tarkoittama kaunis maisema. Merkinnän kuvauksen mukaan merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä geologian ja maisemansuojelun alueita, joiden perustana on arvokas harju-, kallio- tai moreenimuodostuma. Alueet sisältävät osan valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman kohteista. Alueilla on voimassa maankäyttö- ja rakennuslain 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus. Merkinnän kuvauksessa todetaan, että alueilla on hajakennusoikeus, alueilla ei ole maakuntakaavassa metsänhoidollisia rajoituksia eikä metsälain mukaisissa toimenpiteissä edellytetä lausunnotonnettelyä.

Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan alueen käytön suunnittelussa on otettava huomioon, että aluetta on geologisten ympäristöarvojen vuoksi erityisesti suojeltava. Rakentamismääräyksen mukaan rakennusten sijoittamisessa tulee ottaa huomioon alueen geologiset ja maisemalliset arvot. Suojelumääräyksen mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä alueen arvokkaan harju-, kallio tai moreenimuodostuman geologiseen suojeluun.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa alueiden käytön ekologiseen kestävyys, vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön sekä maiseman ja luonnonarvojen vaalimiseen. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan alueidenkäytöllä edistetään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että edellä kerrotun mukaisesti maankäyttö- ja rakennuslaki sekä valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät, että luonnonvarojen käyttöä suunnitellaan ja että muun muassa arvokkaat geologiset kohteet huomioidaan maakuntakaavassa. Kanta-Hämeen maakuntakaavassa maa-ainesvaroja on tarkasteltu kokonaisuutena muuhun maankäyttöön yhteen sovittaen siten, että kaavassa on osoitettu sekä maa-ainestenottoon soveltuvia alueita että arvokkaita geologisia muodostumia. Tämän on katsottava olevan maankäyttö- ja rakennuslain maakuntakaavaa koskevien sisältövaatimusten mukaista ja tukevan maa-ainesvarojen kestäväan käytön periaatetta.

MYg-alueiden perusteena olevat selvitykset

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:ssä tarkoitettuja kaavan vaikutuksia selvitettäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus, aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat.

Harju- ja kallioalueiden selvittäminen käynnistyi Hämeen liiton alueella runkokaavavaiheessa 1960- ja 70-luvuilla. Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaita kallioalueita selvitettiin tarkemmin vuonna 1996 valmistuneessa tutkimuksessa "Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet". 1980-luvun lopussa ja 90-luvun alussa laadittiin kaupunkiseuduittain koko harjuluontotyyppejä koskevat laajat sora- ja hiekkavarojen käyttöselvitykset sidosryhmätyönä. Selvitykseen sisältyi maisemaselvitysosio. Kallioalueista tehtiin maakuntakaavaa varten vastaava luontotyyppipohjainen käyttöselvitys 2000-luvun alussa Hämeen liiton ja Geologian tutkimuskeskuksen yhteistyönä. Valtakunnallisessa moreenialueita koskevassa selvityksessä inventoitiin arvokkaat moreenimuodostumat.

Pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittamista koskeva POSKI-projekti toteutettiin Kanta-Hämeessä vuosina 1999-2004. Tämän valtakunnallisesti ohjelmoidun projektin tavoitteena oli selvittää geologisen luonnon ympäristöarvot, hyvänlaatuisen pohjavesi yhdyskuntien vesihuoltoon ja laadukkaiden kiviainesten saanti yhdyskuntarakentamiseen.

Harjuista ja kallioista on tehty edellä mainitut koko luontotyyppin kattavat selvitykset, joissa luontotyyppit on luokiteltu perustuen laajaan asutusrakenteen, ympäristö- ja luontotekijöiden sekä luonnonvarojen hyötykäyttöominaisuuksien arviointiin. Selvityksissä luontotyyppit on jaettu kolmeen luokkaan maa-ainestenoton käyttöä rajoittavien tekijöiden perusteella. Tällä perusteella on arvioitu luontotyyppien suojelun ja hyötykäytön tarpeita ja mahdollisuuksia. Näissä on huomioitu valtakunnallisten inventointien tulokset.

Sekä maakuntakaavassa osoitetut arvokkaat geologiset alueet (MYg) että maa-ainestenottoon todennäköisesti tietyin ympäristöllisin edellytyksin soveltuvat alueet perustuvat edellä kuvattuun laajaan ja pitkäjänteiseen ja osin valtakunnallisella tasolla ohjelmoituun selvitystyöhön. Laaditut selvitykset ovat tärkeä perusta kaavan lainmukaisuuden arvioinnille erityisesti maakuntakaavaa koskevien sisältövaatimusten näkökulmasta. Maakuntakaavan selvitykset voivat pohjautua olemassa oleviin eri viranomaisten ja muiden tahojen kokoamaan tutkimus- ja suunnitteluaineistoon edellyttäen, että ne ovat ajanmukaisia ja täyttävät kaavaselvityksiltä edellytettävät laatuvaatimukset. Selvityksen “Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet” on laatinut Suomen ympäristökeskus, jolla on katsottava olevan riittävä asiantuntemus maisemallisesti ja luonnonsuojelullisesti arvokkaiden kallioalueiden selvittämiseen. Geologian tutkimuskeskuksen toimesta suoritettu valtakunnallinen moreenialueiden inventointi toteutettiin maakunnittain. Hämeen liiton alueelta tulokset koottiin vuonna 2002 julkaistuu raporttiin, ja inventoinnin tulokset ovat myös olleet osallisten käytettävissä.

Valituksissa erityisesti viitatu selvitykset “Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet” ja “Moreenimuodostumien valtakunnallinen inventointiprojekti Hämeen liiton alueella” yhdessä muiden MYg-alueisiin liittyvien selvitysten kanssa ovat riittävät maakuntakaavassa olevien MYg-alueiden osoittamiseksi ja kaavan lainmukaisuuden arvioimiseksi tältä osin.

Maakuntakaavan geologisesti arvokkaista alueista (MYg) noin 71 prosenttia on harjuja, noin 24 prosenttia kallioita ja noin 5 prosenttia moreenialueita. Moreenialueiden osalta noin sadasta valtakunnallisessa selvityksessä inventoidusta kohteesta maakuntakaavassa on mukana noin neljäsosa. Näin ollen MYg-alueista ainoastaan pieni osa perustuu valituksissa viitattuun Geologian tutkimuskeskuksen moreenimuodostumien inventointiprojektiin. Maakuntakaavan ehdotusvaiheessa moreeniselvityksen kohteita oli mukana useampia, mutta ehdotuksesta saadun palautteen perusteella kaavasta poistettiin 46 pienialaista ja geologiselta arvoltaan vähäisempää kohdetta. Luonto-Liiton valituksessaan esittämää edellä mainituin perustein poistetun 46 kohteen lisäystä maakuntakaavaan valtioneuvoston ei ole mahdollista vahvistuskäsittelyn yhteydessä tehdä maankäyttö- ja rakennuslain nojalla.

Inventointeihin liittyvää kuulemistä on käsitelty jäljempänä kaavoitusmenettelyä ja vuorovaikutusta koskevassa kohdassa. MYg-merkintä ei ole suojelualuumerkintä, vaan kysymyksessä on maa- ja metsätalousalueiden pääluokkaan kuuluva aluevarausmerkintä. Merkinnän alaluokka kertoo, että alueella on erityisiä ympäristöarvoja ja että kysymyksessä on arvokas geologinen muodostuma tai maa-aineslain tarkoittama kaunis maisema.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, että maakuntakaava perustuu MYg-alueiden osalta maankäyttö- ja rakennuslain 9:ssä ja maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:ssä säädetyllä tavalla riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin.

Kaavoitusmenettely ja vuorovaikutus

Maankäyttö- ja rakennuslain 1 §:n 2 momentin mukaan lain yleisenä tavoitteena on muun muassa turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 6 §:n mukaan kaavaa valmisteltaessa on oltava vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, siten kuin jäljempänä laissa säädetään. Kaavoja valmistelevien viranomaisten on tiedotettava kaavoituksesta sillä tavoin, että niillä, joita asia koskee, on mahdollisuus seurata kaavoitusta ja vaikuttaa siihen.

Maankäyttö- ja rakennuslain 62 §:n mukaan kaavoitusmenettely tulee järjestää ja suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja mahdollisista vaihtoehtoisista kaavaa valmisteltaessa tiedottaa niin, että alueen maanomistajilla ja niillä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, sekä viranomaisilla ja yhteisöillä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään (*osallinen*), on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavan vaikutuksia ja lausua kirjallisesti tai suullisesti mielipiteensä asiasta. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 30 §:n mukaan tämä tilaisuuden varaaminen voidaan tehdä asettamalla valmisteluaineisto nähtäville ja varaamalla tilaisuus esittää mielipide määräajassa kirjallisesti tai suullisesti taikka erityisessä kaavaa koskevassa tilaisuudessa taikka muulla sopivaksi katsottavalla tavalla. Tilaisuuden varaamisesta mielipiteen esittämiseen tiedotetaan osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa todetulla tavalla. Asiasta on ilmoitettava niin kuin kunnalliset ilmoitukset kunnassa julkaistaan, jollei muuta tiedottamistapaa pidetä asian laatu huomioon ottaen sopivana. Ilmoitus on kuitenkin aina julkaistava myös vähintään yhdessä paikkakunnalla yleisesti leviävässä sanomalehdessä.

Maankäyttö- ja rakennuslain 63 §:n mukaan kaavaa laadittaessa tulee riittävän aikaisessa vaiheessa laatia kaavan tarkoitukseen ja merkitykseen nähden tarpeellinen suunnitelma osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelystä sekä kaavan vaikutusten arvioinnista. Kaavoituksen vireille tulosta tulee ilmoittaa sillä tavoin, että osallisilla on mahdollisuus saada tietoja kaavoituksen lähtökohdista ja osallistumis- ja arviointimenettelystä. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 30 §:n 3 momentin mukaan ilmoittamisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä tilaisuuden varaamisesta mielipiteen esittämiseen kaavaa valmisteltaessa säädetään.

Maankäyttö- ja rakennuslain 65 §:n mukaan kaavaehdotus on asetettava julkisesti nähtäville. Nähtäville asettamisesta on tiedotettava kaavan tarkoituksen ja merkityksen kannalta sopivalla tavalla. Maakunnan liiton jäsenkuntien jäsenille ja osallisille on varattava tilaisuus esittää mielipiteensä asiassa (muistutus). Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 12 §:n mukaan maakuntakaavaehdotus on pidettävä kaava-alueen kunnissa julkisesti nähtävänä vähintään 30 päivän ajan. Nähtäville asettamisesta ja oikeudesta muistutuksen tekemiseen on ilmoitettava niin kuin kunnalliset ilmoitukset asianomaisissa kunnissa julkaistaan, jollei asian merkittävyys edellytä laajempaa tiedottamista.

Kanta-Hämeen maakuntakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma on ollut julkisesti nähtävillä kommentointia varten 20.4.2001-4.5.2001. Tavoitevaiheen alussa syksyllä 2001 käytiin runsas kolmekymmentä

sidosryhmäneuvottelua maakunnan kuntien ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Keväällä 2002 järjestettiin kolme seutukuntafoorumia Riihimäellä, Hämeenlinnassa ja Forssassa kaupunkiseuduittain kunnille ja sidosryhmille sekä neljä seutukuntatilaisuutta kolmella kaupunkiseudulla ja Ydin-Hämeessä asukkaille ja asukkaita edustaville yhteisöille. Seutukuntakierrosta varten julkaistiin kaksi maakuntakaavatiedotetta. Maakuntakaavaluonnos ja valmisteluaineisto on ollut julkisesti nähtävillä 19.5.2003-11.6.2003. Maakuntakaavaluonnos oli nähtävillä kaikissa jäsenkunnissa ja Hämeen liiton virastossa. Kaavaluonnoksen nähtävillä oloaikana järjestettiin maakuntakaavan kuulemis- ja esittelytilaisuudet jokaisessa Kanta-Hämeen 16 kunnassa puolen päivän tilaisuuksina ja samaan aikaan on järjestetty myös neljä seutukuntafoorumia iltatilaisuuksina kunnallisväelle, yhteistyötahoille ja sidosryhmille. Liiton internetsivuilla on esitelty maakuntakaavaluonnosta erillisen karttaportaalin kautta.

Maakuntakaavaluonnoksesta saatua palautetta on käsitelty maakuntahallituksen kokouksissa 20.10.2003, 10.11.2003 ja 15.12.2003. Maakuntahallitus on hyväksynyt 15.12.2003 vastineet saatuihin lausuntoihin sekä vastineet saatuihin huomautuksiin. Lausunnot ja huomautukset ovat olleet alkuperäisinä nähtävillä liiton virastossa.

Maakuntakaavaehdotus on ollut julkisesti nähtävillä 9.2.2004-10.3.2004 kaikissa jäsenkunnissa ja Hämeen liiton virastossa. Maakuntakaavaehdotusta esiteltiin ja kaavan valmistelijat olivat tavattavissa neljässä seutukuntakohtaisessa esittely- ja kuulemistilaisuudessa. Nähtävillä olosta on valmistelu- ja ehdotusvaiheessa ilmoitettu kuntien virallisissa ilmoituslehdissä ja julkisten kuulutusten ilmoitustauluilla. Samalla on ilmoitettu mahdollisuudesta esittää mielipiteensä asiasta.

Maakuntavaltuuston pöytäkirjasta ilmenee, että maakuntakaavaehdotuksesta saatua palautetta on käsitelty viidessä maakuntahallituksen kokouksessa. Maakuntahallituksen kokouksissa ovat olleet esillä kaavaluonnoksesta ja -ehdotuksesta tehdyt muistutukset ja mielipiteet sekä lausunnot ja kommentit alkuperäisinä kokonaisuudessaan ja tiivistelminä sekä myös mielipideilmaisuihin annetut vastineet. Vastineet saatuihin lausuntoihin ja annettuihin mielipiteisiin ja muistutuksiin on hyväksytty maakuntahallituksessa.

Maankäyttö- ja rakennuslain vuorovaikutusta ja osallistumista koskevilla säännöksillä turvataan lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua jokaisen osallistumismahdollisuutta asioiden valmisteluun. Tämä ei kuitenkaan rajoita maakuntavaltuuston toimivaltaa päättää maakuntakaavan sisällöstä lain rajoissa. Päättäjien harkintaan jää, missä määrin esitettyjä näkökohtia, mielipiteitä ja muistutuksia otetaan huomioon.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, että suunnittelun lähtökohdista, tavoitteista ja vaihtoehdoista on tiedotettu siten, että osallisilla on ollut mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun, arvioida kaavan vaikutuksia ja lausua kirjallisesti ja suullisesti mielipiteensä asiasta. Kaavan hyväksyminen ei ole tapahtunut lainvastaisesti sen vuoksi, ettei kaikkia eri osallistajien ehdotuksia ja mielipiteitä ole otettu huomioon.

Siltä osin kuin valituksissa on viitattu kuulemiseen inventointien yhteydessä valtioneuvosto on lausunut, että kunkin alueen maankäyttöä koskevat ratkaisut tehdään kaavoituksen eikä inventointien yhteydessä. Kaavoituksen eri vaiheissa maanomistajia kuullaan edellä kerrotulla tavalla, ja maakuntakaavan lainmukaisuuden arviointi tapahtuu tältä osin maankäyttö- ja rakennuslain kaavoitusmenettelyä, vuorovaikutusta ja tiedottamista koskevien säännösten nojalla. Maakuntakaavan laadintaan liittyvät inventoinnit ja selvitykset tulee kuitenkin olla kaavaa laadittaessa osallisten käytettävissä, mikä tässä tapauksessa on toteutunut. Tämän lisäksi Hämeen liitto on käyttänyt tiedotuksessa myös laajaa kohdennettua tiedotusta niille maanomistajille, joiden omistamille alueille on maakuntakaavassa osoitettu MYg-merkinnällä seutukaavaan verrattuna uusia kallio- ja moreenikohteita.

Maakuntakaava on valmisteltu ja asiasta on tiedotettu niin, että menettely täyttää maankäyttö- ja rakennuslaissa asetetut vaatimukset vuorovaikutuksesta kaavaa valmisteltaessa.

MYg-alueiden oikeusvaikutukset

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentin mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on myös pidettävä silmällä alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa.

Maakuntakaavasta ei aiheudu metsänhoidollisia rajoituksia MYg-alueille eikä maakuntakaava rajoita maa- ja metsätalouden harjoittamista näillä alueilla. Merkintään liittyvällä rakentamismääräyksellä ei rajoiteta rakennusoikeutta sillä määräys velvoittaa ainoastaan rakennusten sijoittamisessa ottamaan huomioon alueen geologiset ja maisemalliset arvot. Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan alueen käytön suunnittelussa on otettava huomioon, että aluetta on geologisten ympäristöarvojen vuoksi erityisesti suojeltava. Suunnittelumääräyksen ohjausvaikutus kohdistuu lähinnä maa-ainestenottoon.

Maakuntakaavassa on osoitettu geologisesti arvokkaita alueita MYgmerkinnöin ja maa-ainestenottoon todennäköisesti tietyin ympäristöllisin edellytyksin soveltuvia alueita EOh- ja EOk-merkinnöin. Maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuva kaavoitus ei kuitenkaan mene tältä osin maa-ainestenottoa koskevan erityislainsäädännön edelle. Maa-ainesluvan myöntämisen edellytyksistä säädetään maa-aineslaissa. Näin ollen maa-ainestenotto kotitarveottoa lukuun ottamatta ratkaistaan aina, siis myös maakuntakaavan MYg-alueilla, maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa. Tässä harkinnassa maakuntakaava toimii tausta-aineistona muun aineiston ohella maa-ainestenoton edellytyksiä arvioitaessa. Maa-aineslain mukainen lupa ei ole tarpeen, jos aineksia otetaan omaa tavanomaista kotitarvekäyttöä varten asumiseen tai maa- ja metsätalouteen.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että MYg-merkinnästä ei voida katsoa aiheutuvan maanomistajalle kohtuutonta haittaa eikä perustuslain vastaista omaisuuden suojan loukkausta eikä merkinnän myöskään voida katsoa rajoittavan valituksissa esitetyllä tavalla elinkeinonharjoittamisen vapautta.

EOh- ja EOk-alueet (Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valitus)

Maa-ainesvarojen osoittaminen maakuntakaavassa

Maa-ainestenottoon todennäköisesti tietyin ympäristöllisin edellytyksin soveltuvat alueet on maakuntakaavassa osoitettu aluevarausmerkinnöin (soran- ja hiekanottoalue EOh sekä kalliokiviaineksenottoalue EOk). Pienellä lisäkirjaimella osoitetaan alueiden jälkikäyttötavoite.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa alueiden käytön ekologiseen kestävyys, vesi- ja maa-ainesvarojen kestävään käyttöön sekä maiseman ja luonnonarvojen vaalimiseen. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan alueidenkäytöllä edistetään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville. Alueidenkäytössä ja sen suunnittelussa otetaan huomioon luonnonvarojen sijainti ja hyödyntämismahdollisuudet. Maakuntakaavoituksessa on otettava huomioon käyttökelpoiset kiviainesarvat sekä niiden kulutus ja kulutustarve pitkällä aikavälillä. Kiviainesten ottoon osoitettavien alueiden on perustuttava arviointiin, jossa selvitetään alueiden luonto- ja maisema-arvot sekä toisaalta soveltuvuus vesi- ja kiviaineshuoltoon.

Maa-ainesvarojen ja vesivarojen kestäväää käyttöä koskevat maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimukset sekä valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät näin ollen, että luonnonvarojen käyttöä suunnitellaan ja että maakuntakaavassa huomioidaan arvokkaat geologiset muodostumat. Maakuntakaavassa voidaan myös osoittaa kiviainesten ottamisalueiden yksityiskohtaisempaa suunnittelua koskevia alueiden käytön maakunnallisia ja seudullisia periaatteita ja myös yksittäisiä ottamisalueita mikäli niillä tai yhdessä muiden ottamisalueiden kanssa tarkasteltuna on vähintään seudullista merkitystä. Erityisen tarpeellista tämä voi olla alueilla, joilla on niukkuutta kiviaineksista ja pohjavesivaroista ja siten erityistä tarvetta kyseisten luonnonvarojen käytön yhteen sovittamiseen.

Ottamistoiminta on pyrittävä kohdentamaan pohjavesivarojen sekä maiseman ja luonnonsuojelun asettamissa puitteissa kiviainesten kulutuksen ja kiviaineksen laadun kannalta edullisille alueille. Maakuntakaavassa on myös mahdollista antaa ohjeita ottamisalueiden jälkikäytöstä, mikäli näillä alueilla katsotaan olevan ottamistoiminnan jälkeenkin vähintään seudullista merkitystä. Tämä voi koskea esimerkiksi maisemallisesti merkittävillä alueilla sijaitsevien ottamisalueiden maisemointia tai alueiden liittämistä osaksi seudullista virkistysaluetta.

Maakuntakaavassa osoitetaan tärkeät ja muut vedenhankintakäyttöön soveltuvat pohjavesialueet. Pohjavesialueita koskee suunnittelumääräys, jonka mukaan aluetta koskevat toimenpiteet on suunniteltava siten, etteivät ne vaaranna pohjaveden määrää tai laatua. Pohjavesialueita koskee myös suojelumääräys, jonka mukaan pohjavesien suojeluun tulee kiinnittää erityistä huomiota ja ennen mitään pohjavesiolosuhteita mahdollisesti muuttavia toimenpiteitä kunnan ympäristöviranomaiselle ja ympäristökeskukselle on varattava mahdollisuus lausunnon antamiseen.

EOh-alueita koskevan suunnittelumääräyksen mukaan sora- ja hiekka-aineksen ottamissuunnitelmassa tulee kiinnittää erityistä huomiota pohjaveden suojeluun ja ainestenoton maisemallisiin vaikutuksiin käyttämällä riittäviä suojakerroksia ja -vyöhykkeitä sekä vaiheistamalla ainestenottoa ja maisemointia. Alueen toteutuksen tulee perustua riittävään luontoselvitykseen ja ympäristövaikutusten arviointiin. Alueen jälkihoitotavoitteena on metsätalous, ellei sitä ole erikseen määritelty lisämerkinnällä. Harjuaalueilla tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota ottoalueen sovittamiseen ympäröivään harjumaastoon.

EOk-alueita koskevan suunnittelumääräyksen mukaan alueen käyttöönottoa suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen maisemointiin.

mointiin ja alueen ja toiminnan ympäristölle aiheuttamien haittatekijöiden vähentämiseen. Alueen toteutuksen tulee perustua riittävään luontselvitykseen ja ympäristövaikutusten arviointiin. Alueen jälkihoitotavoitteena on metsätalous, ellei sitä ole erikseen määritelty lisämerkinnällä. Jätehuoltoalueelle (ej) voidaan loppusijoittaa vain käsiteltyä jätettä.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että kun otetaan huomioon Eoh-, EOk- ja pohjavesialueita koskevat kaavamääräykset sekä mitä jäljempänä on todettu EOh- ja EOk-alueiden oikeusvaikutuksista valtioneuvosto katsoo, että maakuntakaavassa pohjavesien suojelu on riittävällä tavalla sovitettu yhteen EOh- ja EOk-alueiden kanssa lukuun ottamatta jäljempänä vahvistamatta jätettyjä EOh 35-, EOh 98- ja EOh 116 -alueita.

EOh- ja EOk-alueiden perusteena olevat selvitykset

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:ssä tarkoitettuja kaavan vaikutuksia selvitettäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus, aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat.

Harju- ja kallioalueiden selvittäminen käynnistyi Hämeen liiton alueella runkokaavavaiheessa 1960- ja 70-luvuilla. Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaita kallioalueita selvitettiin tarkemmin vuonna 1996 valmistuneessa tutkimuksessa "Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet". 1980-luvun lopussa ja 90-luvun alussa laadittiin kaupunkiseuduittain koko harjuluontotyyppeä koskevat laajat sora- ja hiekkavarojen käyttöselvitykset sidosryhmätyönä. Selvitykseen sisältyi maisemaselvitysosio. Kallioalueista tehtiin maakuntakaavaa varten vastaava luontotyypipohjainen käyttöselvitys 2000-luvun alussa yhteistyössä Hämeen liiton ja Geologian tutkimuskeskuksen kanssa. Valtakunnallisessa moreenialueita koskevassa selvityksessä inventoitiin arvokkaat moreenimuodostumat.

Pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittamista koskeva POSKI-projekti toteutettiin Kanta-Hämeessä vuosina 1999-2004. Tämän

valtakunnallisesti ohjelmoidun projektin tavoitteena oli selvittää geologisen luonnon ympäristöarvot, hyvänlaatuinen pohjavesi yhdyskuntien vesihuoltoon ja laadukkaiden kiviainesten saanti yhdyskuntarakentamiseen.

Harjuista ja kallioista on tehty edellä mainitut koko luontotyypin kattavat selvitykset, joissa luontotyypit on luokiteltu perustuen laajaan asutusrakenteen, ympäristö- ja luontotekijöiden sekä luonnonvarojen hyötykäyttöominaisuuksien arviointiin. Selvityksissä luontotyypit on jaettu kolmeen luokkaan maa-ainestenoton käyttöä rajoittavien tekijöiden perusteella. Tällä perusteella on arvioitu luontotyyppien suojelun ja hyötykäytön tarpeita ja mahdollisuuksia. Näissä on huomioitu valtakunnallisen inventointien tulokset. Sekä maakuntakaavassa osoitetut arvokkaat geologiset alueet (MYg) että maa-ainestenottoon todennäköisesti tietyin ympäristöllisin edellytyksin soveltuvat alueet perustuvat edellä mainittuihin selvityksiin.

Kiviainesten tulevaa kulutustarvetta arvioitiin osana POSKI-projektia. Rakentamisen on ennakoitu jatkuvan Kanta-Hämeessä voimakkaana koko maakuntakaavan suunnittelujaksolla. Kanta-Hämeen kiviainesvaroihin kohdistuu kovia hyödyntämispaineita myös maakunnan ulkopuolelta. Maakunnan ulkopuolelta tuleva kiviainesten kysyntä kohdistuu pääasiassa Uudenmaan kasvukeskuksia lähimpänä oleviin Hausjärven ja Lopen kiviainesesiintymiin. Kanta-Hämeen maa-ainesvarat ovat lähes kaikilla alueilla sekä sijaintinsa että laatutekijöiden vuoksi erittäin käyttökelpoisia.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, ettei kohdekohtaista harjulaajiston selvittämistä voida katsoa edellytettävän maakuntakaavatasolla, kun otetaan huomioon maakuntakaavan luonne yleispiirteisenä suunnitelmana, EOh- ja EOk-alueiden oikeusvaikutukset sekä näitä alueita koskevien suunnittelumääräysten sisältö. Maakuntakaavassa osoitetut EOh- ja EOk-alueet perustuvat maankäyttö- ja rakennuslain sekä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden edellyttämiin riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin.

EOh- ja EOk-alueiden oikeusvaikutukset

Maakuntakaavassa on osoitettu maa-ainestenottoon soveltuvia alueita, joilla maa-ainestenotto todennäköisesti tietyin ympäristöllisin edellytyksin on mahdollista. Maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuva kaavoitus ei kuitenkaan mene tältä osin maa-ainestenottoa koskevan erityislainsäädännön edelle. Maa-ainesluvan myöntämisen edellytyksistä säädetään

maa-aineslaissa ja maa-ainestenotto ratkaistaan maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa. Tässä lupaharkinnassa maakuntakaava toimii taustaineistona muun aineiston ohella maa-ainestenoton edellytyksiä arvioidessa.

Maakuntakaavan maa-ainestenottoon soveltuvien alueiden rajaukset ovat yleispiirteisiä. Maa-aineksen laatu perustuu yleispiirteiseen arvioon, ja alueiden käyttöönoton yhteydessä jokainen toimija vastaa ja selvittää hanke- ja aluekohtaisesti liiketalouden ja laatuvaatimusten edellytykset. Kallionlouhintaan soveltuvien alueiden osalta aluerajaukset ovat vyöhykkeenomaisia muodostumaa rajaavia. Jokaisen hankkeen yhteydessä tulee selvittää luonto- ja laatuselvityksiin perustuen varsinaisen ottotoiminnan alueen rajaus. Lupavaiheessa tulee selvittää hankkeen vaikutukset muun muassa harjulajiston kannalta.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, ettei maakuntakaavan ja maa-aineslain mukaisen lupakäsittelyn välillä ole ristiriitaa. Edellä esitetyn perusteella valtioneuvosto on katsonut, ettei maakuntakaava siinä osoitettujen EOh- ja EOk-alueiden osalta muutoin kuin vahvistamatta jätettävien EOh 35-, EOh 98- ja EOh 116 -alueiden osalta ole lainvastainen.

EOT-alueet (Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valitus)

EOT-alueiden mitoitus

Maakuntakaavassa turpeenottoalueet osoitetaan aluevarausmerkinnällä EOT, johon liittyy suunnittelumääräys. Pienellä lisäkirjaimella osoitetaan alueen jälkikäyttötavoite.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 3 momentin mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota muun muassa alueiden käytön ekologiseen kestävyys, vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön, maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin sekä maiseman ja luonnonarvojen vaalimiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 1 momentin ja 24 §:n 2 momentin mukaan valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on maakuntakaavaa laadittaessa otettava huomioon siten, että edistetään niiden toteuttamista. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden energiahuoltoa koskevan yleistavoitteen mukaan alueidenkäytössä turvataan energiahuollon valtakunnalliset tarpeet ja edistetään uusiutuvien energialähteiden hyödyntämismahdollisuuksia. Turvetuotantoa koskevan erityistavoitteen mukaan maakuntakaavoituksessa on otettava huomioon turvetuotantoon soveltuvat suot ja sovitet-

tava yhteen tuotanto- ja suojelutarpeet. Turpeenottoalueiksi varataan ensisijaisesti jo ojitettuja soita. Turpeenoton vaikutuksia on tarkasteltava valuma-alueittain ja otettava huomioon erityisesti suoluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja muiden ympäristönäkökohtien sekä taloudellisuuden asettamat vaatimukset.

Kaavaselostuksen mukaan maakuntakaavan tavoitteena on turvata turvetuotannon edellytykset osana kotimaisten energiavarojen hyötykäyttöä ja ympäristörakentamista. Kaavaselostuksen mukaan maakuntakaavassa osoitetaan 54 EOt-alueita, joiden yhteispinta-ala on 5 448 hehtaaria. Asiassa esitetyn selvityksen perusteella EOt-alueista kymmenen on jo turvetuotannossa. Voimassa olevassa seutukaavassa osoitetaan 62 turvetuotantoaluetta (EO1), joiden yhteispinta-ala on 6 381 hehtaaria. Maakuntakaavassa ei osoiteta seutukaavaan nähden uusia EOt-alueita. Seutukaavaan verrattuna turvetuotantoon varattujen alueiden määrää ja rajauksia on maakuntakaavassa supistettu.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että ottaen huomioon maakuntakaavalle asetetut turvetuotannon alueidenkäytöllisiä edellytyksiä koskevat tavoitteet ja sen, että maakuntakaavassa varataan merkittävästi vähemmän alueita turvetuotantoon kuin voimassa olevassa seutukaavassa, maakuntakaavan EOt-alueiden mitoitusta ei sinällään voida pitää valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tai muiden maakuntakaavalle asetettujen sisältövaatimusten vastaisena.

EOt-alueiden vaikutukset suoluonnon monimuotoisuudelle

Maakunnan liiton mukaan maakuntakaavan EOt-alueet perustuvat laajaan suoluontopohjaiseen tarkasteluun, jota on tehty 1970-luvulta lähtien. Liitto toteaa myös, että soidensuojelu on laajasti huomioitu maakuntakaavassa ja siihen sisältyy runsaasti sellaisia luonnontilaisia soita, jotka eivät kuulu valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan, mutta jotka täydentävät luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta soidensuojelua.

Maakuntakaavaa laadittaessa on suokohtaisesti selvitetty niiden EOt-alueiksi osoitettujen soiden ojitustilanne, jotka eivät jo ole turvetuotannossa. Lisäksi maakuntakaavaa laadittaessa on ollut käytettävissä erityistä suojelua vaativien samoin kuin muiden uhanalaisten lajien esiintymispaikkoja koskeva tietämys.

Yleispiirteisenä suunnitelmana maakuntakaavan tavoitteena tulee olla turvetuotannon ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen yhteen sovittaminen siten, että turvetuotanto ohjataan luonnon monimuotoisuutta

vähiten heikentäville alueille. Näiltä osin keskeinen arviointiperuste on soiden ojitustilanne. Kun lisäksi otetaan huomioon, että turvetuotannon edellytykset selvitetään ja ratkaistaan myös luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen osalta ympäristönsuojelulain (86/2000) mukaisessa ympäristölupamenettelyssä, voidaan maakuntakaavan EOt-alueiden katsoa perustuvan riittäviin selvityksiin alueiden luonnonarvoista.

Maakuntakaavaa laadittaessa tehdyn suokohtaisen ojitustarkastelun perusteella EOt-alueiksi osoitetaan pääosin jo ojitettuja soita. Suon mahdollinen ennallistamiskelpoisuus ei yksin ole sellainen seikka, jonka perusteella suon osoittaminen EOt-alueeksi olisi lainvastaista. Maakuntakaavaa laadittaessa käytettävissä olleen tietämyksen perusteella on voitu todeta, että maakuntakaavan EOt-alueilla tai niiden välittömässä läheisyydessä ei ole todettu luonnonsuojelulain 47 §:ssä tarkoitettujen erityistä suojelua vaativien lajien tai luonnonsuojelulain 46 §:ssä tarkoitettujen valtakunnallisesti uhanalaisten lajien tärkeitä esiintymispaikkoja.

EOt-alueiden lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan muun muassa Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita, luonnonsuojelualueita (SL), luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppialueita (SI) sekä luonnonsuojelu- ja luontotyyppikohteita. Lisäksi useissa maakuntakaavan kaavamääräyksissä kiinnitetään huomiota luonnonarvojen säilyttämiseen. Ottaen huomioon maakuntakaavassa suojelluiksi tai muuten turvetuotannon ulkopuolelle osoitettavat suot, maakuntakaava riittävässä määrin edistää suoluonnon monimuotoisuuden säilyttämistä koskevaa valtakunnallista alueidenkäyttötavoitetta. Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että EOt-alueiden rajaukset täsmentyvät yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Suoluonnon ominaispiirteenä on, että useat suon monimuotoisuuden kannalta tärkeät lajit ovat vaikeasti havaittavissa. Tämän vuoksi riittävä varmuus monen tällaisen lajin esiintymisestä on saatavissa vain erittäin perusteellisen ja pitkäkestoisten tutkimusten seurauksena. Maakuntakaavaa laadittaessa tällaisten selvitysten tekeminen ei kaavan yleispiirteisyyden vuoksi ole yleensä mahdollista eikä tarpeellista, vaan ne on tarkoituksenmukaista laatia ympäristönsuojelulain mukaisen ympäristölupamenettelyn yhteydessä luvanhakijan toimesta. Vasta tällöin voidaan varmistua siitä, voidaanko ja minkälaisin ehdoin maakuntakaavan EOt-alue toteuttaa suoluonnon monimuotoisuutta koskevia tavoitteita vaarantamatta.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, että maakuntakaavaa laadittaessa on riittävässä määrin otettu huomioon suoluonnon arvot ja

sovitettu ne yhteen turvetuotannon ja muiden maakunnallisten alueidenkäyttötarpeiden kanssa, jolloin maakuntakaavan voidaan katsoa näiltä osin täyttävän maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n sisältövaatimukset.

EOT-alueiden vesistövaikutukset

Valitusten mukaan EOT-alueiden vaikutuksia vesistöihin ei ole riittävästi selvitetty ja maakuntakaava on EOT-alueiden vesistövaikutusten osalta valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ja maakuntakaavan sisältövaatimusten vastainen.

Maakuntakaavaa laadittaessa on tarkasteltu valuma-alueittain EOT-alueiden pinta-alaa suhteessa valuma-alueen kokonaispinta-alaan. Lähtökohdaksi on Hämeen ympäristökeskuksen maakuntakaavaehdotuksesta antaman lausunnon perusteella ollut, ettei uusien tuotantoalueiden pinta-ala ylittäisi viittä prosenttia valuma-alueen pinta-alasta. Kaavaselostuksessa olevan kartan perusteella viiden prosentin raja ylittyy kahden EOT-alueen kohdalla, joista toinen on asiassa esitetyn selvityksen perusteella jo turvetuotannossa ja toinen kokonaan ojitettu. Hämeen ympäristökeskus on maakuntakaavaehdotuksen EOT-alueiden vesistövaikutuksista antamassaan lausunnossa todennut, että kaavaehdotuksessa on osoitettu EOT-alueita toisaalta sellaisille vesistöalueille, joilla ei tällä hetkellä ole juurikaan kuormittavia tekijöitä ja toisaalta sellaisille vesistöalueille, joilla jo tällä hetkellä on paljon vesistöjä kuormittavaa toimintaa tai joilla vesistöt kärsivät kuormituksen vaikutuksista. Ympäristökeskus on korostanut tarvetta soveltaa näillä alueilla turvetuotannossa tavanomaista tehokkaampia vesiensuojelumenetelmiä.

Maakuntakaavan EOT-alueisiin liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan alueiden käyttöönoton suunnittelussa on otettava huomioon turvetuotantoalueiden yhteisvaikutus vesistöihin. Suunnittelumääräyksen mukaan EOT-alueilla 13, 17, 23, 26, 50, 56, 105, 106, 107, 112, 113, 114, 125 ja 135 tulee noudattaa tavanomaista tehokkaampia vesiensuojelutoimia. Suoalueen kuivatus tulee suunnittelumääräyksen mukaan järjestää siten, ettei siitä aiheudu merkittävää haittaa alapuolisille vesistöille. Lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan W-merkinnällä erityisen merkittäviä vesialueita, joita koskevan suunnittelumääräyksen mukaan vesistön alueella ja sen valuma-alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota vesiensuojeluun.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että kun otetaan huomioon maakuntakaavaa laadittaessa tehdyt EOT-alueiden vesistövaikutuksia koskevat tarkastelut sekä maakuntakaavan yleispiirteisyys ja siinä

annetut turvetuotannon yksityiskohtaisempaa suunnittelua ohjaavat suunnittelumääräykset, maakuntakaavaa laadittaessa on riittävässä määrin tarkasteltu turpeenoton vaikutuksia valuma-alueittain ja tarkastelut on otettu vesiensuojelun kannalta tarpeellisessa määrin huomioon EOTALUEIDEN valinnassa ja niitä koskevissa kaavamääräyksissä.

EOTALUEIDEN vaikutukset pohjavesiin

Maakuntakaavassa osoitetaan tärkeät ja muut vedenhankintakäyttöön soveltuvat pohjavesialueet. Pohjavesialueita koskee suunnittelumääräys, jonka mukaan aluetta koskevat toimenpiteet on suunniteltava siten, etteivät ne vaaranna pohjaveden määrää tai laatua. Pohjavesialueita koskee myös suojelumääräys, jonka mukaan pohjavesien suojeluun tulee kiinnittää erityistä huomiota ja ennen mitään pohjavesiolosuhteita mahdollisesti muuttavia toimenpiteitä kunnan ympäristöviranomaiselle ja ympäristökeskukselle on varattava mahdollisuus lausunnon antamiseen. Maakuntakaavan EOTALUEITA koskevan suunnittelumääräyksen mukaan tuotantoalueen ja pohjavesialueen väliin on jätettävä riittävä suojaetäisyys ja suoalueen kuivatus tulee järjestää siten, ettei siitä aiheudu merkittävää haittaa pohjavesialueelle.

Maakuntakaavan EOTALUEISTA yksi (EOTALUE 51) sijaitsee keskeisiltä osin maakuntakaavassa osoitettavalla pohjavesialueella. Kaavaselostuksessa olevan kartan mukaan EOTALUE 51 on jo turvetuotannossa. Lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan EOTALUEITA, joiden rajaus on joiltakin osin päällekkäinen pohjavesialueen rajauksen kanssa tai jotka sijaitsevat pohjavesialueen läheisyydessä.

Maakuntakaavan yleispiirteisen luonteen vuoksi EOTALUEIDEN rajaukset täsmentyvät yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. EOTALUEIDEN merkinnän kuvauksessa tuodaan esille, että merkinnät rajaavat muodostumaa vyöhykkeenomaisesti ja varsinaisen ottamistoiminnan alue rajataan hankkeen yhteydessä tarkempiin selvityksiin perustuen. Edellä selostetut pohjavesialueita ja EOTALUEITA koskevat maakuntakaavamääräykset ohjaavat pohjavesien suojelun ja turvetuotannon yhteensovittamista yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että ottaen erityisesti huomioon EOTALUEITA koskevan suunnittelumääräyksen riittävän suojaetäisyyden jättämisestä tuotantoalueen ja pohjavesialueen väliin, maakuntakaava riittävässä määrin turvaa pohjavesien suojelutarpeen huomioon ottamisen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, eikä maakuntakaava näiltä osin voida pitää myöskään pohjavesien suojelua koske-

vien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vastaisena. Pohjavesiin mahdollisesti vaikuttavien hankkeiden yksityiskohtainen suunnittelu tapahtuu vesilain ja ympäristönsuojelulain mukaisella tavalla, jolloin on otettava huomioon myös ympäristönsuojelulain 8 §:ssä säädetty pohjaveden pilaamiskielto.

Riihimäen läntinen sisääntulotie (Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n ja Tiina Rannan valitus)

Riihimäen läntinen sisääntulotie on maakuntakaavassa osoitettu merkinnällä "uusi tielinja, ohjeellinen sijainti". Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan uuden tien suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota sen ympäristövaikutuksiin.

Maakuntakaavan maankäyttöratkaisujen pohjaksi on laadittu tiepiirin ja liiton toimesta tieverkostollinen selvitys, jossa on tarkasteltu muun muassa Riihimäen läntisten sisääntulojärjestelyiden kehittämisvaihtoehtoja. Selvityksessä todettiin, että Riihimäen ja Lopen välinen tieverkko ei nykyisellään vastaa sille asetettuja tavoitteita. Nykyisen tieverkon keskeisempänä ongelmana on raskas liikenne, joka kulkee lännestä kanta-tieltä 54 Kormuntien (mt 2834) kautta etelään valtatielle 3 ja Riihimäen eteläisiin kaupunginosiin. Kormuntie on kapea ja huonokuntoinen, jolloin ajoneuvoliikenteestä aiheutuu ongelmia etenkin tietä käyttävälle kevyelle liikenteelle. Selvityksessä todettiin läntisen sisääntulotien olevan ympäristövaikutuksiltaan edullisempi kuin vertailussa mukana ollut läntinen kehätie -vaihtoehto.

Maakuntakaava perustuu Riihimäen läntisen sisääntulotien osalta vuonna 2001 laadittuun sisääntulotien rakentamista koskevaan yleissuunnitelmaan. Tien rakentaminen sisältyy Keski-Uudenmaan ja Hyvinkään Riihimäen seudun liikennejärjestelmäsuunnitelman 2001 kehittämissuunnitelmaan ensimmäisen kiireellisyysluokan hankkeena. Kehittämissuunnitelman aiesopimuksen viimeisimmässä vuoden 2004 päivityksessä Riihimäen läntinen sisääntulotie on hankeluettelossa edelleen mukana luokiteltuna elinkeinoelämän kehittämismahdollisuuksia turvaaviin hankkeisiin. Hämeen tiepiiri on laatinut sisääntulotietä koskevan aluevarausuunnitelman vuonna 2004.

Maakuntakaavaan on merkitty osa-aluemerkinnällä tärkeät ja muut vedenhankintakäyttöön soveltuvat pohjavesialueet. Merkinnällä osoitetaan vedenhankintaa varten tärkeät pohjavesialueet, luokka 1, ja vedenhankintaan soveltuvat pohjavesialueet, luokka 2. Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan aluetta koskevat toimenpiteet on suunnit-

teltava siten, etteivät ne vaaranna pohjaveden määrää ja laatua. Merkin-tään liittyvän suojelumääräyksen mukaan erityistä huomiota tulee kiin-nittää pohjavesien suojeluun. Ennen mitään pohjavesiolosuhteita mah-dollisesti muuttavia toimenpiteitä on kunnan ympäristöviranomaiselle sekä ympäristökeskukselle varattava mahdollisuus lausunnon antami-seen. Ohjeellisella linjauksella osoitettu Riihimäen läntinen sisääntulotie sijoittuu kaavanmukaisen pohjavesialueen reunaan. Uusi sisääntulotie on pohjavedensuojelun kannalta nykyistä tietä parempi vaihtoehto, koska se kulkee pienemmällä matkalla pohjavesialueella ja tielle voidaan rakenta-misen yhteydessä toteuttaa pohjaveden suojaus.

Riihimäen läntisen sisääntulotien tarkempi linjaus, suhde luontoon, mai-semaan ja pohjavesialueeseen sekä tarve pohjaveden suojaukseen tarken-tuu yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Valituksissa viitattu Riihi-mäen ja Riuttan välinen ulkoilureitti on linjattavissa yksityiskohtaisem-man suunnittelun yhteydessä siten, että ulkoilun tarpeet voidaan ottaa huomioon. Aluevarausuunnitelman mukaan ulkoilureittiyhteys Riuttan ulkoilualueelta Riihimäen kaupunkiin rakennetaan tarvittavilta osin uu-teen paikkaan hankkeen yhteydessä. Riuttan ulkoilualueen kohdalle tulee kevyttä liikennettä ja ulkoilureittiä palveleva alikulku. Myös Reunalan-tien kohdalle voidaan toteuttaa ulkoilua ja kevyttä liikennettä palveleva alikulku.

Johtopäätöksinään valtioneuvoston on katsonut, että Riihimäen läntisen sisääntulotien tarvetta, sijaintia ja suhdetta muuhun alueidenkäyttöön on selvitetty riittävästi, jotta se voidaan osoittaa maakuntakaavassa merkin-nällä “uusi tielinja, ohjeellinen sijainti”. Kun otetaan huomioon että yksi-tyiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä selvitetään ja ratkaistaan tien rakentamisesta aiheutuvat lunastus- ja korvauskysymykset, niin Tiina Rannalle ei voida myöskään katsoa aiheutuvan maakuntakaavasta maan-käyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaista kohtuutonta haittaa. Riihimäen läntistä sisääntulotietä koskeva maakuntakaavamerkintä ei ole lainvastai-nen.

Mommilanjärvi (Olli Hannulan kuolinpesän valitus)

Hausjärven kunnassa sijaitseva Mommilanjärvi on osoitettu maakunta-kaavassa tärkeäksi vesialueeksi merkinnällä Wsv. Maakuntakaavassa

W-merkinnällä on osoitettu vesialueita, jotka ovat vedenhankinnan, vesiensuojelun, virkistykseen tai linnustonsuojelun kannalta erityisen merkittäviä. Ensisijainen varausperuste on osoitettu alaindeksillä: a vesiensuojelu, v virkistyskäyttö tai s linnustonsuojelu. W-merkinnän tavoitteet ovat keskeisesti vesiensuojeluun liittyviä. Tärkeinä vesialueina on pyritty ensisijaisesti osoittamaan sellaiset järvet, joilla on tärkeä laaja-alainen merkitys raakavesilähteenä tai vesiensuojelukohteena ja joiden valuma-alueella tulisi siitä syystä kiinnittää erityistä huomiota vesiensuojeluun.

Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan vesistön alueella ja sen valuma-alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota vesiensuojeluun. Merkintään liittyy lisäksi seuraava kehittämissuositus: “Vesistöjen ranta-alueilla tulisi varmistaa riittävän valumavesien suodatus- ja imeytyskaidan muodostuminen perustamalla tarvittaessa suojakaistoja ja -vyöhykeitä. Vesistökuormituksen vähentämiseksi alueella tulisi pyrkiä vähentämään jätevesien purkupaikkoja. Ojitukset tulisi suunnitella siten, ettei valumavesistä aiheudu merkittävää haittaa alapuolisille vesistöille. Alueelle tulisi laatia vesiensuojelusuunnitelma. Umpeen kasvavien vesistöjen ja vesistöosien käytön kannalta tarvittavat ruoppaukset ja muut toimenpiteet voidaan tehdä vesilakiin perustuen.”

Mommilanjärven vesialuemerkinällä (Wsv) korostetaan alueen virkistyskäytön merkitystä ja linnustonsuojelumerkitystä. Merkinnän tavoitteena on edistää toimenpiteitä, joilla järvi voisi säilyä paikallisen väestön, luonto- ja maaseutumatkailun sekä linnuston suojelun kannalta mahdollisimman käyttökelpoisena pitkällä tähtäimellä.

Mommilanjärveä käytetään monipuolisesti virkistykseen, kuten soutupahtumien järjestämiseen. Mommilanjärven lintulajistoon kuuluvat muun muassa kaulushaikara, laulujoutsen, ruskosuohaukka ja mustatiira. Maakuntakaavassa Mommilanjärven eteläosaan on osoitettu retkeilyalue (VR).

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että maankäyttö- ja rakennuslaissa asetettujen maakuntakaavan sisältövaatimusten mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota muun muassa vesivarojen kestäväseen käyttöön, luonnonarvojen vaalimiseen ja virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen. Kun otetaan huomioon Mommilanjärven merkitys virkistysalueena ja arvokkaana lintujärvenä, on Wsv-merkinnän käyttö maakuntakaavassa Mommilanjärven osalta perusteltua.

Mommilanjärveä koskevan Wsv-merkinnän ohjausvaikutus kohdistuu yksityiskohtaisempaan suunnitteluun ja muuhun viranomaistoimintaan. Ohjausvaikutus toteutuu lähinnä suunnittelumääräyksen kautta, joka velvoittaa vesistön alueella ja sen valuma-alueella kiinnittämään erityistä huomiota vesiensuojeluun. Kaavaselostuksessa todetaan, että vesiensuojelun huomioon ottaminen on erityisen tärkeää maataloudessa sekä alueille kohdistuvassa maankäytön suunnittelussa, kuten osayleiskaavoituksessa ja ranta-asemakaavoituksessa. Merkintään liittyvällä kehittämissuosituksella ei ole sitovia oikeusvaikutuksia. Merkintään ei liity rakentamisrajoitusta. Kun otetaan huomioon Wsv-merkinnän edellä kerrotut oikeusvaikutukset, merkinnästä ei voida katsoa aiheutuvan alueen rannanomistajille kohtuutonta haittaa. Mommilanjärveä koskeva Wsv-merkintä ei ole lainvastainen.

Ma- ja MT-alueet (Anna-Kaarina Jaakkolan valitus)

Maisema-alueiden osoittaminen maakuntakaavassa

Osa-aluemerkinnällä ma, maisema-alue, on maakuntakaavassa osoitettu kulttuurimaiseman, rakennetun kulttuuriympäristön tai kulttuurihistorian kannalta tärkeitä alueita. Osa-alueita koskee suunnittelumääräys, jonka mukaan maisema-alueille sijoittuvassa maankäytön ja rakentamisen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakennetun kulttuuriympäristön vaalimiseen ja maisemallisiin näkökulmiin ja kulttuuriympäristön moniarvoisuuden ja ajallisen kerroksellisuuden säilymiseen. Osa-alueiden sisältämät maisema- ja rakennetun ympäristön arvot on esitetty maakuntakaavaselostuksen liitteen kartassa "Maisema-alueet" ja karttaan liittyvässä kohdeluettelossa ja alueiden yleiskuvauksessa. Osa-alueisiin ei kohdistu rakentamisrajoitusta eikä rakentamis- tai suojelumääräyksiä. Alueet on maakuntakaavassa osoitettu yleensä varsin laajoina ja yleispiirteisesti rajattuina. Ma-osa-alueiden päämaankäyttötarkoitus on osoitettu aluevaraus- ja viivamerkinnöin sekä vastaavien kohdemerkintöjen avulla.

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n 2 momentin mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Maakuntakaavan sisältövaatimuksia koskevan 28 §:n mukaan kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota muun muassa maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuri-perinnön vaalimiseen.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan alueiden käytössä on varmistettava valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperintöarvojen säilyminen. Kulttuuriperintö liittyy käsitteeseen kulttuuriympäristö, johon kuuluvat muun muassa kulttuurimaisemat ja rakennettu kulttuuriympäristö. Tavoitteiden tarkoittama säilyttämisvelvoite edellyttää, että viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit otetaan huomioon alueiden käytön suunnittelun lähtökohtina.

Maisema-alueiden perusteena olevat selvitykset

Osa-aluemerkinnällä ma, maisema-alue, osoitettuja alueita on maakunta-kaavassa 17 ja ne perustuvat maakuntakaavaa varten tehtyyn Hämeen maakunnalliseen maisemaselvitykseen (2003). Alueisiin sisältyvät myös valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaiset maakunnan seitsemän valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Ma-osa-aluemerkinnällä osoitettuihin alueisiin sisältyy myös joukko valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön alueita ja kohteita, jotka perustuvat Museoviraston ja ympäristöministeriön Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt -selvitykseen (Museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu 16, 1993) sekä Hämeen liiton maakunnallisesti arvokkaan rakennusperinnön selvitykseen Rakennettu Häme (2003).

Ma-merkinnän perusteet Hausjärvellä sijaitsevan Karhin kylän osalta

Hausjärvellä sijaitseva Karhin kylä ja kulttuurimaisema on edellä mainittuun inventointiin sisältyvä valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö, joka kuuluu maakuntakaavassa ma-merkinnällä osoitettuun Hämeen Mommilanjärven-Puujoen kulttuurimaisema-alueeseen. Inventoinnissa olevan kuvauksen mukaan Karhin kylä sijaitsee Vanhan Hämeentien varrella. Kuumolan Ali-Rekolan, Yli-Rekolan ja Pekkalan talot muodostavat viljelysten ympäröimän kyläkeskuksen, jonka ulkopuolella sijaitsevat Mäki-Hinkkalan ja Mattilan rakennusryhmät. Mäki-Hinkkalan päärakennus on entinen kappalaisen pappila, joka siirrettiin nykyiselle paikalleen 1898. Karhin kansakoulu on vuodelta 1926.

Ma-alueisiin liitetyn suunnittelumääräyksen suunnittelua ohjaavat vaikutukset kohdistuvat kuntakaavoitukseen. Alue- tai kohdekohtaiset oikeusvaikutukset syntyvät maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa kaavoituksessa eri kaavatasojen sisältövaatimusten mukaan taikka rakennussuojelumenettelyssä rakennussuojelulain (60/1985) perusteella.

Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen alueella on kyse sekä perinteen säilyttämisestä että alueiden kehittämisestä niiden ominaisuusluonnetta ja erityispiirteitä vahvistavalla tavalla. Tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen rakenteen, kylä- tai kaupunkikuvan sekä alueella jo olevien rakennusten ja ympäristön säilyttämisen turvaaminen. Maakuntakaavan maisema-alueen merkintä siihen liittyvine määräyksineen ei vaikuta maa- ja metsätalouden harjoittamiseen eikä estä kulttuuriympäristön ominaisuusteeseen ja erityispiirteisiin sopeutuvaa uudisrakentamista tai täydennysrakentamista.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, ettei maakuntakaava siinä esitettyjen ma-alueiden osalta ole lainvastainen. Siltä osin kuin Jaakkolan valitus koskee MT-alueita, valtioneuvosto on viitannut maa- ja metsätalousministeriön lausunnon johdosta esitettyyn ja katsonut, ettei maakuntakaava siinä esitettyjen MT-alueiden osalta ole lainvastainen.

Valtioneuvosto on tältä osin maa- ja metsätalousministeriön lausunnon johdosta lausunut muun ohella, että Kanta-Hämeen maakuntakaavassa merkinnällä MT (Maatalousalue, merkittävä yhtenäinen peltoalue) on osoitettu säilytettäviä yhtenäisiä peltoalueita, jotka on tarkoitettu erityisesti maatalouden harjoittamiseen ja joilla on myös kulttuurimaisemallisia arvoja. Kaavamerkintää koskevan suunnittelumääräyksen mukaan "suunnittelussa tulee pyrkiä alueen peltojen säilymiseen avoimina ja maatalouskäytössä. Alueiden käytön ja rakentamisen suunnittelussa maa- ja metsätalouden tarpeita lukuun ottamatta, tulee pyrkiä sijoittamaan rakennuspaikat peltojen metsäisille reunavyöhykkeille." Merkintään ei liity maankäyttö- ja rakennuslain 33 §:n mukaista rakentamisrajoitusta.

Kaavaselostuksen mukaan MT-merkinnällä osoitetut peltoaluevaraukset kattavat noin kolmasosan maakunnan pelloista. Varausten perusteena on ollut niiden sijoittuminen laajoille, maaperäolosuhteiltaan ja ilmastoltaan hyvillä ja yhtenäisillä peltoalueilla. Näillä alueilla on myös merkittäviä asutushistoriaan ja kulttuurihistoriaan liittyviä arvoja ja ne sijoittuvat pääosin maakuntakaavan maiseman osa-alue- ja aluerajausten sisään.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 3 momentin mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota muun muassa maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin sekä maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen. Lisäksi valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan ilman erityisiä perusteita ei hyviä ja yhtenäisiä peltoalueita tule ottaa taajamatoimintojen käyttöön.

Kanta-Hämeen maakuntakaavan MT-varauksien voidaan katsoa edistävän kaikkia edellä mainittuja kaavan sisältövaatimuksia ja tavoitteita. Niillä tuetaan maakunnan maatalouselinkeinon toimintaedellytyksiä turvaamalla peltoalueita muulta maankäytöltä. Samalla edistetään avoimien peltomaisemien ja niihin usein liittyvän kulttuuriperinnön ja myös luonnonarvojen säilymistä. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteuttamiseksi MT-aluevaraukset sijaitsevat Kanta-Hämeen maakuntakaavassa pääasiassa alueen voimakkaimmin kasvavien kaupunkiseutujen ja muiden taajamien läheisyydessä, jossa tarve yhdyskuntarakenteen ohjaukseen on kaikkein suurinta. Pääkaupunkiseudun ja maakunnan omien kasvunäkymien takia alueen hyviin ja yhtenäisiin peltoalueisiin kohdistuu asutus- ja työpaikkarakentamisen paineita myös kaupunkiseutujen välittömän lähiympäristön ulkopuolella. Edellä todetun perusteella voidaan kaavan MT-varauksia pitää perusteltuina sekä lain vaatimusten ja valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisina.

MT-merkinnällä ei ole välittömiä oikeusvaikutuksia yksityiseen maanomistajaan eikä elinkeinonharjoittajaan rakentamisessa eikä muussakaan maankäytössä. Merkintä ei suoraan eikä välillisesti rajoita maa- ja metsätalouselinkeinoja eikä niin muodoin myöskään pirsto kyseisiä toimintoja. Kyse on päinvastoin alueella olemassa olevaa maatalouselinkeinoa muulta kilpailevalta maankäytöltä turvaavasta merkinnästä, johon ei kuitenkaan liity maanomistajaan kohdistuvia velvoitteita. Merkintä ei myöskään vaikuta maatalouden harjoittamisen edellytyksiin maakunnan muissa osissa. Maataloutta voidaan maakuntakaavan estämättä harjoittaa ja kohdistaa tätä tukevia viranomaistoimia myös sellaisille peltoalueille, jotka eivät sisälly MT-aluevarauksiin.

MT-aluevaraukset ovat rajaukseltaan yleispiirteisiä ja vyöhykemäisiä. Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen oikeusvaikutukset kohdistuvat lähinnä kuntien yleis- ja asemakaavoitukseen ja niissä tapahtuvaan rakentamisalueiden suunnitteluun. Merkinnän yleispiirteisyys ja suunnittelumääräyksen sisältö mahdollistavat rakennuspaikkojen sijoittamisen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa siten, ettei siitä aiheudu maanomistajille maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentissa tarkoitettua kohtuutonta haittaa.

Maakuntakaavan esitystapa (Anna-Kaarina Jaakkolan valitus)

Maankäyttö- ja rakennuslain 4 §:n 3 momentin mukaan maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. Maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaan maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen

teen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen. Maakuntakaavan sisältövaatimukset on esitetty maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 9 §:n mukaan maakuntakaava esitetään kartalla tai kartoilla sellaisessa mittakaavassa, että niistä alueiden käytön ohjaustarve huomioon ottaen ilmenevät tarkoituksenmukaisella tavalla alueiden käytön periaatteet, tarpeelliset alueet ja kaavan muu sisältö.

Maakuntakaavaa koskevan yleispiirteisyyden vaatimuksen tavoitteena on valtakunnallisten, maakunnallisten ja seudullisten alueidenkäyttötarpeiden oikeanlainen ja tarkoituksenmukainen välittyminen kuntakaavoitukseen. Maakuntakaavan sisällön yleispiirteisyyteen vaikuttavat muun muassa maakuntakaavan alueidenkäyttötavoite, alueiden käytön ohjaustarve ja muut, esimerkiksi maanomistajan oikeudellisen aseman turvaamiseen liittyvät näkökohdat. Maanomistajan oikeusturvaan liittyviin näkökohtiin tulee kiinnittää erityisesti huomiota silloin, kun kyse on suoraan maanomistajaan kohdistuvista rakentamisrajoituksista tai suojelumääräyksistä. Maakuntakaavan esitystavan on vastattava kaavan vaikutusten selvittämistä koskevia vaatimuksia. Esitystavan tulee olla sellainen, että kaavan toteuttamisen vaikutukset voidaan oleellisilta osin tunnistaa ja arvioida.

Maakuntakaavassa käytettävät merkinnät on esitetty kaavamerkintäasetuksessa. Asetuksen mukaan kaavoissa voidaan tarvittaessa käyttää muitakin merkintöjä. Kaavamerkintäasetuksen lähtökohtia ovat olleet maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellyt maakuntakaavan sisältövaatimukset sekä tarve kehittää kaavojen vaikutusten arviointia ja vuorovaikutteista suunnittelutapaa. Kanta-Hämeen maakuntakaavassa on hyödynnetty mahdollisuuksia käyttää kaavamerkintöjä monipuolisesti.

Maakuntakaavan yleispiirteisyyden vaatimus koskee myös maakuntakaavan tulkintaa. Maakuntakaavan esitystavasta riippumatta maakuntakaavassa esitettävät maankäyttöratkaisut on tarkoitettu täsmentymään yksityiskohtaisemman suunnittelun tai lupamenettelyn yhteydessä. Maakuntakaavan tulkinta voi kuitenkin vaihdella maankäyttömuodoittain. Esimerkiksi suojelualuevarausten osalta liikkumavara on yleensä vähäinen.

Kanta-Hämeen maakuntakaava on koko maakunnan ja kaikki alueidenkäyttötarpeet käsittävä kokonaismaakuntakaava. Tämä on vaikuttanut

kaavan sisällön laajuuteen, sillä kokonaisu- ja maakuntakaavaa laadittaessa tulee ottaa kattavasti huomioon valtakunnalliset sekä maakunnalliset ja seudulliset alueiden käyttöä koskevat tavoitteet ja esittää näiden mukaiset alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja tarpeelliset aluevaraukset. Kanta-Hämeen maakuntakaavassa painopiste on maakunnallisissa ja valtakunnallisissa ratkaisuisissa. Kanta-Hämeen maakunta muodostuu Hämeenlinnan, Riihimäen ja Forssan seutukunnista. Näiden kolmen tasavahvan seutukunnan aluerakenne edellyttää tarkoituksenmukaista alue- ja yhdyskuntarakennetta suunniteltaessa seututason tarkasteluja. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan maakunnallisten ja seudullisten alueidenkäyttökysymysten lisäksi maakuntakaavassa voidaan käsitellä useampaa kuin yhtä kuntaa koskevia alueiden käytön yhteensovittamistarpeita.

Valituksissa on myös kiinnitetty huomiota maakuntakaavan pohjakarttaan. Kanta-Hämeen maakuntakaava on laadittu mittakaavaan 1:100 000, joka on yleisin maakuntakaavoissa käytetty mittakaava ja myös ympäristöministeriön suosituksen mukainen mittakaava numeerisen maakuntakaavan pohjakartaksi. Kanta-Hämeen maakuntakaavan pohjakarttaan sisältyy yleistetty pelto- ja vesistö-rasteri. Pelto- ja vesistö-rasteri on tarkoitettu paikantamisen avuksi maakuntakaavan käyttäjille, eikä sen voida katsoa vääristävän maakuntakaavan tulkintaa. Maakuntakaavan pohjakartta ei vahvistu, eikä pohjakarttaan voida tehdä vahvistuskäsittelyn yhteydessä esitettyjä muutoksia.

Maakuntakaavan sisältöä ja esitystapaa arvioitaessa on tarkasteltava yhtä aikaa maankäyttö- ja rakennuslaissa määritellyjä maakuntakaavan sisältövaatimuksia sekä maakuntakaavan tehtävää ja tarkkuustasoa. Maankäyttö- ja rakennuslaki, kaavamerkintäasetus sekä muut kaavakartan esitystapaan liittyvät tekijät mahdollistavat, että maakuntakaavat voivat olla sisällöltään, tarkkuustasoltaan ja esitystavaltaan erilaisia. Kanta-Hämeen maakuntakaava on edellä kerrotusta kaavan laajasta sisällöstä, käytetystä kaavamerkintätekniikasta ja kaavan pohjakartasta johtuen maankäyttö- ja rakennuslain voimaan ollessa laadituista maakuntakaavoista yksityiskohdallisimmasta päästä, mutta sen ei kuitenkaan voida katsoa olevan tältä osin lainvastainen.

Maakuntakaavan esitystavan osalta valtioneuvosto on viitannut myös maa- ja metsätalousministeriön lausunnon osalta lausumaansa. Valtioneuvosto on tältä osin maa- ja metsätalousministeriön lausunnon johdosta lausunut muun ohella, että maankäyttö- ja rakennuslain 4 §:n 3 momentin mukaan maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. Maankäyttö- ja

rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaan maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen. Maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä maakunnallisena alueiden käytön suunnitelmana käy ilmi myös maakuntakaavan sisältövaatimuksia koskevasta maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:stä.

Maankäyttö- ja rakennuslaki ei täsmällisesti määrittele maakuntakaavan esitystavalta vaadittavaa yleispiirteisyyttä, vaan se voi vaihdella alueiden käytön maakunnallisesta ohjaustarpeesta riippuen. Maakuntakaavassa voi olla tarpeen osoittaa alueita melko yksityiskohtaisellakin tarkkuudella, jotta se täyttäisi selkeyden vaatimukset. Tähän vaikuttavat muun muassa maakuntakaavan oikeusvaikutukset, joiden on oltava maanomistajan oikeusturvan kannalta riittävän yksiselitteiset etenkin silloin, kun on kyse suoraan maanomistajaan kohdistuvista rakentamisrajoituksista ja suojelumääräyksistä. Koska Kanta-Hämeen maakuntakaavassa on alueen asutusrakenteen ja kulttuuriperinnön vuoksi keskimääräistä enemmän aluevarauksia, joihin liittyy rakentamisrajoitus tai suojelumääräys, on näiden aluevarausten riittävän tarkka kohdentaminen ollut välttämätöntä. Osoitettaessa maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n mukaisesti maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita voi valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittävä alueiden käyttö- tai ohjaustarve kohdistua pinta-alaltaan erikokoisiin, myös pieniin alueisiin. Näitä osoitetaan maakuntakaavassa kaavamerkintäasetuksen mukaisesti tarkoitukseen varattujen aluevaraus-, kohde-, viiva- ja osa-aluemerkintöjen avulla. Näin ollen on maakuntakaavoitukselle laissa annettujen tehtävien mukaista, että myös Kanta-Hämeen maakuntakaavaan sisältyy laajuudeltaan ja esitystavaltaan erikokoisia ja eri tarkkuudella osoitettuja alueita.

Osoitettaessa maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n mukaisesti aluevarauksia useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi voi kuntien paikallisten tarpeiden turvaaminen edellyttää maakunnalliselta ratkaisulta tavanomaista suurempaa yksityiskohtaisuutta. Tämä tulee Kanta-Hämeen maakuntakaavassa esille erityisesti alueen kasvaviin kaupunkiseutuihin kuuluvien kuntien välisiä alueidenkäytön ja yhdyskuntarakenteen yhteensovittamista koskevissa ratkaisuissa. Myös vaikutusten arviointia koskevat maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja sekä maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:n velvoitteet sekä ympäristön kannalta haitallisten vaikutusten estäminen saattavat edellyttää maakuntakaavalta tavanomaista tarkempaa esitystapaa.

Vaikka maakuntakaavaa ei siten edellä todetuista syistä voidakaan kaikilta osin laatia esitystavaltaan yleispiirteisenä, ei maakuntakaava kuitenkaan menetä yleispiirteisen kaavan luonnetta. Yleispiirteisyys säilyy kaavan tulkinnassa aina, kun se maanomistajan oikeusturvan kannalta on mahdollista. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa voidaan poiketa maakuntakaavasta sen yleispiirteisyyden sallimissa puitteissa. Mikäli tällainen poikkeaminen koskee sellaista maakuntakaavan ratkaisua, johon liittyy maanomistajaan suoraan kohdistuvia oikeusvaikutuksia, edellyttää poikkeaminen maanomistajan suostumusta.

Kanta-Hämeen maakuntakaava on kokonaismaakuntakaava. Tällaisessa kaavassa otetaan kattavasti huomioon valtakunnalliset, maakunnalliset ja seudulliset alueiden käyttöä koskevat tavoitteet sekä käsitellään kaikki maakunnalliset alueidenkäyttötarpeet. Kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä maakuntakaavan sisällölle asetetut vaatimukset, kokonaismaakuntakaavan sisältö muodostuu varsin laajaksi.

Arvioitaessa lausunnossa esille tuotua mahdollista ristiriitaisuutta maakuntakaavan ja elinkeinoin kohdistuvan erityislainsäädännön kanssa voidaan todeta, ettei maakuntakaavalla ole suoraan yksityiseen maanomistajaan kohdistuvia oikeusvaikutuksia muuten kuin ehdollisen rakentamisrajoituksen ja siihen liittyvien rakentamismääräysten sekä suojelumääräysten perusteella. Koska maakuntakaavasta aiheutuva rakentamisrajoitus on maankäyttö- ja rakennuslain 33 §:n mukaisella tavalla ehdollinen, ei maakuntakaavasta voi rakentamisrajoituksesta johtuen aiheutua maanomistajalle sellaista haittaa, joka olisi kohtuuttomalla tavalla ristiriidassa hänen elinkeinon harjoittamisen edellytysten kanssa. Maakuntakaavan suojelumääräyksestä voi seurata alueiden käyttöä koskevia rajoituksia, joilla voi olla esimerkiksi maa- ja metsätalouden harjoittamiseen kohdistuvia vaikutuksia. Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentin mukaisesti nämä vaikutukset eivät kuitenkaan saa olla sellaisia, että niistä aiheutuisi maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa. Kanta-Hämeen maakuntakaavan suojelumääräysten lainmukaisuus on arvioitu maakuntakaavaa vahvistettaessa, eikä niistä voida katsoa aiheutuvan maanomistajalle sellaista kohtuutonta haittaa, joka olisi ristiriidassa hänen elinkeinon harjoittamisen edellytysten tai muunkaan edun kanssa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 32 §:n 2 momentin mukaan viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista. Tämän maakuntakaavan viranomaisvaiku-

tuksen merkitys elinkeinoja koskevan erityislainsäädännön nojalla tapahtuvassa viranomaisen päätöksenteossa riippuu siitä, miten päätöksenteon edellytyksistä on kysymyksessä olevassa erityislaissa säädetty. Mahdollisuus maakuntakaavan huomioon ottamiseen on sitä suurempi, mitä laajemman harkintavallan erityislaki viranomaiselle antaa. Näin ollen maakuntakaava voi tuoda päätösharkintaan lisäperusteita vain siinä laajuudessa kuin erityislainsäädäntö sen sallii. Myös erilaisia tukitoimia ohjataan erityislainsäädännön mukaisesti ja maakuntakaavalla voi olla tässä harkinnassa vaikutusta vain siinä tapauksessa, että tuen myöntämisen edellytyksistä ei ole kysymyksessä olevassa erityislaissa tyhjentävästi säädetty. Edellä esitetyn perusteella maakuntakaavan ja erityislainsäädännön välille ei lähtökohtaisesti voi syntyä ristiriitatilanteita.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 9 §:n 1 momentin mukaisesti maakuntakaava esitetään kartalla tai kartoilla sellaisessa mittakaavassa, että niistä alueiden käytön ohjaustarve huomioon ottaen ilmenevät tarkoituksenmukaisella tavalla alueiden käytön periaatteet, tarpeelliset alueet ja kaavan muu sisältö. Ottaen huomioon, mitä edellä on todettu kaavan yleispiirteisyyttä ja selkeyttä koskevista vaatimuksista, voidaan Kanta-Hämeen maakuntakaavan pohjakarttaa pitää tarkoitukseen soveltuvana.

Valtioneuvosto on johtopäätöksinään lausunut, että Kanta-Hämeen maakuntakaavassa on käytetty kaavamerkintöjä ja -määräyksiä kaavamerkintäasetuksen mukaisella tavalla lukuun ottamatta jäljempänä vahvistamatta jätettyjä kaavamääräyksiä ja vähäisenä muutoksena muutettuja kaavamerkintöjä. Maakuntakaavassa on osoitettu maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin edellyttämällä tavalla alueidenkäyttöä ja aluevarauksia vain siltä osin kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen.

Kanta-Hämeen maakuntakaava ei ole esitystapansa taikka maankäyttö- ja rakennuslain maakuntakaavan yleispiirteisyyttä koskevan vaatimuksen osalta lainvastainen.

Heljä Mäkilän valitus

Valitus koskee teollisuus- ja varastoaluetta T 46 Humppilassa. Merkinällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä teollisuus- ja varastotoimintojen alueita. Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan alueen kaavoituksessa ja toteuttamisessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota rakennettavan ympäristön hyvään laatuun, tienvarsinäkymiin, tarkoituksenmukaiseen toteuttamisjärjestykseen ja ajoitukseen sekä haitallisten

ympäristövaikutusten estämiseen. Alueiden suunnittelussa on muodostettava riittävän leveät rakentamattomat suojavyöhykkeet teollisuuskorttelien ja näihin rajoittuvien häiriöille alttiiden toimintojen aluevarausten väliin.

Valittaja omistaa maakuntakaavassa teollisuus- ja varastoalueeksi osoitettulla alueella tilan RN:o 7:43 ja tilan RN:o 6:432 osittain. Tilalla RN:o 6:432 sijaitsee entinen maatilan asuinrakennus, joka nykyisin on vapaa-ajankäytössä. Tilan RN:o 6:432 alueella on voimassa asemakaava, jossa tila kuuluu teollisuus- ja varastorakennusten korttelialueeseen (T). Tilan RN:o 7:43 alueella ei ole voimassa asema- eikä yleiskaavaa. Voimassa olevassa seutukaavassa molemmat valittajan omistamat tilat on osoitettu teollisuustoimintojen alueeseen (T) kuuluvaksi.

Valituksen kohteena oleva teollisuus- ja varastoalue T 46 sijaitsee Humppilan taajaman länsipuolella valtatie 2 ja radan läheisyydessä. Alueella toimii keittiökäsitelaitos, maalaamo ja kromaustoimintaa harjoittava yritys.

Maakuntakaava on kuntakaavoitusta ja muuta yksityiskohtaisempaa suunnittelua ohjaava suunnitelma, jonka aikatahtäyksen tulee olla riittävän pitkä. Maakuntakaavassa on varauduttava maakunnan kehittämisen kannalta riittävien alueiden osoittamiseen eri tarkoitukseen. Maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin.

Kaavaselostuksen mukaan teollisuusalueet on sijoitettu mahdollisimman lähelle taajamatoimintojen alueita, jotta yhdyskuntarakenne pysyisi kiinteänä ja päästäisiin mahdollisimman lyhyihin työmatkoihin. Teollisuusalueet on sijoitettu erityisesti liikenteen solmukohtiin. Liikenneverkkoa on pyritty hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti ja teollisuusalueet on sijoitettu liikenteellisesti ja kuljetusten kannalta edullisille alueille.

Johtopäätöksinään valtioneuvosto on lausunut, että kun otetaan huomioon maakuntakaavan teollisuusalueita koskevat lähtökohdat ja tavoitteet, alueen liikenteellinen sijainti sekä alueella jo harjoitettavan toiminnan laatu, ei valituksen kohteena olevan alueen osoittamista maakuntakaavassa teollisuus- ja varastoalueeksi voida pitää lainvastaisena ratkaisuna. Maakuntakaava ei aiheuta rajoituksia valittajan tilojen nykyiselle käytölle, eikä se velvoita maakuntakaavan toteuttamiseen. Teollisuus- ja varastoalueisiin ei liity rakentamismääräystä eikä suojelumääräystä. Näin ollen maakuntakaavasta ei aiheudu valittajalle kohtuutonta haittaa. Maakuntakaava ei siinä osoitetun teollisuus- ja varastoalueen T 46 osalta ole lainvastainen.

Liisa-Riikka Paulamäen ja Ilmi Paulamäen valitus

Paulamäet omistavat Tammelan kunnan Pyhäjärveen rajoittuvan 0,6 hehtaarin suuruisen tilan RN:o 2:72. Tila muodostuu kahdesta osasta siten että asuinrakennus sijaitsee pienemmällä pohjoisosalla. Tilan itäpuolinen alue on rakennettu. Tilan länsipuolelta alkaa noin puolen kilometrin pituinen rakentamaton ranta-alue, johon kuuluu muun muassa rauhoitettu Lanttunokan niemi.

Maakuntakaavassa se osa tilasta RN:o 2:72, jolla asuinrakennus sijaitsee, on osoitettu asuntovaltaiseksi taajamatoimintojen alueeksi (A). Merkinällä osoitetaan maakuntakaavassa alueita, joiden kerrosalasta pääosa on tarkoitettu asumiseen. Merkintä sisältää asumiseen, keskustatoimintoihin, palveluihin ja pienialaisia tuotantotoimintoihin liittyviä rakentamisalueita, liikenneväyliä, virkistys- ja puistoalueita sekä erityisalueita. Muu osa tilasta kuuluu maakuntakaavan lähivirkistysalueeseen (VL).

Alueella on voimassa asemakaava, jossa tilan RN:o 2:72 rakennettu osa kuuluu rivitalojen tai erillisten pientalojen korttelialueeseen (AOR). Rakennusoikeus määräytyy tehokkuusluvun $e=0.3$ mukaan. Tilan rannanpuoleinen osa on asemakaavan puistoaluetta (P).

Maakuntakaava ei ole voimassa asemakaava-alueella. Valituksessa esille tuotu tilan RN:o 2:72 rakentaminen ratkaistaan voimassa olevan asemakaavan mukaan. Maakuntakaava on kuitenkin ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa.

Maakuntakaavassa osoitetaan ne virkistysalueet, joilla on maakunnallista tai seudullista merkitystä. Taajamien paikallisia tarpeita palvelevia pienialaisia puistoja ja lähivirkistysalueita ei osoiteta maakuntakaavassa virkistysalueina, vaan ne sisältyvät maakuntakaavan taajamatoimintojen alueisiin. Näin ollen maakuntakaavan ohjeena oleminen asemakaavan laatimiselle ei tarkoita, että kaikki maakuntakaavan taajamatoimintojen alueet voidaan osoittaa rakentamiseen. Asemakaavaa laadittaessa on otettava huomioon, että maakuntakaavan taajamatoimintojen alueisiin sisältyy taajamien sisäiset virkistysalueet, ja osoitettava asemakaavassa riittävästi puistoja ja muita lähivirkistykseen soveltuvia alueita.

Valittajien tilan itäpuolisten rivitalotonttien edustalla oleva ranta-alue on asemakaavan mukaista puistoa. Näin ollen ja kun otetaan huomioon mitä edellä on kerrottu maakuntakaavan taajamatoimintojen alueesta, rantaa-alueen yleistä käyttöä ei ole tältä kohdin estetty valittajan esittämällä tavalla.

Vahvistamatta jätetyt aluevaraukset, kaavamerkinnot ja kaavamääräykset

EOh 35-, EOh 98- ja EOh 116 -alueet

Hämeen ympäristökeskus on lausunnossaan katsonut, ettei seutukaavaan nähden uusia EOh -alueita, jotka POSKI-selvityksen yhteydessä on todettu pohjaveden suojelun takia soranottoon soveltumattomaksi alueeksi, tule osoittaa maakuntakaavassa maa-ainekäyttöön.

Humppilaan osoitettu Murronkulman EOh 35 -alue sijaitsee I luokan pohjavesialueella. Nykyisessä seutukaavassa varausta ei ole. Pohjavedenottamolle on alueen rajalta matkaa noin 300 metriä ja pohjaveden virtaussuunta on EOh-alueelta vedenottamon suuntaan.

Lopelle osoitettu Palkaninharjun EOh 98 -alue sijaitsee I luokan pohjavesialueella. Nykyisessä seutukaavassa varausta ei ole.

Tammelaan osoitettu Lautaportaan EOh 116 -alue sijaitsee välittömästi Pätinkiharjun pohjavedenottamon pohjoispuolella I luokan pohjavesialueella.

Kaikki kolme edellä mainittua EOh-aluetta on POSKI-selvityksessä todettu maaperän kiviaineksenottoon soveltumattomiksi.

Maakuntakaavassa ei EOh 35-, EOh 98- ja EOh 116 -alueiden osalta ole kiinnitetty maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n edellyttämällä tavalla huomiota vesivarojen kestäväseen käyttöön. Tämän vuoksi valtioneuvosto jättää EOh 35-, EOh 98- ja EOh 116 -alueet vahvistamatta.

Vahvistamatta jätetyt alueet on merkitty kaavakarttaan punaisella.

Osa EOt 50 -alueesta

Valtioneuvosto on jättänyt EOt 50 -alueen osittain vahvistamatta päätöksen kohdassa "EOt-alueiden suhde Natura 2000 alueisiin" ilmenevillä perusteilla.

Vahvistamatta jätetty osa EOt -alueesta on merkitty kaavakarttaan punaisella.

Maakuntakaavan vahvistaminen

Valtioneuvosto on katsonut, että Kanta-Hämeen maakuntakaava siihen tehdyin vähäisin muutoksin muilta kuin edellä vahvistamatta jätetyiltä

osin täyttää sille maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä asetetut sisältövaatimukset. Koska maakuntakaavan vahvistamiselle muilta osin ei ole maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 3 momentista johtuvaa estettä, valtioneuvosto on vahvistanut maakuntakaavan. Samalla valtioneuvosto on vahvistanut maakuntakaavan alueella voimassa olevan seutukaavan kumoamisen.

Kaavan voimaantulo

Valtioneuvosto on määrännyt maankäyttö- ja rakennuslain 201 §:n nojalla maakuntakaavan tulemaan voimaan ennen kuin se on saanut lainvoiman.

Sovelletut oikeusohjeet

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) 1 § 2 mom., 4 § 3 mom., 5 §, 6 §, 9 §, 17 §, 22 §, 24 §, 25 §, 27 §, 28 §, 29 §, 30 §, 31 §, 32 §, 33 §, 62 §, 63 §, 65 §, 188 § 5 mom., 197 § 1 mom. ja 201 §
 Kuntalaki (365/1995) 52 §, 58 §, 59 §, 86 §, 90 § ja 92 §
 Hallintolaki (434/2003) 27 § ja 28 §
 Luonnonsuojelulaki (1096/1996) 65 § ja 66 §
 Valtion maksuperustelaki (150/1992) 8 §
 Maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999) 1 §, 9 §, 10 §, 12 §, 30 §, 93 § ja 95 §
 Ympäristöministeriön asetus (31.3.2000) maankäyttö- ja rakennuslain mukaisissa kaavoissa käytettävistä merkinnöistä
 Ympäristöministeriön asetus ympäristöministeriön maksullisista suoritteista (1241/2003) 3 §

4. Käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa

4.1. Valitukset korkeimmassa hallinto-oikeudessa

1. Tiina Ranta on valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen Riihimäen läntisen sisääntulotien osalta lainvastaisena. Lisäksi Ranta on vaatinut valtioneuvoston päätöksestä perittävän suoritmaksun poistamista sekä pyytänyt, ettei hänelle määrättäisi oikeudenkäyntimaksua korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Ranta on valituksensa perusteluissa esittänyt muun ohella, että tie tulisi kulkemaan valittajan ja hänen veljiensä tonttien ainoan kelvollisen rakennuspaikan ylitse, jolloin tonteista tulisi käyttökelvottomia siihen tarkoitukseen, johon ne on tarkoitettu. Muilta osin alue on pohjavesialuetta ja liian upottavaa rakentamiseen. Tiesuunnitelman yhteydessä tullaan

korvaamaan vain jo olemassa oleville rakennuspaikoille koituvat haitat, joten tonttien käyttökelpottomuutta niille suunniteltuun tarkoitukseen ei tulisi korvaamaan. Tämä on kohtuuton haitta maanomistajalle.

Tien meluhaitat on mitattu vain vanhan ohjearvon mukaan eikä uusia alueita koskevien ohjearvojen mukaan, vaikka kysymyksessä on uusi alue. Myös meluhaitat huomioon ottaen tontit olisivat käyttökelpottomia. Myös tämä on kohtuutonta maanomistajalle.

Alle kahden hehtaarin tontit ovat liian pieniä metsätalousmaaksi, varsinkin, jos niistä osan lohkaisee uusi sisääntulotie liitännäisalueineen. Tämä rajoittaa myös elinkeinonharjoittamisen mahdollisuutta. Vastaava kohtuuttomuus koskee myös valittajan äidin omistamaa tonttia. Kohtuutonta on myös se, että tiehankkeeseen liittyvä epävarmuus on jo vuosikaudet vaikeuttanut alueen maanomistajien maankäyttöä ja sen suunnittelua.

Tien osalta ei ole pyydetty lausuntoa Kernaalan kylän asukkailta eli niiltä, joita asia eniten koskee ja jotka alueen parhaiten tuntevat. Lausuntoa ei ole pyydetty myöskään suosittun Riuttan ulkoilureitin käyttäjiltä. On myös kysyttävä, miksi Kormun kylän asukkaiden asumisviihtyvyyden ja puolen minuutin ajansäästö Helsinkiin päin mentäessä on tärkeämpi kuin Riihimäkeläisten ulkoilureitti perheiden virkistys- ja liikunta-alueena tai tärkeät ympäristökohteet. Myös valituksen liitteenä olevasta nimelistasta ilmenee tien laaja vastustus.

Tielinjauksen suunnittelussa eri alueiden asukkaita ei ole kohdeltu tasa-vertaisesti. Kartastakin on nähtävissä, että asumisviihtyvyyden parantamisessa ja liikenteen rauhoittamisessa on otettu huomioon vain Lopen ja Kormun puolinen osuus Kormuntiestä. Linjaus on siten ristiriidassa perustuslain yhdenvertaisuutta koskevien säännösten kanssa.

On myös kysyttävä, kuinka suuri vaikutus sukulaisuussuhteilla saa maakuntakaavaa laadittaessa olla. Voiko Hämeen liiton varapuheenjohtaja vaikuttaa siihen, että uusi tie merkitään Kanta-Hämeen maakuntakaavaan, jotta hänen lähisukulaisensa portailta muiden kustannuksella rauhoitetaan liikenne. Kormun kartanon ympäristön alueen liikenteen rauhoittamista on perusteltu myös perinnemaisema-arvioihin vedoten. Todellisuudessa perinnemaisema häviäisi, jos alueelta lakkautettaisiin tie, joka on siellä alun perin kulkenut. Vaikka kuulemistilaisuuksia onkin pidetty, on kysyttävä, että onko Kernaalan kylän asukkaita oikeasti kuultu.

Noin puolet Riihimäen kaupungin juomavedestä muodostuu kysymyksessä olevalla I-luokan pohjavesialueella. Alueelle laaditussa pohjavesien suojelusuunnitelmassa todetaan, että yksi merkittävimmistä pohjavesiä uhkaavista tekijöistä on tienpito ja liikenne pohjavesialueella. Valtioneuvoston päätöksessä väitetään, että tie tulisi kulkemaan vain pohja-

vesialueen viertä. Kuitenkin ympäristölautakunnan lausunnosta 28.4.2006 ilmenee, että sisääntulotie tulisi kulkemaan Lopen puolella 100 metriä ja Riihimäen puolella 500 metriä tärkeällä I-luokan pohjavesialueella. Tielle on varauduttu rakentamaan pohjavesisuojausvaukset vain pohjaveden varsinaiselle muodostumisalueelle. Päätöksessä väitetään myös, että uusi tie olisi parempi vaihtoehto pohjavesien suojelutavoitteiden kannalta kuin vanha tie. Kaksi tietä on kuitenkin suurempi riski kuin yksi, kun liikenne Kormunttiellä ei kuitenkaan kokonaan lopu.

Samoilta pohjavesialueilta on jo aiemmin estynyt huoltoaseman rakentaminen. Lisäksi Hämeen tiepiirin suunnitelmissa on ollut myös Riihimäen läntinen kehätie. Tämä tie tekisi läntisen sisääntulotien entistä tarpeettommaksi.

Alueella sijaitsee myös monia merkittäviä arvokkaita kohteita. Riuttan ulkoilualan säilyttäminen on erittäin tärkeää. Liikennettä ei tule ohjata kulkemaan suositun ulkoilureitin vierestä. Myös meluvaikutukset on tältäkin osin puutteellisesti selvitetty. Uuden tien tarpeellisuus on edelleenkin hyvin kyseenalainen.

Valtioneuvoston päätöksessä on virheellistä tietoa valittajan ja hänen äitinsä tonttien kokotietojen osalta. Kumpikaan tonteista ei ole 12,6 hehtaaria, vaan niiden koot ovat alle 2 hehtaaria ja noin 7,5 hehtaaria. Päätöksessä mainitaan myös, että tontit ovat lahjoitettuja. Tällaista tietoa ei kuitenkaan ole valtioneuvostolle ilmoitettu. Saantoperusteen mainitseminen tietyssä sävyssä sekä virheellisten tilakokojen ilmoittaminen on saatanut johtaa päätöksentekijöitä harhaan.

Päätöksistä perittävät maksut ovat kohtuuttomia ja siksi valittaja sekä hänen äitinsä tulisikin vapauttaa molemmista maksuista.

2. Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäki ovat valituksessaan vaatineet, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen ja että kaavapäätös palautetaan uudelleen käsiteltäväksi.

Hämeen liitto on menetellyt laittomasti ja perustuslain vastaisesti asettamalla maanomistajat eriarvoiseen asemaan maakuntakaavaa laadittaessa. Samalla on aiheutettu huomattavaa taloudellista haittaa valittajien omistaman ranta-alueen käytölle. Nykyisessä muodossa maakuntakaavasta aiheutuu maanomistajina kohtuutonta haittaa, jos koko valittajien alue osoitetaan pääsääntöisesti virkistysalueeksi.

Valittajien alueesta noin 60 prosenttia on osoitettu virkistysalueeksi. Muiden maanomistajien aluetta ei kuitenkaan ole lainkaan varattu viheralueeksi. Myöskään Tammelan kunnan vahvistamattomassa asemakaavassa ei ole osoitettu rakennuspaikkaa valittajien omistamalle ranta-alueelle. Valittajien omistamalla alueella on noin 140 metriä rantaviivaa ja tästä vain 20-25 metriä on varattu valittajien käyttöön.

Rakennuspaikaksi osoitettu alue on niin pieni, ettei sille voida muodostaa riittävän käyttökelpoista ja rakentamiseen soveltuvaa tonttia. Rakennuspaikan laajentaminen ei estäisi jäljelle jäävän virkistysalueen käyttöä. Maakuntakaavasta on yksityiskohtaisesti ja selvästi osoitettavissa maakuntakaavan rajat tontin tarkkuudella.

Vaikka maakuntakaava ei ole voimassa asemakaava-alueella, se on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa. Ympäristökeskus on asemakaava-asiassa antamassaan lausunnossa todennut muun muassa, että maanomistajia ei ole kohdeltu tasapuolisesti.

Maakuntakaavaselostuksessa todetaan nimenomaisesti, että keskeisenä tavoitteena on turvata alueiden käytön taloudellisuus ja se, että maakuntakaavasta ei aiheudu kohtuutonta haittaa. Maakuntakaavaa laadittaessa on pidettävä silmällä myös alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei asianosaisille synny kohtuutonta haittaa. Hämeen liitto ei ole millään tavoin ottanut huomioon valittajien kantoja.

3. Heikki Puntila ja hänen asiakumppaninsa ovat valituksessaan vaatineet, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen siltä osin kuin siinä on merkinnällä MYg osoitettu alueita maa- ja metsätalousvaltaisiksi alueiksi, joilla on erityisiä ympäristöarvoja, arvokas geologinen muodostuma tai maa-aineslain tarkoittama kaunis maisema. Lisäksi valittajat ovat vedonneet ja yhtyneet siihen, mitä maa- ja metsätalousministeriö on ympäristöministeriölle antamassaan lausunnossa lausunut maakuntakaavan laillisuuden perusteista sekä vaatineet, että päätös kumotaan siltä osin kuin valtioneuvosto ei ole hyväksynyt maa- ja metsätalousministeriön kantaa.

Puntila ja hänen asiakumppaninsa ovat valituksensa perusteluissa lausuneet muun ohella, että käytetty kaavamerkintä on epäselvä ja sen oikeusvaikutukset ovat epäselvät ja lainvastaiset. Kaavaa laadittaessa ei ole huolehdittu alueiden käytön taloudellisuudesta eli siitä, mitkä ovat kaavamerkinnän taloudelliset vaikutukset elinkeinojen harjoittajille ja elinkeinoelämälle. Myöskään siitä, ettei maanomistajille tai muille oikeuden haltijoille ei aiheudu kohtuutonta haittaa ei ole huolehdittu.

MYg-varaukset on merkitty maakuntakaavaan vielä keskeneräisen Geologian tutkimuskeskuksen moreenimuodostumien valtakunnallisen

inventointiprojektin perusteella. Kyseisestä inventointiprojektista, saatikka sen tuloksista, ei ole Hämeen maakunnan alueen maanomistajia informoitu millään tavalla. Maanomistajat eivät ole tiedäneet, että heidän omistamillaan mailla tehdään kyseistä inventointia.

Kaavaa laadittaessa ei ole pyritty selvittämään kaavan vaikutuksia maa-seutuelinkeinojen harjoittajiin. Näin ei myöskään ole voitu suorittaa maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämiä vaikutusarvioita. Siten kaavan laatijalla ei myöskään ole ollut mahdollisuutta arvioida sitä, onko kaava kohtuuton maankäyttö- ja rakennuslaissa tarkoitettulla tavalla.

Maanomistajille lähetetyllä kirjeellä ei voida korjata kaavan lainvastaisuutta. Kirjeessä ei myöskään ole ollut mukana liitekarttaa, josta olisi ilmennyt, miten MYg-alue osuu maanomistajan maille.

Ei ole hyväksyttävää, että kiviainesalueet jaetaan ilman tarkempaa tutkimusta maa-ainesten ottoon soveltuviksi ja soveltumattomiksi alueiksi. Maa-aineslupien harkinta on ensisijaisesti annettu maa-aineslupien myöntäjille eli kuntien viranomaisille, jotka harkitsevat, voidaanko lupa myöntää vai ei. Koska maakuntakaavaa ei ole laadittu maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti, asiassa ei ole noudatettu lakia perustuslain hengen ja kirjaimen mukaisesti. Siten päätös alueiden ottamisesta MYg-varauksen piiriin on lainvastainen. Myös itse kaavamääräys on lainvastainen, koska on epäselvää, onko se suoraan vaikuttava suojelumääräys, joka estää maa-aineslain mukaisen luvan myöntämisen kyseisen kaavamerkin alueella vai ohjaako se vain maa-aineslain lupaharkintaa lisäämällä siihen jotain.

4. Anna-Kaarina Jaakkola on valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen valtioneuvostossa esitetyillä perusteilla. Lisäksi Jaakkola on vedonnut ja yhtynyt siihen, mitä maa- ja metsätalousministeriö on ympäristöministeriölle antamassaan lausunnossa lausunut maakuntakaavan laillisuuden perusteista sekä vaatinut, että päätös kumotaan siltä osin kuin valtioneuvosto ei ole hyväksynyt maa- ja metsätalousministeriön kantaa. Lisäksi Jaakkola on vaatinut, että valtioneuvoston päätöksen täytäntöönpano kielletään.

Jaakkola on valituksensa perusteluissa uudistanut aiemmin esittämänsä sekä muun ohella esittänyt, että maakuntavaltuuston kokouksessa 29.11.2004 on virkailijoiden toimesta annettu ymmärtää, että maanomistaja, joka omistaa kaava-alueella maata olisi esteellinen maakunta-asiaa käsiteltäessä. Kokoukselle hankitun lisäselvityksenkin mukaan maakunta-alueella maata omistava olisi esteellinen maakuntakaavasta päätettäessä. Selvitystä ei voida pitää lainmukaisena.

On myös muistettava, että valtuutetun esteellisyysperusteet ovat rajoitetummat kuin luottamushenkilöihin sovellettavat periaatteet. Päätöksenteo ei ole perustunut lailliseen menettelyyn ja kun menettely on ollut virheellistä, päätös on kumottava.

Maakuntavaltuuston pöytäkirjan 29.11.2004 § 21 mukaan pohjaehdotuksena on ollut maakuntahallituksen Kanta-Hämeen maakuntakaavaehdotuksen hyväksymisestä. Valtioneuvoston päätöksestä ei selkeästi ilmene, että tämä ehdotus perustuu maakuntahallituksen 5.11.2004 tekemään esitykseen 30 MYg-alueen ottamisesta maakuntakaavaan. Valtioneuvoston päätöksessä todetaan, että "kokouksessa on tehty kaksi MYg-alueita koskevaa kannatettua vastaehdotusta". Johtopäätös on väärä, koska se ei vastaa tosiasioita siltä osin kuin kysymys on valtuutettu Eerolan ehdottamasta MYg-alueiden siirtämisestä liitekarttoihin. Siten on ollut olemassa vain valtuutettu Oinosen esittämä ehdotus MYg-alueiden sisällyttämisestä maakuntakaavaan maakuntahallituksen 20.9.2004 käsittelemässä laajuudessa (72 MYg-alueita), ja maakuntahallituksen ehdotus 30 MYg-alueen ottamisesta maakuntakaavaan sekä valtuutettu Eerolan ehdotus siitä, ettei maakuntakaavaan otettaisi yhtään MYg-alueita.

Kokousjärjestyksen sääntöjen mukaan olisi tullut ensin äänestää Oinosen ja hallituksen ehdotuksista vastakkain ja sen jälkeen asettaa voittanut ehdotus MYg-alueet kokonaan hylkäävää ehdotusta vastaan. Kun näin ei ole toimittu, maakuntakaava olisi tullut jättää kokonaan vahvistamatta tai ainakin MYg-alueiden osalta. Äänestysjärjestys on ollut sekä kuntalain että Hämeen liiton maakuntavaltuuston työjärjestyksen vastainen. Maakuntavaltuutetuilla ei myöskään ole ollut käytettävissään maakuntahallituksen pöytäkirjoja, eikä tämänkään vuoksi voida vetää sellaista johtopäätöstä kuin valtioneuvosto on tehnyt.

5. Mika Mäkilä on valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen ja että asia palautetaan uudelleen käsiteltäväksi.

Mäkilä on valituksensa perusteluissa uudistanut aiemmin lausumansa sekä muun ohella esittänyt, että asiakirjoista ei ilmene, että valittajan toimittama lisäselvitys, joka on koskenut Humppilan kunnan vesihuollon kehittämissuunnitelmaa ja Etelä-Suomen Maakuntien liittouman julkaisua sekä Tähkämaa 2 -tilan omistusoikeusmuutosta, olisi otettu huomioon asian valmistelussa tai valtioneuvostokäsittelyssä. Myöskään Heljä Mäkilän kuolemaa, perintösaannon vaikutusta asianosaisuuteen tai kiinteistöjaon muutosta ei ole otettu asian ratkaisussa viran puolesta huomioon. Ensivalituksen kohtia 1, 2, 3 ja 5 ei ole päätöksen lausuma-

osiossa käsitelty lainkaan, vaikka niihin on ympäristöministeriölle osoitetussa valituksessa vedottu ja vaatimuksen perusteet on valituksessa esitetty.

Hämeen liitto ei ole riittävästi selvittänyt teollisuuden muita laajentumisvaihtoehtoja tai laajentumissuuntia. Laajentumismahdollisuuksiin vaikuttaa myös kuntien yhteistyö vesihuollossa. Teollisuus alueen toisella reunalla sijaitsevan jätevedenpuhdistamon mahdollinen poistuminen lähivuosina jätevesiyhteistyön perusteella lisäisi teollisuusvaihtoehtoja.

Teollisuusalueen laajentaminen pohjoiseen heikentäisi keskustaaajaman peltoalueen maisema-arvoa. Teollisuus laajentuisi tällöin keskelle peltoaluetta, jonka laitamilla sijaitsee sekä nykyistä asutusta että kaavoituksessa asumiskäyttöön tarkoitettuja alueita. Teollisuuden laajentumiseen liittyviä seikkoja ei ole riittävästi selvitetty eikä otettu huomioon kaavan laadinnassa.

Hämeen liitto ei ole pystynyt yksilöimään, mihin kunnan päätökseen tai kenen kunnan edustajan ilmoitukseen perustuu Hämeen liiton käsitys siitä, että maakuntakaava olisi Humppilan kunnan yleiskaavatavoitteiden mukainen.

Maakuntakaavan teollisuus- ja varastoalueen kaavamerkintä on valittajan kannalta kohtuuton kiinteistön käyttöä rajoittava tekijä, koska sillä on tosiasiallisesti vaikutusta mahdollisessa detaljikaavoituksessa.

Niin sanottu talotehtaan lakkauttamaton kaatopaikka olisi tullut merkitä kaavakarttaan käytöstä poistetuksi kaatopaikka-alueeksi, jotta alueen mahdollisista käyttömahdollisuusrajoituksista ei olisi epäselvyyttä ja kaava vastaisi todellista tilannetta.

Vesihuollon kehittämissuunnitelman perusteella Humppilan kunta ei odota eikä varaudu teollisuuden merkittävään laajenemiseen kunnan alueella. Valituksen kohteena oleva alue on vain yksi osa kunnassa sijaitsevista teollisuusalueista eikä teollisuusaluevaraukselle valittajan omistamalla alueilla ole mitään perusteita. Kun lisäksi otetaan huomioon perusteollisuuden tarvitseman tonttimaan kysynnän vähentyminen, joka ilmenee muun muassa julkaisusta Etelä-Suomen aluerakenne 2030 - Asuminen, ympäristö ja liikenne, valituksen kohteena oleva alue ei ole sijainniltaan eikä muilta ominaisuuksiltaan yrityksille sopivaa rakennusmaata.

6. Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry on valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen turpeenottoalueita (EOt), soran- ja hiekanottoalueita (EOh) ja kiviaineksenottoalueita (EOk) koskevien varausten osalta. Lisäksi yhdistys on vaatinut, että Riihimäen läntisen sisääntulotien varaus poistetaan.

Vahvistetusta kaavasta tai sen tausta-aineistosta ei edelleenkään ilmene, millaisia selvityksiä todellisuudessa on tehty. Nykytietojen valossa on ilmeistä, että niin sanotun Poski-projektin yhteydessä on selvitetty vain osa kaavan EOk- ja EOh-varauksista. Näitäkään selvityksiä ei ole ilmeisesti tehty kuin osalla näiden aluevarausten pinta-alasta.

Toisin kuin valtioneuvosto esittää, luonnonsuojelujärjestöt eivät missään vaiheessa ole vaatineet systemaattisia kasvillisuuskartoituksia. Lähinnä kyse on ajantasaisista yleisinventoinneista, joilla olisi voitu varmistaa se, että aluevarauksissa ei ole seudullisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittäviä luontokohteita.

Luonto-Liiton metsäryhmän maastokäynneillä 2005 on tarkasteltu pistokokeena 12 kalliokiviaineksenottovarausta. Kolmelta varaukselta on löytynyt vähintäänkin maakunnallisesti merkittäviä vanhan metsän arvoja. Merkittävimpiä löytöjä olivat Hausjärven Mettäasianmäen yli 100 hehtaarin laajuinen, pääosin luonnontilaisen kaltaisista vanhoista metsistä ja luonnontilaisista soista koostuva erämainen alue sekä Forssan Tourosenmäen pohjoisosassa (EOk 218) säilynyt vanhan metsän ja monipuolisen suon muodostama yli 50 hehtaarin kokonaisuus. Selkeitä ja laaja-alaisia metsä- ja korpiarvoja oli myös Janakkalan Kivisillanmäellä (EOk 150). Laajuutensa vuoksi Hausjärven Mettäasianmäellä sekä Forssan Tourosenmäen pohjoisosalla voi katsoa olevan jopa valtakunnallista suojelumerkitystä.

Luontoselvitykset, joissa näin ilmiselviä luontoarvoja ei tunnisteta, eivät voi mitenkään olla riittäviä. On ilmeistä, että vastaavia arvoja sisältyy myös niihin noin kuuteenkymmeneen kalliokiviaineksenottovaraukseen, joilla luontojärjestöjen edustajat eivät ole käyneet. Valituksen liitteeseen 3 on koottu kaavan epäonnistuneita maa-ainestenottovarauksia koskevia esimerkkejä (21 kappaletta). Esimerkit pohjautuvat maastoselvityksiin, joita Luonto-Liiton metsäryhmä on tehnyt Kanta-Hämeessä kesällä 2005. Ne konkretisoivat maakuntakaavan maa-ainestenottovarausten sekä niihin liittyvien selvitysten moninaisia ongelmia.

Turvetuotantoa koskevat aluevaraukset on joko tehty puhtaana kirjoitus-pöytätyönä tai sitten aluevarausten pohjana toimineet mahdolliset selvi-

tykset on tehty monta vuosikymmentä sitten. Mahdolliset luonnonsuojeluarvot olisi tullut selvittää tarkemmin myös maastoselvityksillä. Nyt tällaisia selvityksiä ei ole tehty.

Valtioneuvoston päätöksessä käsitellään puutteellisesti mittavien turpeenottovarauksien valintaperusteina toimineita selvityksiä. Käytännössä päätösaineisto sisältää näiden osalta samat tiedot kuin kaavaselostus. Ilmeisen harhaanjohtavana voidaan pitää väitettä, jonka mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on suokohtaisesti selvitetty niiden EOt-alueiksi osoitettujen soiden ojitustilanne, jotka eivät ole turvetuotannossa. Maakuntaliiton aikaisemmista vastineista käy hyvin ilmi se, että tehdyt ojitusselvitykset perustuvat pelkkiin karttatarkasteluihin. Mikään kaavaaineistoon viittaava dokumentti ei viittaa siihen, että selvityksiä ja arviointeja olisi tehty edes sillä tarkkuudella kuin Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa, jonka korkein hallinto-oikeus on äskettäin todennut turvetuotantovarausten osalta lainvastaiseksi.

Missään vaiheessa ei myöskään ole osoitettu, että maakuntaliitolla ylipäänsä olisi olemassa suokohtaisia tietoja, joista kävisi ilmi esimerkiksi soiden nykyinen tila. Se, että suolla on ojituksia, ei tarkoita sitä, etteikö suolla ei voisi olla merkittäviäkin luontoarvoja.

Maakuntakaavassa on lähinnä siirretty valtaosa seutukaavan turvevarauksista sellaisenaan maakuntakaavaan. Aivan kaavaprosessin tehtyä ojitustarkastelua lukuun ottamatta suokohtaiset tarkastelut Geologian tutkimuskeskuksen yksipuolisiin turvevaratarkasteluihin. On ilmeistä, että turvevarauksien mahdollisia luontoarvoja (muun muassa ennallistamiskelpoisuus, ojitettujen alueiden todellinen muuttuminen ja luonnontilaisen suoalueiden arvo) ei ole lainkaan selvitetty. Maastoselvityksiä ei ole tehty edes niiden soiden osalta, joihin maakuntaliitto on itse todennut sisältyvän merkittäviä luonnontilaisia osia. Tällaisia selvityksiä ei sisälly kaavan valmisteluaineistoon.

Myöskään arvokkaiden suojelukohteiden lähelle esitettyjen laajojen turvetuotantoalueiden pitkäaikaisia vaikutuksia suojelualueiden ekologiseen kestävyYTEEN ei ole mitenkään arvioitu. Tämä koskee jopa Torronsuon kansallispuiston tapaisia kansainvälisesti arvokkaita suoluonnon helmiä. Vaikutusarvioissa ei ole myöskään kunnolla selvitetty sitä, miten näinkin mittava turvetuotannon ohjaaminen maakunnan isoimmilla suomuodostumille vaikuttaa soiden käytön ekologiseen kestävyYTEEN.

Maakuntaliiton näkemys siitä, että maakuntakaavan turpeenottoalueiden määrä suhteessa jo käytössä olevien alueiden määrään, turpeen käytön

odotettavaan pitkän aikavälin tarpeeseen ja etenkin soiden kokonaispinta-alaan ei ole suuri, on virheellinen. Se, että kaava toteutuessaan hävittäisi yli kolmasosan Kanta-Hämeen pelloksi raivaukselta säilyneistä laajemmista (>150 hehtaaria) suomuodostumista, on muutoksena erittäin suuri.

Kaavan turvevarausten kestättömyyttä pahentaa se, että turvevarauksissa on mukana monien selkeästi ennallistamiskelpoisten ojitetujen suomuodostumien ohella myös Hattulan Leteensuon (EOt 12), Humppilan Kaitasuon (EOt 37), Lopen Tyrjäsuon (EOt 107), Tammelan Vähäsuon (EOt 127) ja Koivansuon (EOt 129) kaltaisia soita, jotka ovat reunaojituksista huolimatta säilyneet merkittävältä osin ojittamattomina. Turvetuotantoalueiden kohdekohtaisia ongelmia on käsitelty edellä mainitussa valituksen liitteessä.

Maakuntakaavassa on turvevarauksia niin paljon ja ne kohdentuvat sellaisiin suomuodostumiin, että kaavaa ei voida pitää turveverojen käytön kannalta kestäväenä. Huomattava osa Kanta-Hämeen alkuperäisestä suolasta on raivattu aikanaan pelloiksi. Turvealueiden nykyinen yhteispinta-ala on maakuntakaavaselostuksen mukaan noin 88 000 hehtaaria. Tämä on 17 prosenttia Kanta-Hämeen maa-alasta. Yli 10 hehtaarin soita on 600 kappaletta, yhteensä näiden soiden pinta-ala on 30 000 hehtaaria. Turpeenottoalueita on kaavassa 53 kappaletta, yhteensä näiden pinta-ala on yli 5 000 hehtaaria. Lähes kaikki varaukset kohdistuvat isoihin suomuodostumiin. Suokohtaisen tarkastelun perusteella valtaosa varauksista kohdistuu yli 100 hehtaarin suomuodostumiin ja pienimmätkin sijoittuvat 50-100 hehtaarin alueille.

Turvavarauksissa on maakunnan pelloiksi raivaukselta säästyneistä yli 100 hehtaarin turvemuodostumista noin kolmannes. Ratkaisu on turpeen kaltaisen, ihmisenäkökulmasta katsoen käytännössä uusiutumattoman luonnonvaran kestäväntä käyttöä. Lisäksi se kaventaa kohtuuttomasti mahdollisuuksia palauttaa lähivuosisikymmeninä ennallistamalla osa Kanta-Hämeen suoluonnon alkuperäisestä monimuotoisuudesta.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden turvetuotannon ja suoluonnon monimuotoisuuden suojelutarpeiden yhteensovittamisen tavoitteet edellyttävät muun muassa sitä, että maakuntakaavoituksessa on otettava huomioon turvetuotantoon soveltuvat suot ja sovitettava yhteen tuotanto- ja suojelualueet. Turpeenottoalueiksi varataan ensisijaisesti jo ojitetuja soita. Turpeenoton vaikutuksia on tarkasteltava valuma-alueittain ja otettava huomioon erityisesti suoluonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja muiden ympäristönäkökohtien sekä taloudellisuuden aiheuttamat vaatimukset.

Hämeen ympäristökeskuksen lausuntoon antamassaan vastineessa maakuntaliitto on myöntänyt turvetuotantovarauksiin sisältyvän luonnontilaisia osia sisältäviä soita toteamalla, että “Ojituskarttaan perustuvan tarkastelun perusteella maakuntakaavaan sisältyy kolme suota, joita ei ole ojitettu tai ojitus on niin harva, ettei suota voida katsoa ojitetuksi. Hattulan Leteensuo on merkittävin suokokonaisuus, jota ei ole ojitettu”.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät myös, että alueidenkäytössä huolehditaan valtakunnallisesti merkittävän kulttuuri- ja luonnonperinnön arvojen säilymisestä. Alueidenkäytöllä tulisi edistää myös elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymistä. Lisäksi ekologisten yhteyksien säilymistä suojelualueiden välillä tulisi mahdollisuuksien mukaan edistää.

Näihin valtakunnallisesti merkittäviin luonnonperinnön arvoihin kuuluvat muun muassa kansallispuistot sekä Natura 2000 -alueet. Kuitenkin kymmenkunta esitetyistä turvetuotantovaruksista sijaitsee nykyisten valtakunnallisesti - osin jopa kansainvälisesti - arvokkaiden suojelusoiden lähialueilla. Kuitenkin esimerkiksi suoperhosten suojelussa on uusimman luonnonsuojelubiologisen tiedon mukaan välttämätöntä ylläpitää ojittamattomien soiden verkostoa myös nykyisen suojelualueverkoston ulkopuolella.

Turpeenottoon liittyviä ongelmia hyvin konkretisoiva esimerkki löytyy siitä tavasta, jolla kaavaehdotus ottaa huomioon maakunnan tärkeimmän soidensuojelualan eli Torrnsuon kansallispuiston. Kyseinen alue on muun muassa erittäin merkittävä eteläisten suoperhosten suojelulle. Uusin suojelubiologinen tieto korostaa sitä, että suoperhosten populaatiot ovat muiden lajien tapaan riippuvaisia siitä, että lajeille on tarjolla riittävästi elinympäristöjä maisematasolla.

Maakuntakaavassa esitetään käytännössä kaikkia Torrnsuon läheisyydessä (noin 5 kilometriä) sijaitsevia isompia suomuodostumia turvetuotantoon. Näistä esitetyistä varauksista Koiransuo (eli Koivansuo, EOt 129) sekä Vähäsuo (EOt 127) sisältävät merkittäviä ojittamattomia osia, myös Muurainsuo (EOt 128) olisi metsäreunaisena potentiaalisesti ennallistamiskelpoinen.

Laajoja suomuodostumia esitetään turpeenottoalueiksi Torrnsuon kansallispuiston ympäristön lisäksi Maakylä-Räyskälänharjun Natura 2000 -alueeseen sisältyvän Luutasuon suojelualan läheisyydessä (EOt 104), Janakkalan Suussuon Natura 2000 -alueen ympäristössä (EOt 56), Heini-

suon Natura 2000 -alueen lähiseudulla (EOt 53), Seitsemänlamminsuo-Korpilamminsuon Natura 2000 -alueen lähialueilla sekä Purinsuon Natura 2000 -alueen lähellä (EOt 130). Vaikutuksiltaan näihin voidaan rinnastaa Janakkalan Vettenjakamon SL-alueeseen liittyvä Räyhänsuon turvevaraus (EOtsl 57). Mikäli Kanta-Hämeen suoluonnon monimuotoisuus halutaan turvata ja suoluonnon suotuisan suojelun taso palauttaa, on tulevaisuudessa pakko ennallistaa jo ojitettuja suoalueita.

Yhdistys on yhteenvetona turpeenottoalueiden osalta todennut, että turpeenottoalueet perustuvat lähinnä vanhan seutukaavan varauksiin ja sen laadinnan yhteydessä mahdollisesti tehtyihin selvityksiin. Niissä ei ole otettu huomioon uusinta tietoa soidensuojelun tarpeesta Etelä-Suomesta, ennallistamismahdollisuuksia eikä valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Maakunnan soidensuojeluverkosto on riittämätön. Turvetuotantovaruksissa on ojittamattomia ja ennallistamiskelpoisia soita. Turvetuotantoon varatuista soista ei ole myöskään tehty uusia ekologisia maastselvityksiä. Tilanne on sama kuin Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa.

Maakuntakaava on keskeinen välinen pohja- ja pintavesien suojele- ja käyttötärpeiden huomioon ottamisessa. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat esimerkki pohjaveden suojelukysymysten osalta hyvin selkeät: “Alueidenkäytössä on otettava huomioon pohja- ja pintavesien suojelutarve ja käyttötärpeet. Pohjavesien pilaantumis- ja muuttamisriskejä aiheuttavat laitokset ja toiminnot on sijoitettava riittävän etäälle pohjavesialueista, jotka ovat vedenhankinnan kannalta tärkeitä ja soveltuvat vedenhankintaan”.

Kanta-Hämeen pohjavesivarat ovat poikkeuksellisen tärkeitä koko Ruuhka-Suomen vedenhankinnalle. Toimittahan maakunta vettä muun muassa pääkaupunkiseudulle. Tästä syystä riittävän huomion kiinnittäminen pohjavesien suojeleluun tulisi olla eräs maakuntakaavan tärkeimmistä kysymyksistä. Valmisteluvaiheessa esitetystä kritiikistä huolimatta maa-ainesten ottoa on esitetty useille tärkeille pohjavesialueille. Myös osa turpeenottoalueista sijoittuu lähelle tärkeitä pohjavesialueita. Esitetyn huomattavan laaja-alaisen maa-ainestenoton sekä tärkeiden pohjavesialueiden lähelle sijoittuvien turpeenottoalueiden vaikutuksia pohjaveden suojeleluun ei ole myöskään riittävästi arvioitu. Kaavamääräyksien pieni täsmentäminen ei riitä ratkaisemaan muun muassa arvokkaille pohjavesialueille sijoittuvien EOh- ja EOt-alueiden ongelmia. Ongelma ei ole poistunut myöskään sillä, että valtioneuvosto on jättänyt vahvistamatta kolme ongelmallista EOh-varausta.

Maakuntakaavalla on merkitystä myös pintavesien suojelulle. Osa turvetuotantovarauksista on vesiensuojelun kannalta ongelmallisia. Osa varauksista sijoittuu jo ennestään kohtalaisen kuormitetuilla vesistöalueille, osa puolestaan kohdistaisi lisäkuormitusta eräisiin Kanta-Hämeen oloissa erinomaisen puhtaina säilyneisiin vesistöihin. Kaavamääräyksiin loppuvaiheessa kirjatut vesiensuojelutavoitteet eivät ole riittäviä. Siksi muun muassa vesiensuojelun kannalta selkeitä riskejä sisältävät turvevaraukset (EOt 13, EOt 17, EOt 23, EOt 26, EOt 50, EOt 56, EOt 105, EOt 106, EOt 107, EOt 112, EOt 112, ilmeisesti oikeastaan EOt 113, EOt 114, EOt 125, EOt 135) tulee poistaa kaavasta.

Yhteenvedona turpeen, soran- ja hiekanottoalueiden sekä kiviaineksenottoalueiden varauksista yhdistys on lausunut, että varauksien selvitykset ovat riittämättömät, ne vaarantavat valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita sekä alueiden käytön ekologista kestävyyttä ja luonnonperinnön vaalimista.

Riihimäen läntinen sisääntulotie kulkee Riihimäen tärkeimmän pohjavesialueen halki. Tien tarpeellisuutta ei ole osoitettu, ja sille on olemassa vaihtoehtoja. Tie halkoo myös tärkeän Kormun korven luontoalueen ja maisemallisesti arvokkaan Riuttan metsäsaarekkeen. Riuttanharju on myös tärkeä ulkoilu- ja virkistysalue sekä arvokas ekologinen käytävä, jonka tie katkaisisi. Tien osoittaminen on valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ja maakuntakaavan sisältövaatimusten vastaista.

7. Olli Hannulan kuolinpesä on valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston päätöksen siltä osin kuin se koskee Mommilanjärven ja Puujoen alueen vesialuumerkintää Wsv. Merkin-tä tulee poistaa kaavasta lain vastaisen ainakin siltä osin kuin se koskee Puujoen aluetta, joka alkaa etäläpäässä Haminan vuolteesta ja päättyy Mommilanjärven eteläosassa sijaitsevaan Teuronlahteen.

Mommilanjärveä koskevan kaavamerkinnän Wsv perustetta ja tarpeellisuutta ei ole kaavaa laadittaessa selvitetty maakuntakaavaa koskevien säännösten edellyttämällä tavalla. Myöskään merkinnän vaikutuksia ja siitä maanomistajalle mahdollisesti aiheutuvan haitan kohtuuttomuutta ei ole arvioitu.

Valituksen kohteena olevan alueen kohdalla ei ole esitetty mitään perusteita sille, että kaavamääräyksen kattama vesialue olisi jonkin erityisen lintulajin suojelun kannalta valtakunnallisesti ja laajemminkin tarpeen olemassa olevien valtakunnallisten suojeluohjelmien lisäksi.

Valtioneuvoston päätöksen perusteluissa todetaan muun muassa, että alueen lintulajistoon kuuluvat muun muassa kaulushaikara, laulujoutsen ja mustatiira. Se, mihin tämä tieto perustuu, ei asiakirjoista ilmene. Tällaista havaintoa ei ole myöskään linnuston laskentaa koskevassa laskentapaperissa, joka valittajalle on pyynnöstä toimitettu ainoana suojelun tarvetta kuvaavana asiakirjana.

Periaatteelliselta kannalta arvioituna suojelualueiden laajentaminen ei voine edes kuulua yleispiirteisellä maakuntakaavalla toteutettaviin asioihin. Valituksen kohteena oleva kaavamääräys merkitsee kuitenkin tosiasiallisesti uuden suojelutarpeen ottamista huomioon alemman asteisissa kaavoissa.

Valituksen kohteen olevan kaavamerkinnän maanomistajan oikeuksiin aiheutuvat rajoituksen jäävät epäselviksi. Merkintä jättää myös avoimeksi muun muassa, millä tavoin merkinnät on tarkoitus toteuttaa ja kenelle vastuu toteuttamisesta kuuluu. Merkinnän vaikutukset olisi tullut selvittää, jotta merkinnän mahdolliset kohtuuttomat vaikutukset maanomistajan kannalta olisi voitu arvioida.

4.2. Lausunnot ja vastaselitykset korkeimmassa hallinto-oikeudessa

Ympäristöministeriö on valitusten johdossa antamassaan lausunnossa esittänyt, että valitukset hylätään. Ympäristöministeriö on valitusten johdosta esittänyt muun ohella seuraavaa:

Anna-Kaarina Jaakkolan valitus

Valituksen tutkiminen

Anna-Kaarina Jaakkola on Kanta-Hämeen maakuntakaavan hyväksymistä koskevasta Hämeen liiton maakuntavaltuuston päätöksestä ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatinut maakuntakaavan kumoamista seuraavilla perusteilla:

Maakuntavaltuuston päätöksentekomenettelyn osalta valittaja on ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vedonnut siihen, että valtuutetuille on jaettu esteellisyyslomake, vaikka maakuntakaavasta päätettäessä ei voi olla esteellisiä henkilöitä. Lisäksi valittaja on vedonnut maakuntakaavan MYg-alueita koskeneessa äänestyksessä tapahtuneisiin virheellisyyksiin.

Maakuntakaavan tehtävän ja esitystavan osalta valittaja on ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vedonnut siihen, että maakuntakaava on liian yksityiskohtainen ja epäselvä sekä kunnallista päätöksentekoa kaventava. Tällaisina yksityiskohtina valittaja on tuonut esille maakuntakaavan MYg-, ma- ja MT-merkinnät.

Maakuntakaavasta elinkeinotoiminnalle aiheutuvien vaikutusten osalta valittaja on ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vedonnut siihen, että maakuntakaavan ma-merkintä rajoittaa alueen asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien toimintaa kohtuuttomasti ja vaikeuttaa kunnan kehittymistä ja että MT-merkintä merkitsee peltojen suojelua niitä viljeleviltä maanviljelijöiltä. Valittaja on myös vaatinut ma- ja MT-merkintöjen poistamista omistamiltaan ja viljelemiltään alueilta.

Maakuntakaavan perusteena olevien selvitysten riittävyyden osalta valittaja on vedonnut siihen, ettei MYg-alueita koskeva inventointi riitä suojelun perusteeksi eikä maanomistajia ole kuultu inventoinnista. Valittaja on kyseenalaistanut myös ma-alueiden perusteena olevan selvityksen.

Sen sijaan valittaja ei ole ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatinut maakuntakaavan vahvistamatta jättämistä muilla korkeimmalle hallinto-oikeudelle tekemässään valituksessa esittämillään perusteilla. Kuntalain (365/1995) 90 §:n 3 momentti huomioon ottaen valitus tulee jättää näillä uusilla perusteilla tehtynä tutkimatta, eikä ympäristöministeriö katso aiheelliseksi lausua niistä enempää. Ympäristöministeriö on pyytänyt kuitenkin korkeinta hallinto-oikeutta varaamaan ympäristöministeriölle tilaisuuden uuden lausunnon antamiseen, jos se ympäristöministeriön käsityksestä poiketen katsoo, että valitus tulee tutkia muillakin perusteilla tehtynä.

Maakuntavaltuuston päätöksentekomenettely

Niiltä osin kuin valituksessa vedotaan maakuntavaltuustossa jaettuun esteellisyyslomakkeeseen ja MYg-alueita koskevaan päätöksentekomenettelyyn ympäristöministeriö on viitannut vahvistuspäätöksessä lausuttuun.

Esteellisyyskysymyksen osalta ympäristöministeriö on todennut lisäksi, että arvioitaessa valtuutetun mahdollista esteellisyyttä maakuntakaavaa hyväksyttäessä on otettava erityisesti huomioon maakuntakaavan yleispiirteisyys ja oikeusvaikutukset. Valtuutetun esteellisyys maakuntakaavaa hyväksyttäessä ei kuitenkaan ole sillä tavoin poissuljettua, että maakuntavaltuuston päätös olisi syntynyt virheellisessä järjestyksessä esteellisyyslomakkeen jakamisen vuoksi.

MYg-alueita koskeneen päätöksentekomenettelyn osalta ympäristöministeriö on todennut, että maakuntahallituksen esitys Kanta-Hämeen maakuntakaavaehdotuksen hyväksymisestä on sisältänyt myös maakuntakaavassa osoitetut MYg-alueet, jotka ovat siten olleet valtuutettujen tiedossa maakuntakaavan hyväksymispäätöstä tehtäessä. Esitystä MYg-alueiden siirtämisestä kaavakartalta liitekartalle ei myöskään voida pitää vastaehdotuksena, jonka hyväksyminen olisi tarkoittanut pohjaehdotuksen eli koko maakunnan ja kaikki alueidenkäyttömuodot kattavan kokonaisuusmaakuntakaavan hyväksymisen kokonaan hylkäämistä. Maakuntahallituksen pöytäkirjat, joista käy ilmi myös MYg-alueiden vähentäminen maakuntakaavaa laadittaessa, ovat julkisina asiakirjoina olleet valtuutettujen käytettävissä.

Maakuntakaavan tehtävä ja esitystapa

Niiltä osin kuin valituksessa vedotaan yleisesti maakuntakaavan liialliseen yksityiskohtaisuuteen ja tästä johtuvaan epäselvyyteen sekä kuntien kaavoitusoikeuden ja sen myötä kansalaisten päätösvallan rajoittamiseen ympäristöministeriö on viitannut vahvistuspäätöksessä lausuttuun.

Maakuntakaavassa osoitettujen MYg-alueiden osalta ympäristöministeriö on viitannut niin ikään vahvistuspäätöksessä lausuttuun. Kun otetaan huomioon vahvistuspäätöksessä selostetut maakuntakaavan sisällölle geologisten ja muiden luonnonarvojen vaalimisen sekä kiviaineshuollon järjestämisen osalta asetetut vaatimukset, kuuluu valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävien geologisesti ja maisemallisesti arvokkaiden alueiden osoittaminen maakuntakaavan maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 25 §:n 4 momentin mukaisesti tehtäviin. MYg-merkinnällä osoitettujen alueiden vähintään seudullinen merkitys on maakuntakaavaa laadittaessa selvitetty maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin edellyttämällä tavalla. Tällaisten alueiden osoittamista maakuntakaavassa maa- ja metsätalousvaltaisten alueiden pääluokkaan kuuluvalla aluevarausmerkinnällä ei voida pitää liian yksityiskohtaisena tai muutoinkaan epäselvänä esitystapana. Kun otetaan huomioon vahvistuspäätöksessä sekä jäljempänä MYg-alueiden oikeusvaikutuksista lausuttu, ei niiden myöskään voida katsoa lainvastaisesti rajoittavan kunnan tai kansalaisten päätösvaltaa.

Maakuntakaavassa osoitettujen ma-rajauksen osalta ympäristöministeriö on viitannut lisäksi vahvistuspäätöksessä lausuttuun. Kun otetaan huomioon vahvistuspäätöksessä selostetut maakuntakaavan sisällölle maiseman ja kulttuuriperinnön vaalimisen osalta asetetut vaatimukset, kuuluu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden ja

rakennettujen kulttuuriympäristöjen osoittaminen maakuntakaavan maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaisiin tehtäviin. Merkinnällä ma osoitettujen aluerajausten vähintään seudullinen merkitys on maakuntakaavaa laadittaessa selvitetty maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin edellyttämällä tavalla. Tällaisten alueiden osoittamista maakuntakaavassa alueen erityisominaisuutta osoittavalla merkinnällä ei voida pitää liian yksityiskohtaisena tai muutoinkaan epäselvänä esitystapana. Kun otetaan huomioon vahvistuspäätöksessä sekä jäljempänä ma-rajauksen oikeusvaikutuksista lausuttu, ei niiden myöskään voida katsoa lainvastaisesti rajoittavan kunnan tai kansalaisten päätösvaltaa.

Maakuntakaavassa osoitettujen MT-alueiden osalta ympäristöministeriö on viitannut vahvistuspäätöksessä maakuntakaavan sisällölle maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytysten huomioon ottamisen sekä maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimisen osalta asetettuihin vaatimuksiin. Niiden mukaan kuuluu merkittävien yhtenäisten peltoalueiden osoittaminen maakuntakaavan maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaisiin tehtäviin. MT-alueiden vähintään seudullinen merkitys on maakuntakaavaa laadittaessa selvitetty maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin edellyttämällä tavalla. Tällaisten alueiden osoittamista maakuntakaavassa maa- ja metsätalousvaltaisten alueiden pääluokkaan kuuluvalla aluevarausmerkinnällä ei voida pitää liian yksityiskohtaisena tai muutoinkaan epäselvänä esitystapana. Kun otetaan huomioon vahvistuspäätöksessä ja jäljempänä MT-aluevarausten oikeusvaikutuksista lausuttu, ei niiden myöskään voida katsoa lainvastaisesti rajoittavan kunnan tai kansalaisten päätösvaltaa.

Maakuntakaavan MT- ja ma-merkinnöistä elinkeinotoiminnalle aiheutuvat vaikutukset

MT-merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen ohjausvaikutus kohdistuu alueiden yksityiskohtaisempaan suunnitteluun eli erityisesti kunnan kaavoitukseen. Merkinnällä ja siihen liittyvällä määräyksellä pyritään säilyttämään peltoalue avoimena rakentamisen sijoittumista suunniteltaessa. Merkintä ja siihen liittyvä määräys turvaavat siten osaltaan alueen säilymistä maatalouskäytössä. Peltoalueen muuhun kuin rakentamiskäyttöön liittyvä viranomaisten päätöksenteko perustuu kuitenkin ensisijaisesti muuhun lainsäädäntöön kuin maankäyttö- ja rakennuslakiin ja maakuntakaava voi tuoda tähän päätösharkintaan lisäperusteita vain siinä laajuudessa kuin erityislainsäädäntö sen sallii. Tämä koskee myös viranomaisten ohjaamia tukitoimia koskevaa päätöksentekoa. Kun otetaan lisäksi huomioon, ettei merkintään kohdistu suojelumääräyksiä eikä ra-

kentamisrajoitusta tai -määräyksiä, ei merkinnästä voida katsoa aiheutuvan maanomistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentissa tarkoitettua kohtuutonta haittaa. Merkinnän on päinvastoin katsottava edistävän maakunnan maatalouselinkeinon toimintaedellytyksiä.

Myös ma-rajauksiin liittyvän suunnittelumääräyksen ohjausvaikutus kohdistuu alueiden yksityiskohtaisempaan suunnitteluun eli erityisesti kunnan kaavoitukseen. Merkintä ja siihen liittyvä suunnittelumääräys ohjaavat ottamaan alueen arvot huomioon yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Merkinnällä ei osoiteta suojelualueita, vaan ma-rajauksen maankäyttöratkaisut täsmentyvät yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa eri kaavatasojen sisältövaatimusten mukaisesti. Kun otetaan lisäksi huomioon, ettei ma-merkintään kohdistu suojelumääräyksiä eikä rakentamisrajoitusta tai -määräyksiä, ei merkinnästä voida katsoa aiheutuvan maanomistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentissa tarkoitettua kohtuutonta haittaa. Merkintä ei ole ristiriidassa myöskään maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytysten kanssa.

Maakuntakaavan MYg- ja ma-merkintöjen perusteena olevien selvitysten riittävyys

MYg-merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä geologisesti arvokkaita harju-, kallio- ja moreeni-muodostumia. Valtaosa maakuntakaavassa MYg-merkinnällä osoitetuista alueista on osoitettu vastaavanlaisella merkinnällä jo voimassa olleessa seutukaavassa ja niiden taustalla ovat seutukaavoja laadittaessa tehdyt selvitykset. MYg-merkintöjen perusteena olevat selvitykset on tuotu esille kaavaselostuksen sivuilla 130, 132 ja 170 sekä Hämeen liiton vastineessa Heikki Puntilan asiakumppaneineen tekemään valitukseen. Maakuntakaavan vahvistuskäsittelyssä käytettävissä olleet selvitykset ovat lausunnon liitteenä.

Maakuntakaavassa MYg-merkinnällä osoitetut arvokkaat harjumuodostumat perustuvat seutukunnittain laadittuun Kanta-Hämeen sora- ja hiekavarojen käyttöselvitykseen, joka sisältää myös valtakunnallisen harjututkimuksen kohteet, sekä valtakunnalliseen pohjavesien suojelun ja kiivaineshuollon yhteensovittamista koskevaan POSKI-projektiin. MYg-merkinnällä osoitetaan myös osa valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman alueista.

Maakuntakaavassa MYg-merkinnällä osoitetut arvokkaat kalliomuodostumat perustuvat Suomen ympäristökeskuksen laatimaan valtakunnalliseen luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaita kallioalueita koskevaan selvitykseen. Lisäksi POSKI-projektin yhteydessä laadittiin Kanta-Hämeen kallioalueiden käyttöselvitys.

Maakuntakaavassa MYg-merkinnällä osoitetut arvokkaat moreenimuodostumat perustuvat Geologian tutkimuskeskuksen laatimaan valtakunnalliseen luonnon ja maisemansuojelun kannalta arvokkaita moreeni-alueita koskevaan selvitykseen (niin sanottu MORMI-hanke).

Maakuntakaavan MYg-alueet perustuvat edellä kerrottuihin merkittävilta osin valtakunnallisesti ohjelmoituihin selvityksiin. Kysymyksessä ei ole suojelualue, vaan merkintä, joka jäljempänä tässä lausunnossa kuvatulla tavalla on tukena mahdollisessa maa-aineslain (555/1981) mukaisessa lupaharkinnassa ilmaisemalla alueen geologisia ja maisemallisia arvoja. Edellä esitetyn perusteella ympäristöministeriö katsoo, että maakuntakaavan MYg-merkinnät perustuvat maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin tarkoittamiin riittäviin selvityksiin. Maanomistajien kuulemista koskevan väitteen osalta ympäristöministeriö on viitannut vahvistuspäätöksessä lausuttuun.

Maakuntakaavan vahvistuskäsittelyssä käytettävissä olleet selvitykset ovat tämän lausunnon liitteenä. Maakuntakaavan ma-rajaukset perustuvat maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin tarkoittamiin riittäviin selvityksiin.

Heikki Puntilan, Etelä-Suomen metsänomistajien liitto ry:n ja MTK-Häme ry:n valitus

Valituksen tutkiminen

Heikki Puntila, Etelä-Suomen metsänomistajien liitto ry ja MTK-Etelä-Häme ry ovat Kanta-Hämeen maakuntakaavan hyväksymistä koskevasta Hämeen liiton maakuntavaltuuston päätöksestä ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatineet kaikkien MYg-aluevarausten poistamista maakuntakaavasta, koska ne perustuvat keskeneräiseen moreenimuodostumien inventointiprojektiin, josta ei ole tiedotettu maanomistajille ja koska maa-aineslupien harkinta kuuluu kuntien maa-aineslupaviranomaisille eikä Hämeen liitolle.

Sen sijaan valittajat eivät ole ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatineet maakuntakaavan vahvistamatta jättämistä muilla kor-

keimmalle hallinto-oikeudelle tekemässään valituksessa esittämillään perusteilla. Kuntalain 90 §:n 3 momentti huomioon ottaen valitus tulee jättää näillä uusilla perusteilla tehtynä tutkimatta, eikä ympäristöministeriö katso aiheelliseksi lausua niistä enempää. Ympäristöministeriö on pyytänyt kuitenkin korkeinta hallinto-oikeutta varaamaan ympäristöministeriölle tilaisuuden uuden lausunnon antamiseen, jos se ympäristöministeriön käsityksestä poiketen katsoo, että valitus tulee tutkia muillakin perusteilla tehtynä.

Maakuntakaavan Myg-merkinnät

MYg-merkinnällä osoitetaan Kanta-Hämeen maakuntakaavassa maa- ja metsätalousvaltaisia alueita, joilla on kaavaa laadittaessa katsottu olevan geologisia ja maisemallisia arvoja. Merkintä ilmaisee, että alueella on sellaisia luonnon- ja maisema-arvoja, jotka maa-aineslain 3 §:n 1 momentin mukaan on otettava huomioon mahdollista maa-aineslupaa harjoittaessa. Tällä tavoin maakuntakaava sille asetettujen sisältövaatimusten mukaisesti ohjaa maa-ainesten oton sijoittumista ympäristön kannalta kestäväällä tavalla ja toimii maa-aineslain mukaisen lupaharkinnan tukena. Kuitenkin myös maakuntakaavan MYg-alueilla maa-aineslupaharkinta perustuu maa-aineslain 3 §:n 1 momenttiin ja 6 §:ään, joissa luvan myöntämisen edellytyksistä on tyhjentävästi säädetty. Maakuntakaavan MYg-alue ei siten ole oikeudellisena esteenä maa-ainesluvan myöntämiselle. Vastaavasti myöskään maakuntakaavan EO-merkintä ei oikeuta maa-ainesten ottamiseen alueelta, jolla vallitsevat maa-aineslain 3 §:n mukaiset ottamistoiminnan rajoitukset.

Kanta-Hämeen maakuntakaavassa MYg-alueisiin kohdistuu suunnittelu- ja rakentamismääräysten lisäksi myös suojelumääräys, jonka mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä alueen arvokkaan harju-, kallio- tai moreenimuodostuman geologiseen suojeluun. Vaikka maakuntakaavassa annettavalla suojelumääräyksellä sinänsä olisi mahdollista rajoittaa myös maa-ainesten ottamista, ei kysymyksessä oleva määräys sanamuotonsaakaan perusteella muuta sitä, mitä edellä on lausuttu maakuntakaavan ja maa-aineslupaharkinnan suhteesta. Tämä tuodaan esille myös kaavaselostuksen sivulla 133. MYg-merkinnät ja niihin liittyvät maakuntakaavamääräykset ohjaavat ottamaan alueisiin liittyvät geologiset ja maisemalliset arvot huomioon yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja päätöksenteossa, mutta maa-ainesten ottamisen sallittavuus kullakin alueella ratkaistaan maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa.

Edellä olevan perusteella ympäristöministeriö on katsonut, etteivät maakuntakaavan MYg-merkintä ja siihen liittyvät kaavamääräykset ole oikeudellisesti epäselviä.

Kun otetaan huomioon maakuntakaavan MYg-merkinnän edellä selostetut oikeusvaikutukset sekä se, ettei merkintä rajoita metsätalouden harjoittamista ja rakentamismääräys koskee ainoastaan rakennusten sijoittelua, ei merkinnästä ja siihen liittyvistä kaavamääräyksistä voida katsoa aiheutuvan maanomistajille tai muille oikeudenhaltijoille maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentissa tarkoitettu kohtuutonta haittaa. Maakuntakaavan MYg-merkinnän oikeusvaikutuksia ja merkitystä maan- aineslain mukaisen lupaharkinnan kannalta on tarkasteltu kaavaselostuksen sivuilla 133-134. Maakuntakaavaa laadittaessa ei voida edellyttää tämän yksityiskohtaisempaa selvitystä kaavan merkityksestä tietyn elinkeinon harjoittamiseen liittyvässä viranomaisten päätöksenteossa. Tällaista vaatimusta ei voida johtaa myöskään vaikutusten selvittämistä koskevista maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin sekä maankäyttö- ja rakennusasetuksen (895/1999) 1 §:n säännöksistä. Maakunnan liitto ei voi kaavaa laatiessaan ottaa ennakolta kantaa siihen, millaisia päätöksiä eri viranomaiset tulevat toimivaltansa puitteissa tekemään eikä tällainen ennakoiminen edes kuulu maakunnan liiton toimivaltaan. Näin ollen maakuntakaavaa laadittaessa on MYg-merkintöjen osalta muiden kaavalle asetettujen sisältövaatimusten ohella maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentin edellyttämällä tavalla myös pidetty silmällä alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeudenhaltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa.

Maakuntakaavan MYg-alueet ovat geologisesti arvokkaita harju-, kallio- tai moreenimuodostumia. Näistä moreenimuodostumat perustuvat valituksessa mainittuun moreenimuodostumien valtakunnalliseen inventointiprojektiin (niin sanottu MORMI-hanke), jonka Hämeen liiton aluetta koskeva raportti on lausunnon liitteenä. Inventoinnissa moreenimuodostumakohteiden arvotus on perustunut geologisiin, maisemallisiin ja biologisiin tekijöihin ja se on tarkoitettu palvelemaan maan- aineslain mukaista lupaharkintaa ja maankäytön suunnittelua. Inventointiprojektin Hämeen liiton aluetta koskeva osuus on ollut valmiina ja osallisten käytettävissä maakuntakaavaa laadittaessa. Kun otetaan huomioon MYg-alueiden edellä selostetut oikeusvaikutukset, niiden osoittaminen maakuntakaavassa perustuu maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin edellyttämiin riittäviin selvityksiin. Maanomistajien kuulemista koskevan väitteen osalta ympäristöministeriö on viitannut vahvistuspäätöksessä lausuttuun.

Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valitus EOh-, EOk- ja EOt-alueiden osalta

Maakuntakaavassa EOh-merkinnällä osoitetut soran- ja hiekanottoalueet perustuvat seutukunnittain laadittuun Kanta-Hämeen sora- ja hiekkava-

rojen käyttöselvitykseen sekä valtakunnalliseen pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittamista koskevaan POSKI-projektiin. Kanta-Hämeen sora- ja hiekkavarojen käyttöselvityksessä sora- ja hiekkamuodostumat on luokiteltu kolmeen luokkaan ottaen huomioon muun muassa maa-aineslain 3 §:ssä säädetty aineiden ottamisen maisema- ja luonnonarvoihin liittyvät rajoitukset: ei maa-ainestenottoa (luokka I), rajoitettu maa-ainestenotto, selvitysalue (luokka II) ja maa-ainesten otto (luokka III). POSKI-projektissa maaperän kiviainesvarat on luokiteltu maaperän kiviainesten ottoon soveltumattomiksi ja osittain soveltuviksi alueiksi ottaen huomioon muun muassa maa-aineslain 3 §:ssä säädetty aineiden ottamisen rajoitukset. Osalla alueista on POSKI-projektissa tehty luontoinventointi.

Valituksessa erikseen mainituista kahdeksasta EOh-alueesta ympäristöministeriö on todennut, että alue EOh 98 on jätetty maakuntakaavasta vahvistamatta pohjavesien suojeluun liittyvillä perusteilla. Muut valituksessa erikseen mainitut EOh-alueet sijoittuvat pääosin sora- ja hiekkavarojen käyttöselvityksessä luokkaan III luokitelluille alueille ja POSKI-projektissa maaperän kiviainesten ottoon osittain soveltuviksi alueiksi luokitelluille alueille.

Maakuntakaavassa EOk-merkinnällä osoitetut kalliokiviaineksenotto-alueet perustuvat POSKI-projektiin sekä maakunnalliseen kallioainesten käyttöselvitykseen, jonka tulokset on esitetty raportissa "Kallioalueiden maankäyttö Hämeen liiton alueella". POSKI-projektissa kallioperän kiviainesvarat on luokiteltu kallioperän kiviainesten ottoon soveltumattomiksi ja soveltuviksi alueiksi ottaen huomioon muun muassa maa-aineslaissa 3 §:ssä säädetty aineiden ottamisen rajoitukset. Osalla alueista on POSKI-projektissa tehty luontoinventointi. POSKI-projektia täydentävässä maakunnallisessa kallioainesten käyttöselvityksessä kallioalueet on paikkatietoihin pohjautuen luokiteltu suojelu-, selvitys- ja hyötykäyttöluokkiin muun muassa kiviaineksen hyötykäyttöä rajoittavien maisemaan ja luonnonarvoihin liittyvien tekijöiden perusteella.

Valituksessa erikseen mainituista neljästä EOk-alueesta ympäristöministeriö on todennut, että lukuun ottamatta aluetta EOk 193, joka ei ole ollut mukana POSKI-projektissa, alueet on osittain POSKI-projektissa luokiteltu kallioperän kiviainesten ottoon soveltuviksi alueiksi. Kallioainesten käyttöselvityksessä nämä neljä aluetta on luokiteltu selvitys- ja hyötykäyttöluokkiin.

Lisäksi sekä EOh- että EOk-alueita osoitettaessa on otettu huomioon voimassa olevat maa-ainesluvut, jotka käyvät ilmi lausunnon liitteestä olevasta koostekartasta.

Maakuntakaavassa on edellä tässä lausunnossa kerrotulla tavalla osoitettu MYg-merkinnällä valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät geologisesti arvokkaat harju-, kallio- ja moreenimuodostumat.

Maa-ainesten ottamisen edellytykset ratkaistaan myös maakuntakaavan EOh- ja EOk-alueilla maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa. Maaaineslupaa ei voida myöntää, jos aineiden ottamisesta aiheutuisi 3 §:ssä kiellettyjä seurauksia. Ottaen erityisesti huomioon, että maa-aineslaki siten edellyttää muidenkin kuin luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitettujen luonnon- ja maisema-arvojen huomioon ottamista lupaharkinnassa, voidaan maakuntakaavan perustana olevia selvityksiä ja niiden perusteella suoritettua aineiden ottamisalueiden yhteensovittamista pohjavesien suojelun sekä luonnon- ja maisema-arvojen kanssa pitää maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja 28 §:n 5 momentin edellyttämänä riittävänä selvityksenä. Myös EOh- ja EOk-alueita koskevassa suunnittelumääräyksessä todetaan, että alueiden toteutuksen tulee perustua riittävään luontoselvitykseen ja ympäristövaikutusten arviointiin.

EOT-alueita koskevat selvitykset on tuotu esille kaavaselostuksen sivuilla 122-123. Maakuntakaavan vahvistuskäsittelyssä käytettävissä olleet selvitykset ovat tämän lausunnon liitteenä. Maakuntakaavaa laadittaessa on otettu huomioon käytettävissä ollut uhanalaisten lajien esiintymistä koskeva tieto ja selvitetty suokohtaisesti EOT-alueiksi osoitettujen soiden ojitustilanne. Ojitustilannetarkastelun perusteella EOT-alueiksi on osoitettu pääosin jo ojitettuja soita. Lausunnon liitteenä on maakunnan liiton suoalueista tekemä karttatarkastelu, josta käyvät ilmi muun muassa suoalueilla sijaitsevat suojelualueet ja uhanalaisten lajien esiintymätiedot.

Tiina Rannan valitus ja Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valitus Riihimäen läntisen sisääntulotien osalta

Riihimäen läntinen sisääntulotie on maakuntakaavassa osoitettu merkinnällä "uusi tielinja, ohjeellinen sijainti". Merkintään liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan uuden tien suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota sen ympäristövaikutuksiin.

Vahvistuspäätöksessä on selostettu Riihimäen läntistä sisääntulotietä koskevan merkinnän perusteena olevia selvityksiä, joissa on muun muassa selvitetty tien tarpeellisuutta ja vaihtoehtoisia toteuttamistapoja. Maakuntakaavan vahvistuskäsittelyssä käytettävissä olleet selvitykset ovat tämän lausunnon liitteenä. Päätöksessä on myös selostettu kaavan pohjavesialuumerkintöjä ja merkintään liittyvää pohjaveden turvaamiseen tähtävästä suunnittelumääräystä. Uusi sisääntulotie on pohjavedensuojelun kannalta nykyistä tietä parempi vaihtoehto, koska se kulkee lyhyemmällä matkalla pohjavesialueella ja tielle voidaan rakentamisen yhteydessä to-

teuttaa pohjaveden suojaus. Tavoitteena nimittäin on, että raskas liikenne ja suuri osa ajoneuvoliikenteestä siirtyy pois Kormuntieltä uudelle pohjavesisuojatulle tielle. Läntisen sisääntulotien on ennustettu vähentävän liikennettä Kormun kylän alueella noin 55 prosenttia ja parantavan näin ollen myös alueen asumismukavuutta ja liikenneturvallisuutta.

Rannan valituksen mukaan valtioneuvoston päätöksessä on virheellisiä tietoja tilan RN:o 3:19 pinta-alasta. Valtioneuvoston päätöksessä mainittu pinta-ala (12,6 ha) on ollut tilan RN:o 3:19 pinta-ala vahvistuspäätöksen antamishetkellä. Tämän jälkeen tilasta RN:o 3:19 on erotettu päätöksessä mainitut määräalat omiksi itsenäisiksi kiinteistöiksi kiinteistörekisteriin 15.11.2006 rekisteröidyssä toimituksessa ja tilan RN:o 3:19 pinta-alaksi on jäänyt 8,6 hehtaaria. Kiinteistöjaotuksessa tapahtuneilla muutoksilla ei ole merkitystä päätöksen sisällön kannalta.

Riihimäen läntisen sisääntulotien tarvetta, sijaintia ja suhdetta muuhun alueidenkäyttöön on maankäyttö- ja rakennuslain 9 § ja 28 §:n 5 momentti huomioon ottaen selvitetty riittävästi, jotta se voidaan osoittaa maakuntakaavassa käytetyin merkinnöin. Valituksissa viitattu Riihimäen ja Riuttan välinen ulkoilureitti on linjattavissa yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä siten, että ulkoilun ja virkistyksen tarpeet voidaan ottaa huomioon. Maakuntakaava voidaan jättää vahvistamatta ainoastaan laillisuusperusteella. Koska maakuntakaavan vahvistamiseen ei näin ollen liity tarkoituksenmukaisuusharkintaa, maakuntakaavaan sisältyvää varausta ei voida jättää vahvistamatta sillä perusteella, että Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valituksessa viitattua toista sijoitusta voitaisiin mahdollisesti pitää parempana. Vahvistuspäätöksestä ilmenevin perustein Rannalle ei myöskään voida katsoa aiheutuvan maakuntakaavasta kohtuutonta haittaa.

Olli Hannulan kuolinpesän valitus

Mommilanjärvi on osoitettu maakuntakaavassa tärkeäksi vesialueeksi merkinnällä Wsv. Tärkeäksi vesialueeksi on maakuntakaavassa osoitettu vesialueita, jotka ovat vedenhankinnan, vesiensuojelun, virkistyksen tai linnustonsuojelun kannalta erityisen merkittäviä. Mommilanjärven ensisijainen varausperuste on linnustonsuojelu (s) ja virkistyskäyttö (v).

Tärkeä vesialue -merkinnän perusteita, ohjausvaikutusta ja toteutusta on selvitetty kaavaselostuksen sivuilla 117-120. Merkinnän tavoitteet ovat keskeisesti vesiensuojeluun liittyviä. Tärkeinä vesialueina on pyritty ensisijaisesti osoittamaan sellaiset järvet, joilla on tärkeä laaja-alainen merkitys raakavesilähteenä tai vesiensuojelukohteena ja joiden valuma-alueella tulisi siitä syystä kiinnittää erityistä huomiota vesiensuojeluun. Kaavaselostuksessa todetaan, että kaikki maakunnan vesistöt ovat tärkeitä vapaa-ajanvieton ja virkistyksen kannalta. Maakuntakaavassa erityistä huomiota on kiinnitetty niihin vesistöihin, jotka ovat vedenhankinnan, virkistyksen ja matkailun kannalta keskeisiä. Vesistöjen valuma-alueilla tulisi erityistä huomiota kiinnittää vesiensuojeluun. Vesiensuojelun huomioon ottaminen on erityisen tärkeää maataloudessa sekä alueille kohdistuvassa maankäytön suunnittelussa kuten osayleiskaavoituksessa ja ranta-asemakaavoituksessa. Vesistöjen ranta-alueilla tulisi varmistaa riittävän valumavesien suodatus- ja imeytyskaistan muodostuminen perustamalla tarvittaessa suojakaistoja ja vyöhykkeitä. Vesiensuojelutoimenpiteiden koordinoimiseksi ja ohjaamiseksi alueille on tarpeellista laatia vesiensuojeluohjelmat. Vesistökuormituksen vähentämiseksi on pyrittävä vähentämään myös jätevesien purkupaikkoja.

Merkinnän vaikutuksia on arvioitu kaavaselostuksen sivuilla 121-122. W-merkinnän tarkoituksena on ensisijaisesti tuoda esiin kyseisen vesistön merkitys ja vesiensuojelun tarpeen huomioon ottaminen vesistöön vaikuttavissa toimenpiteissä. Kysymyksessä ei ole suojelualuumerkintä eikä valituksessa väitetty uuden luonnonsuojelualan perustaminen.

Vahvistuspäätöksessä on selostettu Mommilanjärven nykyistä käyttöä sekä mainittu esimerkinomaisesti alueella tavattuja lintulajeja. Myös valituksen liitteenä oleva kahta päivää koskeva havaintoluettelo osoittaa järvellä olevan linnustollista arvoa.

Tärkeään vesialueeseen liittyy suunnittelumääräys, jonka mukaan vesistön alueella ja sen valuma-alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota vesiensuojeluun. Merkintään liittyy lisäksi kehittämissuositus, jonka sisältö on selostettu vahvistuspäätöksessä. Merkinnän ohjausvaikutus kohdistuu yksityiskohtaisempaan suunnitteluun ja muuhun viranomaistoimintaan. Ohjausvaikutus toteutuu lähinnä edellä kerrotun suunnittelumääräyksen kautta. Merkintään liittyvällä kehittämissuosituksella ei ole sitovia oikeusvaikutuksia. Merkintää ei liity rakentamisrajoitusta. Merkinnästä ei edellä olevan perusteella voida katsoa aiheutuvan alueen rannanomistajille kohtuutonta haittaa.

Kun otetaan huomioon Mommilanjärven Wsv-merkinnän oikeusvaikutukset sekä edellä kuvatut ja kaavaselostuksesta tarkemmin ilmenevät merkintää koskevat perusteet, Wsv-merkinnän tarpeellisuutta, perusteita ja vaikutuksia on arvioitu maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n, 25 §:n 4 momentin ja 28 §:n edellyttämällä tavalla.

Liisa-Riikka Paulamäen ja Ilmi Paulamäen valitus

Valittajat omistavat Tammelassa pinta-alaltaan 0,6 hehtaarin suuruisen tilan RN:o 2:72, joka maakuntakaavassa on osoitettu osittain taajamatoimintojen alueeksi (A) ja osittain lähivirkistysalueeksi (VL).

Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma, jossa esitettävät maankäyttöratkaisut on tarkoitettu täsmentymään yksityiskohtaisen suunnittelun yhteydessä. Maakuntakaavassa esitettyjen aluevarausten laajuutta ja sijaintia voidaan tarkentaa yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä edellyttäen, etteivät maakuntakaavan tavoitteet ja suunnitteluperiaatteet vaarannu.

Useat valituksessa esille tuodut seikat koskevat alueen yksityiskohtaista rakentamista sekä alueen muuta maankäyttöä, kuten vene- ja rantautumispaikkojen sijoittamista, joita ei maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentti huomioon ottaen ratkaista maakuntakaavassa vaan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 32 §:n 1 ja 3 momentin mukaan maakuntakaava ei ole voimassa oikeusvaikutteisen yleiskaavan eikä asemakaavan alueella muutoin kuin kaavojen muuttamista koskevan vaikutuksen osalta. Valittajien omistaman tilan alueella on voimassa asemakaava, jossa tilan rakennettu osa on rivitalojen tai erillisten pientalojen korttelialuetta (AOR) ja tilan Pyhäjärvenpuoleinen osa puistoaluetta (P). Rakennusoikeus määräytyy tehokkuusluvun $e=0.3$ mukaan. Valittajat katsovat, että rakennuspaikaksi osoitettu alue on niin pieni, ettei sille voida muodostaa riittävän käyttökelpoista ja rakentamiseen soveltuvaa tonttia. Voimassa olevassa asemakaavassa tilalle on kuitenkin osoitettu edellä kerrotun mukaisesti rakennusoikeutta. Alueella on vireillä asemakaavan muutos ja myös uudessa asemakaavaluonnoksessa tilalle on osoitettu rakentamista samalla tehokkuudella kuin voimassa olevassa asemakaavassa. Valittajilla on mahdollisuus esittää alueen yksityiskohtaista suunnittelua koskevia näkemyksiään parhaillaan vireillä olevan asemakaavamuutoksen yhteydessä.

Maakuntakaavassa osoitetaan ne virkistysalueet, joilla on maakunnallista tai seudullista merkitystä. Taajamien paikallisia tarpeita palvelevia pieni-alaisia puistoja ja lähivirkistysalueita ei osoiteta maakuntakaavassa virkistysalueina, vaan ne sisältyvät maakuntakaavan taajamatoimintojen alueisiin. Valittajat vetoavat muun muassa tilansa viereisiin alueisiin, jotka on osoitettu maakuntakaavassa kokonaan taajamatoimintojen alueeksi. Maakuntakaavan ohjeena oleminen kunnan kaavoitukselle ei edellä kerrotun mukaisesti kuitenkaan tarkoita, että kaikki maakuntakaavan taajamatoimintojen alueet voidaan osoittaa rakentamiseen, vaan yleis- ja asemakaavaa laadittaessa on otettava huomioon riittävien paikallisten puistojen ja lähivirkistysalueiden määrä.

Edellä olevan perusteella maakuntakaavasta ei aiheudu valittajille kohtuutonta haittaa ja että maakuntakaava muutoinkin täyttää maanomistajien yhdenvertaiselle kohtelulle asetetut vaatimukset.

Mika Mäkilän valitus

Valittajan ympäristöministeriölle toimittama lisäselvitys on saapunut ministeriöön 21.4.2006. Lisäselvitys on siten ollut käytettävissä asiaa valmisteltaessa ja ratkaistaessa ja se on myös liitetty asiakirjoihin. Lisäselvitystä, kuten muihinkaan valituksiin toimitettuja lisäselvityksiä, ei ole erikseen kirjattu vahvistuspäätökseen. Heljä Mäkilän kuolemalla ei muutoinkaan ole merkitystä maakuntakaavapäätöksen sisällön kannalta. Myöskään kiinteistöjen RN:o 7:43 ja RN:o 6:532 yhdistämisellä yhdeksi kiinteistöksi RN:o 5:182 ei ole merkitystä päätöksen sisältöön. Kaikki valituksessa esitetyt vaatimukset on käsitelty ja tutkittu, vaikkei vahvistuspäätöksessä niistä jokaisesta olekaan lausuttu erikseen. Siltä osin kuin niistä ei ole erityistä lausumaa, vahvistuspäätöksessä on todettu, ettei maakuntavaltuuston päätöksen vahvistamiselle muilta osin ole maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 3 momentista johtuvaa estettä.

Valituksessa vedotaan erityisesti teollisuuden vaihtoehtoihin laajentumismahdollisuuksiin ja todetaan, että teollisuusalueen laajentaminen valittajan omistamille alueille ei ole Humppilan kunnassa eikä kysymyksessä olevalla teollisuusalueella ainoa laajentumissuunta. Maakuntakaava voidaan jättää vahvistamatta ainoastaan laillisuusperusteella. Koska maakuntakaavan vahvistamiseen ei näin ollen liity tarkoituksenmukaisuusharkintaa, maakuntakaavaan sisältyvää varausta ei voida jättää vahvistamatta sillä perusteella, että jotain toista sijoitusta voitaisiin pitää parempana.

Maakuntakaava ei aiheuta rajoituksia valittajan kiinteistön nykyiselle käytölle, eikä se velvoita maakuntakaavan toteuttamiseen. Maakuntakaavan teollisuus- ja varastoalueisiin ei liity rakentamismääräystä eikä suojelumääräystä. Näin ollen maakuntakaavasta ei aiheudu valittajalle kohtuutonta haittaa. Maakuntakaava ei myöskään ole lainvastainen sillä perusteella, ettei siinä ole osoitettu valituksessa viitattua talotehtaan kaatopaikkaa.

Maa- ja metsätalousministeriö on tänne 11.4.2006 saapuneessa omasta aloitteestaan antamassaan lausunnossa viitannut maa- ja metsätalousministeriön muistioon 24.10.2006 sekä professori Vesa Majamaan lausuntoon ja selvitykseen 16.5.2006 maakuntakaavan oikeudellisesti sitovista laatimisperusteista ja katsonut valituksiin viitaten, että Kanta-Hämeen maakuntakaava ei kaikilta osin täytä maankäyttö- ja rakennuslain vaatimuksia, minkä vuoksi valtioneuvoston olisi tullut maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 3 momentin nojalla jättää kaava osittain vahvistamatta.

Hämeen liitto on valitusten johdosta antamassaan lausunnossa viitannut ympäristöministeriölle 17.10.2005 antamiinsa lausuntoihin ja esittänyt, ettei sillä ole huomautettavaa tai lisättävää ympäristöministeriön korkeimmalle hallinto-oikeudelle antamaan lausuntoon.

Tiina Ranta on vastaselityksessään uudistanut aiemmin lausumansa sekä muun ohella esittänyt, että Hämeen liiton varapuheenjohtaja Hannele Yrjö-Koskinen ei ole missään vaiheessa todennut itseään esteelliseksi osallistumaan asian käsittelyyn tai päätöksentekoon. Nykyinen Kormuntie kulkee kuitenkin läpi Kormun kartanon pihapiirin, jossa asuu varapuheenjohtajan veli ja muita sukulaisia. Suunnitellun tien rakentamisella liikenne siirrettäisiin kartanon pihapiiristä suunnitellulle tielle ja uuden tien rakentamisesta olisi siten erityistä hyötyä varapuheenjohtajan sukulaisten asuinpaikan olosuhteiden paranemisen kannalta. Korkeimman hallinto-oikeuden tulee ratkaista, mikä vaikutus esteellisyydellä on ollut maakuntakaavan hyväksymiseen Hämeen liitossa sekä mikä on ollut Hämeen liiton varapuheenjohtajan esteellisenä antamien lausuntojen merkitys asiassa.

Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäki ovat vastaselityksessään uudistaneet aiemmin lausumansa sekä todenneet Hämeen liiton lausunnon johdosta muun ohella, että mikäli liitto todella on huolestunut Tammelan keskustan virkistysvyöhykkeestä, miksi maakuntakaavassa on poistettu yhtenäinen vihervyöhyke kysymyksessä olevalta ranta-alueella heti alkaen heidän alueensa vierestä alkaen osoittamalla osa tonteista vesirajaan asti rakentamisalueeksi.

Hannu Puntila ja hänen asiakumppaninsa ovat vastaselityksessään uudistaneet aiemmin lausumansa sekä esittäneet, että MYg-kaavamerkintöjä koskevia aluevarauksia ei ole valmisteltu ja päätetty noudattaen maakuntakaavoitusta koskevia menettelyllisiä ja sisällöllisiä vaatimuksia. Maakuntaliitto ei myöskään ole esittänyt lain edellyttämiä vaikutusarvioita kohde kohteelta.

Anna-Kaarina Jaakkola on vastaselityksessään esittänyt, että Hämeen liitto ja ympäristöministeriö eivät lausunnoissaan ole esittäneet mitään uutta. Hän on muutoin uudistanut aiemmin lausumansa ja vaatinut, että MT-, ma- ja MYg -merkinnät poistetaan lainvastaisina maakuntakaavasta.

Mika Mäkilä on vastaselityksessään uudistanut aiemmin lausumansa sekä muun ohella esittänyt, että ympäristöministeriön lausunnossa mainittua lisäselvityksen käytettävyyttä asiaa valmisteltaessa ja ratkaistaessa ei voi pitää riittävänä.

Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry on vastaselityksessään uudistanut aiemmin lausumansa sekä muun ohella esittänyt, että maakuntaliitto ei edelleenkään ole vastannut siihen, miten on mahdollista, että maa-ainesvarauksia on esitetty huomattavasti laajemmille alueille kuin mitä Poski-selvityksissä on esitetty. Maakuntaliitto ei myöskään perustele syitä, joiden vuoksi turvetuotantovarauksia on edelleenkin osoitettu merkittäviä luonnontilaisia osia sisältäville soille, pohjavesialueille sekä sellaisten vesistöjen valuma-alueille, jotka ovat vesiensuojelun kannalta erityisen arvokkaita tai herkkiä. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa riittämättömien selvitysten vuoksi kumotut turvevaraukset perustuivat ilman maastonselvityksiä tehtyyn ojitustarkasteluun. Toisin kuin Kanta-Hämeessä, Pohjois-Pohjanmaalla suokohtaiset arvioinnit kuitenkin oli tehty ja niihin liittyvä aineisto oli myös ollut osallisten tutustuttavissa. Vaikka suoluonnon tila on Kanta-Hämeessä paljon huonompi kuin Pohjois-Pohjanmaalla, ojitustarkastelua ei ole tehty edes vastaavalla tarkkuudella kuin Pohjois-Pohjanmaalla. On kohtuutonta väittää 1970-luvulta olevien maastoinventointien olevan riittäviä ja ajantasaisia.

Olli Hannulan kuolinpesä on antanut vastaselityksen.

5. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

5.1. Toimivallan jakautuminen maakuntakaava-asiassa

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti maakuntakaavan laatiminen kuuluu maakunnan liiton tehtäviin ja kaavan vahvistaminen ympäristö-

ministeriölle tai jos ministeriöiden kannat oleellisilta osin ovat eriävät, valtioneuvostolle. Valitusten ratkaiseminen ylimmässä asteessa kuuluu korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

Maakuntakaavan hyväksyy maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 1 momentin mukaan maakunnan liiton ylin päättävä toimielin. Maakunnan liitolla on maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n osoittamissa rajoissa oikeus päättää eri tarkoituksiin osoitettavien alueiden sijainnista ja eri käyttötarkoituksiin osoitettavien alueiden määrästä. Maakuntakaavan on kuitenkin täytettävä kaavalle maankäyttö- ja rakennuslaissa ja -asetuksissa ja muissa laeissa tai asetuksissa säädetty oikeudelliset vaatimukset.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 3 momentin mukaan asianomaisen ministeriön on jätettävä kaava kokonaan tai osittain vahvistamatta, jollei kaava täytä sille 28 §:ssä asetettuja sisältövaatimuksia tai jos päätös muutoin on lainvastainen. Muussa tapauksessa päätös on vahvistettava.

Maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaan maakuntakaavassa alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta tai useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen. Mainitun lain 27 §:n mukaan maakuntakaava voidaan laatia myös vaiheittain tai osa-alueittain.

Maakuntakaavan keskeisenä tehtävänä on edellä lausutun mukaisesti tämentää sanallisesti ilmaistuja valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita niin, että niitä voidaan pitää ohjeena kuntakaavoituksessa. Tämän ohella kaavassa huolehditaan maakunnallisten tavoitteiden välittämisestä kunka-kaavoitukseen sekä kuntien maankäytön yhteensovittamisesta.

Maakuntakaavassa osoitetun alueidenkäytön kattavuus ja kaavan tarkkuustaso on jätetty edellä lausutuissa puitteissa maakunnan liiton harkittavaksi. Jos kaava täyttää laissa säädetty vähimmäisvaatimukset, ei maakuntakaavan hyväksymistä koskeva päätös ole lainvastainen sillä perusteella, että kaava olisi voitu laatia myös vaiheittain tai yleispiirteisemmäksi. Maakunnan liiton harkintavaltaa on korostettu maankäyttö- ja rakennuslain 31 §:n 3 momentissa, jonka yksityiskohtaisista perusteluista (HE 101/1998 vp) ilmenee, että säännös muuttaa lainsäädäntöön vanhaan sisältyneitä periaatteita vahvistusviranomaisen toimivallasta siltä osin, ettei vahvistusviranomainen voi jättää päätöstä vahvistamatta tarkoituksenmukaisuusperusteella.

Muutoksenhakukeinona kaava-asioissa on kuntalaissa säädetty kunnallisvalitus. Sen mukaan myös maakunnan liiton maakuntavaltuuston päätöksestä, jolla maakuntakaava on hyväksytty, voidaan tehdä kunnallisvalitus ympäristöministeriölle, jonka on edellä mainituin edellytyksin siirrettävä asia valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi, kuten puheena olevassa asiassa tapahtunut. Valtioneuvoston kaavan vahvistamista koskevasta päätöksestä valitetaan viime vaiheessa korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Valitus voidaan tehdä vain kuntalain 90 §:n 2 momentista tarkemmin ilmenevillä laillisuusperusteilla. Valitusta ei voida tehdä sillä perusteella, että alistettu päätös ei ole tarkoituksenmukainen. Siten myöskään valitusten johdosta ei voida tutkia kaavoitusratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta eikä näin ollen sitä, olisiko jokin muu kaavaratkaisu edullisempi tai muutoin tarkoituksenmukaisempi.

Korkeimman hallinto-oikeuden toimivaltaan kuuluu sille jatkovalituksina tehtyjen kunnallisvalitusten ratkaiseminen. Kuntalain 90 §:n 3 momentin säännös huomioon ottaen yksittäisten valittajien valitukset voivat tulla tutkittaviksi korkeimmassa hallinto-oikeudessa vain siinä laajuudessa kuin samojen valittajien valituksissa on jo ympäristöministeriössä vaadittu maakuntavaltuuston päätöksen kumoamista. Korkein hallinto-oikeus ei siten voi yksittäisen valittajan valituksen johdosta tutkia asiaa laajemmin kuin valtioneuvoston on ympäristöministeriölle tehdyn valituksen johdosta tullut tutkia.

5.2. Ratkaisut yksittäisiin valituksiin

5.2.1. Tiina Rannan valitus

1. Kaavan valmisteluun liittyvät Rannan esittämät päätöksentekijöiden esteellisyyteen liittyvät valitusperusteet jätetään tutkimatta. Korkein hallinto-oikeus jättää tutkimatta myös Rannan valituksessa esitetyt vaatimukset valtioneuvoston päätöksestä perittävän suoritemaksun poistamisesta sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa perittävän oikeudenkäyntimaksun määräämättä jättämisestä.

2. Korkein hallinto-oikeus on muutoin tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtioneuvoston päätöksen lopputulosta ei muuteta.

Perustelut

1. Kuntalain 90 §:n 3 momentin mukaan valittajan tulee esittää valituksensa perusteet ennen valitusajan päättymistä. Ranta ei ole ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatinut maakuntavaltuuston päätöksen kumoamista sillä perusteella, että Hämeen liiton varapuheenjo-

taja tai joku muu henkilö olisi esteellisenä osallistunut kaavan valmiste- luun tai ollut esteellisenä ratkaisemassa asiaa. Sen vuoksi vaatimus pää- töksen kumoamisesta tällä perusteella on Rannan valituksesta jätettävä tutkimatta.

Valtion maksuperustelain 11 b §:n 1 momentin mukaan maksuvelvolli- nen, joka katsoo, että 6 §:ssä tarkoitettusta julkisoikeudellisesta suorit- teesta määrätyn maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä viranomaiselta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Kun oikaisuvaatimuksen tutkiminen si- ten kuuluu valtioneuvoston toimivaltaan, valitus suorittemaksun osalta on korkeimman hallinto-oikeuden toimivaltaan kuulumattomana jätettävä tutkimatta.

Myöskään korkeimmassa hallinto-oikeudessa perittävää oikeudenkäynti- maksua koskevan vaatimuksen tutkiminen ei, kun otetaan huomioon tuo- mioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittä- vistä maksuista annetun lain 9 ja 10 §, kuulu korkeimman hallinto-oikeu- den toimivaltaan.

2. Kun otetaan huomioon edellä ilmenevät valtioneuvoston päätöksen perustelut ja siinä mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oi- keudessa esitetyt vaatimukset, asiassa saatu selvitys ja lisäksi maakunta- kaavan yleispiirteisyys ja tarkentuminen jatkosuunnittelussa sekä maan- käyttö- ja rakennuslain 33 §:ssä säädetyn rakentamisrajoituksen ehdolli- suus, valtioneuvoston päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 mo- mentti, ole perusteita.

5.2.2. Liisa-Riikka ja Ilmi Paulamäen valitus

Korkein hallinto-oikeus on tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtio- neuvoston päätöstä ei muuteta.

Perustelut

Kun otetaan huomioon edellä ilmenevät valtioneuvoston päätöksen pe- rustelut ja siinä mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeu- dessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, valtioneuvoston pää- töksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennus- lain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

5.2.3. Heikki Puntilan ja hänen asiakumppaniensa valitus

1. Korkein hallinto-oikeus jättää tutkimatta Heikki Puntilan ja hänen asiakumppaniensa valituksen siltä osin kuin siinä on vaadittu valtioneuvoston päätöksen kumoamista muiden kuin MYg-merkintöjen osalta eli maa- ja metsätalousministeriön ympäristöministeriölle antamassa lausunnossa tarkoitetuilta osin.
2. Korkein hallinto-oikeus on muutoin tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtioneuvoston päätöksen lopputulosta ei muuteta.

Perustelut

1. Heikki Puntila ja hänen asiakumppaninsa eivät ole ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatineet maakuntavaltuuston päätöksen kumoamista kokonaisuudessaan tai maa- ja metsätalousministeriön lausunnossaan tarkoittaminen kaavamerkintöjen osalta, vaan valitus on koskenut vain MYg-merkintöjä. Sen vuoksi ja kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 188 §:n 3 momentti ja kuntalain 90 §:n 3 momentti, vaatimukset maakuntavaltuuston päätöksen kumoamisesta muilta osin on jätettävä vasta korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitettyinä tutkimatta.
2. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 9 §:n 1 momentin mukaan maakuntakaava esitetään kartalla tai kartoilla sellaisessa mittakaavassa, että niistä alueiden käytön ohjaustarve huomioon ottaen ilmenevät tarkoituksenmukaisella tavalla alueiden käytön periaatteet, tarpeelliset alueet ja kaavan muu sisältö.

Maakuntakaavan pohjakartasta ei ole erikseen säädetty. Ympäristöministeriön laatimassa oikeudellisesti sitomattomassa maankäyttö- ja rakennuslaki -sarjan oppaassa n:o 10 "Maakuntakaavamerkinnot ja -määräykset" todetaan pohjakartasta seuraavaa: "Maakuntakaavan pohjakartan tulee olla sellainen, että sen avulla voidaan saada kuva olemassa olevan ympäristön oleellisista piirteistä ja paikantaa maakuntakaavakohteiden sijainti kaavan yleispiirteisyyden mukaisella tarkkuudella. Pohjakartalla tulisi siten näkyä muun muassa kuntarajat, tärkein nimistö, vesistöt sekä olemassa olevan rakennetun ympäristön keskeiset piirteet, kuten liikenneverkko ja rakennettujen alueiden yleispiirteinen sijoittuminen".

Kun otetaan huomioon maakuntakaavan yleispiirteisyys ja sen ohjausvaikutuksen joustavuus, valituksessa tarkoitettujen kaavamerkintöjen laatu sekä edellä lausutut maakuntakaavakarttaa koskevat säännökset,

kaavaehdotuksen nähtävilläpito täyttää maankäyttö- ja rakennusasetuksessa säädetyt vaatimukset, vaikka yksittäisten kiinteistöjen sijaintia ei olekaan osoitettu kaavakartalla.

Kaavaselostus ja kaavan perustana olevat vaikutusten arvioinnin erilliselvitykset ovat olleet nähtävillä. Puntilalla ja hänen asiakumppaneillaan on ollut mahdollisuus selvittää näistä asiakirjoista, mihin selvityksiin valituksen kohteena olevat rajaukset perustuvat.

Kaavaehdotuksen nähtävilläpidon jälkeen tehdyssä muistutuksessa ja maakuntavaltuuston päätöksestä tehdyssä valituksessa on mahdollista saattaa tutkittavaksi, perustuvatko kaavan perustana olevat inventoinnit oikeisiin tosiasioihin. Näin ollen päätös ei ole lainvastainen sillä perusteella, että inventoinneista ei maankäyttö- ja rakennusasetuksen 12 §:ssä säädetyin kuulemisen lisäksi erikseen ole kuultu maanomistajia.

Merkintään MYg liittyvän maankäyttö- ja rakennuslain 30 §:n 2 momentissa tarkoitettua suojelumääräyksen mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä alueen arvokkaan harju-, kallio- tai moreenimuodostuman geologiseen suojeluun. Alueella suoritettavissa toimenpiteissä on otettava huomioon ympäristönhoidolliset näkökohdat. Ennen rakentamista tai vallitsevia maaperäolosuhteita muuttaviin toimenpiteisiin ryhtymistä on ympäristöviranomaisille varattava tilaisuus lausunnon antamiseen. Mainittu määräys ei sellaisenaan estä puiden kaatamista tai maa-ainesten ottamista tai muuta vastaavaa toimintaa. Mainittu suojelumääräys tai maakuntakaavan maankäyttö- ja rakennuslain 32 §:n 2 momentissa tarkoitettu vaikutus viranomaisiin ei oikeudellisesti sido maa-aineslupaviranomaista, jonka tulee maa-aineslain 3 ja 6 §:n säännösten mukaisesti oikeusharkintaisesti ratkaista lupahakemus. Maakuntakaavan MYg-merkinnät eivät siten välittömästi rajoita maanomistajan oikeutta puiden kaatamiseen tai maa-ainesten ottamiseen tai muuhun sellaiseen toimintaan. Tähän nähden merkinnästä ei aiheudu maanomistajille maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 4 momentissa tarkoitettua kohtuutonta haittaa.

Kun otetaan huomioon edellä lausutut perustelut ja sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, valtioneuvoston päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

5.2.4. Anna-Kaarina Jaakkolan valitus

1. Korkein hallinto-oikeus jättää tutkimatta Anna-Kaarina Jaakkolan valituksen siltä osin kuin siinä on vaadittu valtioneuvoston päätöksen

kumoamista muiden kuin MYg-, ma- ja MT-merkintöjen osalta eli maa- ja metsätalousministeriön ympäristöministeriölle antamassa lausunnossa tarkoitetuilta osin.

2. Korkein hallinto-oikeus on muutoin tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtioneuvoston päätöksen lopputulosta ei muuteta.

3. Lausuminen päätöksen täytäntöönpanon kieltämistä koskevista vaatimuksista raukeaa.

Perustelut

1. Anna-Kaarina Jaakkola on ympäristöministeriölle tekemässään valituksessa vaatinut päätöksen kumoamista MYg-, ma- ja MT-merkintöjen osalta. Hänen ei siten ole katsottava vaatineen päätöksen kumoamista muiden maa- ja metsätalousministeriön lausunnossa tarkoittaminen kaavamerkintöjen osalta, vaikka hän on valituksensa perusteluissa viitannut myös muun ohella kaavaa kokonaisuudessaan koskeviin menettelykysymyksiin. Sen vuoksi ja kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 188 §:n 3 momentti ja kuntalain 90 §:n 3 momentti, vaatimukset maakuntavaltuuston päätöksen kumoamisesta muilta osin on jätettävä vasta korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitettyinä tutkimatta.

Maakuntakaavan esitystarkkuus on jätetty edellä kohdassa 5.1. lausutuisissa puitteissa maakunnan liiton ratkaistavaksi. Esillä oleva maakuntakaava on kokonaismaakuntakaava. Kaava-alue käsittää maakunnan alueen kokonaisuudessaan ja siinä esitetään kaikki maankäyttömuodot. Kaavassa on otettu edellä mainittujen säännösten mukaisesti maa- ja metsätaloutta koskevien varausten osalta kantaa vain valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviin maankäyttökysymyksiin. Kaava ei ole lainvastainen sillä perusteella, että maankäyttö- ja rakennuslaki olisi antanut mahdollisuuden myös yleispiirteisemmän kaavan laatimiseen.

Kun otetaan huomioon edellä lausutut perustelut ja sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, valtioneuvoston päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

3. Asian tultua tällä päätöksellä ratkaistuksi ei täytäntöönpanon kieltämistä koskevasta vaatimuksesta ole tarpeen lausua.

5.2.5. Mika Mäkilän valitus

Korkein hallinto-oikeus on tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtioneuvoston päätöksen lopputulosta ei muuteta.

Perustelut

Kun otetaan huomioon edellä ilmenevät valtioneuvoston päätöksen perustelut ja siinä mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset, asiassa saatu selvitys ja lisäksi maakuntakaavan yleispiirteisyys sekä käytöstä poistetun kaatopaikan osalta se, että maakuntakaavassa osoitetaan maankäyttö- ja rakennuslain 25 §:n 4 momentin mukaan aluevarauksia vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden tai useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen, valtioneuvoston päätöksen lopputuloksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

5.2.6. Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry:n valitus

Korkein hallinto-oikeus on tutkinut asian. Valtioneuvoston ja Hämeen liiton maakuntavaltuuston päätökset kumotaan kaavassa osoitettujen turvetuotantoalueiden (EOt) osalta lukuun ottamatta niitä kaavaselostuksen liitekartasta tarkemmin ilmenevää kymmentä aluetta, jotka jo ovat tuotannossa. Muilta osin valitus hylätään. Valtioneuvoston päätöstä ei muutoin muuteta.

Perustelut kumotuilta osin

Sovellettavat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain ja -asetuksen säännökset vaikutusten selvittämisestä

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n (132/1999) mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan lain 9 §:ssä tarkoitettuja kaavan vaikutuksia selvitettäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus, aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat. Selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset:

- 1) ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön;
- 2) maa- ja kallioperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon;
- 3) kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvaroihin;
- 4) alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen sekä liikenteeseen; ja
- 5) kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön.

Maakuntakaavan yleispiirteisyyttä koskevat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain 4 §:n 3 momentin mukaan maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella.

Mainitun lain 25 §:n 4 momentin mukaan maakuntakaavassa esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet ja osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen.

Maakuntakaavan sisältöä koskevat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 1 momentin mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään. Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Kaava on mahdollisuuksien mukaan yhteen sovitettava maakuntakaava-alueeseen rajoittuvien alueiden maakuntakaavoituksen kanssa.

Pykälän 2 momentin mukaan luonnonsuojelulain 7 ja 77 §:ssä tarkoitettujen luonnonsuojeluohjelmien ja -päästösten sekä 32 §:ssä tarkoitettua maisema-aluetta koskevien perustamispäästösten tulee olla ohjeena kaavaa laadittaessa.

Pykälän 3 momentin mukaan kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota:

- 1) maakunnan tarkoituksenmukaiseen alue- ja yhdyskuntarakenteeseen;
- 2) alueiden käytön ekologiseen kestävyteen;
- 3) ympäristön ja talouden kannalta kestäviin liikenteen ja teknisen huollon järjestelyihin;
- 4) vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön;
- 5) maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin;
- 6) maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen; sekä
- 7) virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyteen.

Pykälän 4 momentin mukaan kaavaa laadittaessa on myös pidettävä silmällä alueiden käytön taloudellisuutta ja sitä, ettei maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle aiheudu kohtuutonta haittaa. Kaavaa laadittaessa on selvitettävä, kenen toteutettavaksi kaava ja sen edellyttämät toimenpiteet kuuluvat.

Pykälän 5 momentin mukaan edellä mainitut seikat on selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin maakuntakaavan tehtävä yleispiirteisenä kaavana edellyttää.

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 §:n 2 momentin mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.

Maakuntakaavan esitystapaa ja kaavamääräyksiä koskevat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain 29 §:n 1 momentin mukaan maakuntakaava esitetään kartalla. Kaavaan kuuluvat myös kaavamerkinnät ja -määräykset. Pykälän 2 momentin mukaan maakuntakaavaan liittyy selostus, jossa esitetään kaavan tavoitteiden, eri vaihtoehtojen ja niiden vaikutusten sekä ratkaisujen perusteiden arvioimiseksi tarpeelliset tiedot siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 10 §:n 1 momentin mukaan maakuntakaavan selostuksessa esitetään:

- 1) selvitys alueen oloista, ympäristöominaisuuksista ja niissä tapahtuneista muutoksista sekä muut kaavan vaikutusten selvittämisen ja arvioimisen kannalta keskeiset tiedot kaavoitettavasta alueesta;
- 2) suunnittelun lähtökohdat, tavoitteet ja esillä olleet vaihtoehdot;
- 3) yhteenvedo kaavan vaikutusten arvioimiseksi suoritetuista selvityksistä;

- 4) kaavan vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, luontoon, maisemaan, liikenteen ja teknisen huollon järjestämiseen, talouteen, terveyteen, sosiaalisiin oloihin ja kulttuuriin sekä muut kaavan merkittävät vaikutukset;
- 5) selvitys kaavan suhteesta valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, maakuntasuunnitelmaan ja alueellisiin kehittämissuunnitelmiin, voimassa olevaan maakuntakaavaan ja kaava-alueeseen rajoittuvien alueiden maakuntakaavoitukseen sekä kuntien suunnitteluun;
- 6) suunnittelun vaiheet osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelyineen sekä yhteenveto kaavoituksen eri vaiheissa esitetyistä mielipiteistä;
- 7) valitun kaavaratkaisun keskeinen sisältö ja perusteet sekä selvitys siitä, miten vaikutusselvitysten tulokset ja eri mielipiteet on otettu huomioon;
- 8) kaavan toteutuksen ajoitus ja seuranta; ja
- 9) tarpeen mukaan kaavan toteutusta ohjaavia suunnitelmia.

Pykälän 2 momentin mukaan sen 1 momentissa tarkoitetut seikat on kaavaselostuksessa esitettävä sillä tavalla ja siinä laajuudessa kuin kaavan tarkoitus edellyttää ja niin, että luodaan edellytykset vuorovaikutuksen toteutumiselle kaavan valmistelussa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 30 §:n 1 momentin mukaan maakuntakaavassa voidaan antaa määräyksiä, joita kaavan tarkoitus ja sen sisällölle asetettavat vaatimukset huomioon ottaen tarvitaan maakuntakaava-alueita suunniteltaessa tai rakennettaessa (*maakuntakaavamääräykset*). Pykälän 2 momentissa säädetään, että jos jotakin aluetta on maiseman, luonnonarvojen, rakennetun ympäristön, kulttuurihistoriallisten arvojen tai muiden erityisten ympäristöarvojen vuoksi suojeltava, maakuntakaavassa voidaan antaa sitä koskevia tarpeellisia määräyksiä (*suojelumääräykset*).

Maankäyttö- ja rakennuslain suhdetta muuhun lainsäädäntöön koskevat säännökset

Maankäyttö- ja rakennuslain 3 §:n mukaan mainitun lain mukaiset alueiden käyttöä koskevat suunnitelmat on, siten kuin erikseen säädetään, otettava huomioon suunniteltaessa ja päätettäessä muun lainsäädännön nojalla ympäristön käytön järjestämisestä.

Maankäyttö- ja rakennuslain 197 §:n 1 momentin mukaan kaavaa hyväksyttäessä ja vahvistettaessa on sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, noudatettava, mitä luonnonsuojelulain 10 luvussa säädetään. Lupasiaa ratkaistaessa ja muuta viranomaispäätöstä tehtäessä on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

Ympäristönsuojelulain säännökset lain tavoitteista ja soveltamisalasta

Ympäristönsuojelulain 1 §:n mukaan lain tavoitteena on:

- 1) ehkäistä ympäristön pilaantumista sekä poistaa ja vähentää pilaantumisesta aiheutuvia vahinkoja;
- 2) turvata terveellinen ja viihtyisä sekä luonnontaloudellisesti kestävä ja monimuotoinen ympäristö;
- 3) ehkäistä jätteiden syntyä ja haitallisia vaikutuksia;
- 4) tehostaa ympäristöä pilaavan toiminnan vaikutusten arviointia ja huomioon ottamista kokonaisuutena;
- 5) parantaa kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa ympäristöä koskevaan päätöksentekoon;
- 6) edistää luonnonvarojen kestäväää käyttöä; sekä
- 7) torjua ilmastonmuutosta ja tukea muuten kestäväää kehitystä.

Ympäristönsuojelulakia sovelletaan mainitun lain 2 §:n 1 momentin mukaan toimintaan, josta aiheutuu tai saattaa aiheutua ympäristön pilaantumista siten kuin jäljempänä säädetään. Lisäksi lakia sovelletaan toimintaan, jossa syntyy jätettä, sekä jätteen hyödyntämiseen tai käsittelyyn.

Ympäristönsuojelulain 3 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan mainitussa laissa tarkoitetaan:

- 1) *ympäristön pilaantumisella* sellaista ihmisen toiminnasta johtuvaa aineen, energian, melun, värinän, säteilyn, valon, lämmön tai hajun päästämistä tai jättämistä ympäristöön, jonka seurauksena aiheutuu joko yksin tai yhdessä muiden päästöjen kanssa:
 - a) terveystahaittaa;
 - b) haittaa luonnolle ja sen toiminnoille;
 - c) luonnonvarojen käyttämisen estymistä tai melkoista vaikeutumista;
 - d) ympäristön yleisen viihtyisyyden tai erityisten kulttuuriarvojen vähentymistä;
 - e) ympäristön yleiseen virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä;
 - f) vahinkoa tai haittaa omaisuudelle taikka sen käytölle; tai
 - g) muu näihin rinnastettava yleisen tai yksityisen edun loukkaus.
- 2) *ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavalla toiminnalla* laitoksen perustamista tai käyttämistä sekä siihen teknisesti ja toiminnallisesti kiinteästi liittyvää toimintaa taikka alueen käyttämistä tai toiminnan järjestämistä siten, että siitä saattaa aiheutua ympäristön pilaantumista.

Säännökset ympäristöluvan tarpeesta

Ympäristönsuojelulain 28 §:n 1 momentin mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan toimintaan on oltava lupa (*ympäristölupa*).

Asetuksella säädetään tarkemmin luvanvaraisista toiminnoista. Pykälän 2 momentin mukaan ympäristölupa on lisäksi oltava muun muassa:

- 1) toimintaan, josta saattaa aiheutua vesistön pilaantumista eikä kyse ole vesilain 1 luvun 19 §:ssä tarkoitetusta toiminnasta;
- 2) jätevesien johtamiseen, josta saattaa aiheutua vesilain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetun uoman tai altaan pilaantumista; ja
- 3) toimintaan, josta saattaa ympäristössä aiheutua eräistä naapuruussuh-teista annetun lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua kohtuutonta rasitus-ta.

Ympäristönsuojeluasetuksen 1 §:n 1 momentin 7d kohdan mukaan ympäristölupa on, siltä osin kuin kysymys on ympäristönsuojelulain 28 §:n 1 momentissa tarkoitetusta luvanvaraisuudesta, oltava turvetuotannolla ja siihen liittyvällä ojituksella, jos tuotantoalue on yli 10 hehtaaria.

Ympäristöluvan edellytyksiä ja sisältöä koskevat säännökset

Ympäristönsuojelulain 41 §:n 1 momentin mukaan ympäristölupa myönnetään, jos toiminta täyttää ympäristönsuojelulain ja jätelain sekä niiden nojalla annettujen asetusten vaatimukset. Pykälän 2 momentin mukaan lupaviranomaisen on tutkittava asiassa annetut lausunnot ja tehdyt muis-tutukset sekä luvan myöntämisen edellytykset. Lupaviranomaisen on muutoinkin otettava huomioon mitä yleisen ja yksityisen edun turvaami-seksi säädetään. Pykälän 3 momentin mukaan lupa-asiaa ratkaistaessa on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

Ympäristönsuojelulain 42 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvan myöntäminen edellyttää, ettei toiminnasta, asetettavat lupamääräykset ja toiminnan sijoituspaikka huomioon ottaen, aiheudu yksinään tai yhdessä muiden toimintojen kanssa:

- 1) terveystahaitta;
- 2) merkittävää muuta ympäristön pilaantumista tai sen vaaraa;
- 3) lain 7-9 §:ssä kiellettyä seurausta;
- 4) erityisten luonnonolosuhteiden huonontumista taikka vedenhankinnan tai yleiseltä kannalta tärkeän muun käyttömahdollisuuden vaarantumista toiminnan vaikutusalueella; eikä
- 5) eräistä naapuruussuh-teista annetun lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua kohtuutonta rasitusta.

Pykälän 2 momentin mukaan toimintaa ei saa sijoittaa asemakaavan vas-taisesti. Sijoittamisessa on lisäksi noudatettava, mitä ympäristönsuojelu-lain 6 §:ssä säädetään.

Ympäristönsuojelulain 6 §:n 1 momentin mukaan ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttava toiminta on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava siten, ettei toiminnasta aiheudu pilaantumista tai sen vaaraa ja että pilaantumista voidaan ehkäistä. Pykälän 2 momentin mukaan toiminnan sijoituspaikan soveltuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon:

- 1) toiminnan luonne ja pilaantumisen todennäköisyys sekä onnettomuusriski;
- 2) alueen ja sen ympäristön nykyinen ja tuleva, oikeusvaikutteisessa kaavassa osoitettu käyttötarkoitus ja aluetta koskevat kaavamääräykset; ja
- 3) muut mahdolliset sijoituspaikat alueella.

Ympäristönsuojelulain 8 §:n 1 momentin mukaan ainetta tai energiaa ei saa panna tai johtaa sellaiseen paikkaan tai käsittelä siten, että

- 1) tärkeällä tai muulla vedenhankintakäyttöön soveltuvalla pohjavesialueella pohjavesi voi käydä terveydelle vaaralliseksi tai sen laatu muutoin olennaisesti huonontua;
- 2) toisen kiinteistöllä oleva pohjavesi voi käydä terveydelle vaaralliseksi tai kelpaamattomaksi tarkoitukseen, johon sitä voitaisiin käyttää; tai
- 3) toimenpide vaikuttamalla pohjaveden laatuun muutoin saattaa loukata yleistä tai toisen yksityistä etua (*pohjaveden pilaamiskielto*).

Ympäristönsuojelulain 43 §:n 1 momentin mukaan ympäristöluvassa on annettava tarpeelliset määräykset:

- 1) päästöistä, päästöraja-arvoista, päästöjen ehkäisemisestä ja rajoittamisesta sekä päästöpaikan sijainnista;
- 2) jätteistä sekä niiden synnyn ja haitallisuuden vähentämisestä;
- 3) toimista häiriö- ja muissa poikkeuksellisissa tilanteissa;
- 4) toiminnan lopettamisen jälkeisistä toimista, kuten alueen kunnostamisesta ja päästöjen ehkäisemisestä; ja
- 5) muista toimista, joilla ehkäistään, vähennetään tai selvitetään pilaantumista, sen vaaraa tai pilaantumisesta aiheutuvia haittoja.

Pykälän 3 momentin mukaan lupamääräyksiä annettaessa on otettava huomioon toiminnan luonne, sen alueen ominaisuudet, jolla toiminnan vaikutus ilmenee, toiminnan vaikutus ympäristöön kokonaisuutena, pilaantumisen ehkäisemiseksi tarkoitettujen toimien merkitys ympäristön kokonaisuuden kannalta sekä tekniset ja taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa nämä toimet. Päästöraja-arvoa sekä päästöjen ehkäisemistä ja rajoittamista koskevien lupamääräysten tulee perustua parhaaseen käytökelpoiseen tekniikkaan ilman, että lupamääräyksissä kuitenkaan veloitetaan käyttämään vain tiettyä määrättyä tekniikkaa. Lisäksi on tarpeen mukaan otettava huomioon energian käytön tehokkuus sekä varautuminen onnettomuuksien ehkäisemiseen ja niiden seurausten rajoittamiseen.

Muutoksenhaun kohteena olevat kaavavaraukset ja niiden perusta

Maakuntakaavamerkintöihin ja -määräyksiin sisältyy muun muassa seuraava turvetuotantoalueisiin liittyvä aluevaraus- ja kohdemerkintä:

“EOt Turpeenottoalue”

“Merkinnöillä osoitetaan alueita turpeenottoon, harjukiviaineksenottoon tai kallioulouhintaan. Pienillä lisäkirjaimilla osoitetaan alueiden jälkikäyttötavoite. Maakuntakaavassa maa-ainestenottoalueiden aineksen laatu perustuu yleispiirteiseen arvioon ja alueiden käyttöönoton yhteydessä jokainen toimija vastaa ja selvittää hanke- ja aluekohtaisesti liiketalouden ja laatuvaatimusten edellytykset. Turpeenotto- ja kallionlouhinta-alueiden osalta aluerajaukset ovat vyöhykkeenomaisia muodostumaa rajaavia. Jokaisen hankkeen yhteydessä tulee selvittää luonto- ja laatuselvityksiin perustuen varsinaisen ottotoiminnan alueen rajauksen.”

Merkintään liittyy seuraava maakuntakaavamääräys:

Suunnittelumääräys (EOt): “Suunniteltujen turvetuotantoalueiden käyttöönoton suunnittelussa on otettava huomioon tuotantoalueiden yhteisvaikutus vesistöihin. EOt-alueilla 13, 17, 23, 26, 50, 56, 105, 106, 107, 112, 113, 114, 125, 135 tulee noudattaa tavanomaista tehokkaampia vesiensuojelutoimia. Tuotantoalueen ja pohjavesialueen väliin on jätettävä riittävä suojaetäisyys. Suoalueen kuivatus tulee järjestää siten, ettei siitä aiheudu merkittävää haittaa alapuolisille vesistöille, pohjavesialueeseen tai yksityiseen vedenhankintaan. Kuivatukselle on haettava vesilain mukainen lupa, mikäli hankkeella saattaa olla vesilain 1 luvun 18 §:n tarkoittama vaikutus (pohjaveden muuttamiskielto) pohjaveteen. Alueen toteutuksen tulee perustua riittävään luontoselvitykseen ja ympäristövaikutusten arviointiin. Tuotantopinta-alaltaan yli 150 hehtaarin suoalueiden toteutuksessa tulee soveltaa YVA-lain mukaista arviointimenettelyä. Alueen jälkihoitotavoitteena on metsätalous, ellei sitä ole erikseen määritelty lisämerkinnällä.”

Kaavaselostuksen (s. 116) mukaan maakunnan turvealueiden pinta-ala on noin 88 000 hehtaaria eli 17 prosenttia maa-alasta. Yli 10 hehtaarin soita on 600 kappaletta, yhteensä 30 000 hehtaaria. Soiden turvevarat ja luontoarvot on inventoitu ja turpeen hyötykäytön ja suojelun ristiriidat sovitettu. Inventoiduissa soissa on jyrshinturvetta runsas 15 miljoonaa kuutiometriä ja kasviturvetta noin 70 miljoonaa kuutiometriä. Turvealuevaraukset kohdistuvat pääasiallisesti ojitettuihin soihin. Suojeluun soveltuvat suot on varattu luonnonsuojelutarkoituksiin.

Kaavaselostuksen (s. 118 ja 157) mukaan maakuntakaavan tavoitteena on turvata turvetuotannon edellytykset osana kotimaisten energiavarojen hyötykäyttöä ja ympäristörakentamista. Turvetuotanto suunnataan ensisijaisesti pääosin ojitetuille soille valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Kaavaselostuksen (s. 117) mukaan maakuntakaavassa osoitetaan 54 EOt-alueita, joiden yhteispinta-ala on 5 448 hehtaaria. Kaavaselostuksen liitekartan mukaan näistä jo toteutuneita eli turvetuotannossa jo olevia alueita on 10 ja uusia alueita 44. Voimassa olevassa seutukaavassa osoitetaan 62 turvetuotantoaluetta (EO1), joiden yhteispinta-ala on 6 381 hehtaaria. Maakuntakaavassa ei osoiteta seutukaavaan nähden uusia EOt-alueita. Kaavaselostuksen mukaan seutukaavaan verrattuna turvetuotantoon varattujen alueiden määrää ja rajoja on maakuntakaavassa supistettu.

Kaavaselostuksen alueluettelossa on eritelty kunkin EOt-varauksen varausperuste. Luettelosta ilmenee, että EOt-alueiksi varatut suot ovat kolme suota lukuun ottamatta tarkoitettu polttoturvesoiksi.

Varausten perusteena olevat selvitykset

Kaavaselostuksessa todetaan (s. 157) ympäristöministeriön lausunnossaan viittaamilta osin seuraavaa: “Turvetuotannon edellytykset turvataan maakuntakaavassa osana kotimaisten energiavarojen hyötykäyttöä ja ympäristörakentamista. Tuotanto- ja suojelutarpeet on sovitettu yhteen varmistamalla suoluonnon monimuotoisuus ja muut ympäristönäkökohdat. Turvetuotanto suunnataan maakuntakaavan ja valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden periaatteiden mukaisesti ensisijaisesti ojitetuille soille.

Turvetuotannolla on vesistöjä kuormittava vaikutus. Turvealueet on arvioitu valuma-aluekohtaisesti. Lähtökohtana on pidetty sitä, että uusien turvetuotantoalueiden pinta-ala ei ylittäisi viittä prosenttia valuma-alueen pinta-alasta. Turvealueiden vaikutuksia on arvioitu pinta- ja pohjavesien sekä ympäröivän maankäytön asettamiin reunaehtoihin ja suojelutarpeisiin. Näihin perusteisiin pohjatuen turpeenottoalueita on rajattu uudelleen viidenteen seutukaavaan ja maakuntakaavan luonnokseen nähden sekä myös alueita on poistettu.”

Edelleen kaavaselostuksessa todetaan (s. 123): “Turvetuotannon aluevarausten vaikutuksista on tehty kolme valuma-aluekohtaista tarkastelua: Valuma-aluekohtaisesti on analysoitu tuotantosoiden ja toisaalta myös suojeltujen soiden pinta-alat. Tarkastelun perusteella kaksi turpeenottoaluetta ylittää 5 prosentin pinta-alaosuuden kyseisen valuma-alueen pinta-alasta. Toinen edellä mainituista soista on tuotannossa (Tammelan Oksuo) ja toinen on

täysin ojitettu vajaan 100 hehtaarin suoalue Tammelan Liesjärven koillispuolella suppealla valuma-alueella.”

Lisäksi kaavaselostuksessa todetaan (s. 123), että Hämeen ympäristökeskus on arvioinut turvetuotannon alueiden vesistövaikutukset valuma-aluekohtaisesti. Tähän perustuen maakuntakaavan määräykset sisältävät erityismääräyksen tavanomaista tehokkaammista vesiensuojelutoimista kohteissa, jotka sijaitsevat hyvälaatuisten vesistöjen valuma-alueella tai niiden järvien läheisyydessä, joissa on tehty tai tekeillä merkittäviä vesiensuojelutoimia.

Hämeen liitto on tehnyt turvesoista ojitustarkastelun. Lisäksi Vapo Oy on analysoinut kaavaselostukseen sisältyvässä (s. 124) luettelossa turpeenottoalueita ja niiden ojitustilannetta suokohtaisesti.

Turvetuotannon harjoittamisen edellytykset ja maakuntakaavan vaikutus

Turvetuotannon harjoittaminen edellyttää säännön mukaan ympäristönsuojelulain mukaista ympäristölupaa. Laajamittainen turpeenotto voi niinkään aiheuttaa ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla sanotussa laissa tarkoitetun arviointivollisuuden. Ympäristölupaa koskevassa harkinnassa arvioidaan, ovatko edellytykset toiminnan sallimiselle ympäristönsuojelulain 41 ja 42 §:n säännökset huomioon ottaen käsillä ja minkälaisin lupamääräyksin turvetuotannosta aiheutuvaa ympäristön pilaantumista on mainitut säännökset ja lain 43 § huomioon ottaen ehkäistävä.

Ympäristönsuojelulain 41 §:n 3 momentin mukaan ympäristölupa-asiaa ratkaistaessa on noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään. Mainitussa säännöksessä viitataan luonnonsuojelulainsäädännön nojalla yksilöidysti kohdennettuihin luonnonarvoihin, kuten luonnonsuojelulain 3 luvussa tarkoitettuihin luonnonsuojelualueisiin, lain 4 luvussa tarkoitettuihin luontotyyppeihin, lain 6 luvussa tarkoitettuihin erityisesti suojeltavien lajien tai niin sanottujen direktiivilajien esiintymispaikkoihin ja lain 10 luvussa tarkoitettuihin Natura 2000 -alueisiin. Luonto ja sen monimuotoisuus voidaan, kun otetaan huomioon ympäristönsuojelulain 2 ja 3 §:stä ilmenevä mainitun lain soveltamisala, ottaa ympäristölupa-asiassa huomioon vain, jos sitä edellyttävät mainitun lain 42 §:n 2 momentti tai lain 41 §:n 1 momentissa tarkoitetut säädökset. Sitä vastoin turvetuotantoalueen fyysinen muuttaminen tavalla, joka voi vaikuttaa alueen luonnonarvoihin ja maisemaan, ei ole seurausta ympäristönsuojelulaissa tarkoitettua päästöstä aiheutuvasta ympäristön pilaantumisesta eikä siten ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavasta

toiminnasta. Sanottuja vaikutuksia ei siten ilman muuta erityistä perustetta voida ottaa huomioon ympäristöluvan edellytyksiä ratkaistaessa tai sen lupamääräyksiä asetettaessa, vaikka monimuotoisuuteen ja maisemaan liittyviin näkökohtiin olisikin kiinnitetty huomiota esimerkiksi mahdollisessa ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä.

Ympäristönsuojelulain mukaisessa ympäristölupamenettelyssä tutkitaan esimerkiksi turvetuotannon harjoittamisen edellytykset pinta- ja pohjavesien suojelun sekä toiminnasta lähiasutukselle aiheutuvan ilman pilaantumisen, kuten pölyn, ja melun kannalta. Turvetuotannon harjoittaminen ei edellytä lupaa esimerkiksi maa-aineslain nojalla, koska mainittu laki ei lain 1 §:n 1 momentti huomioon ottaen koske turvetta. Lupaa ei liioin maakuntakaava-alueella vaadita maankäyttö- ja rakennuslain nojalla, koska maisematyölupajärjestelmä voi maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:n mukaan ylittää tulla sovellettavaksi vain asemakaava- ja yleiskaava-alueilla. Mikäli aluetta ei ole luonnonsuojelulainsäädännön nojalla suojeltu, luonnon monimuotoisuutta koskevia näkökohtia ei näin ollen lainkaan voida ottaa huomioon turvetuotannon lupamenettelyssä.

Ympäristönsuojelulain 42 §:n 2 momentin mukaan toimintaa ei saa sijoittaa asemakaavan vastaisesti. Sijoittamisessa on lisäksi noudatettava, mitä lain 6 §:ssä säädetään. Mainitun 6 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan sijoituspaikan sopivuutta arvioitaessa on otettava huomioon alueen ja sen ympäristön nykyinen ja tuleva, oikeusvaikutteisessa kaavassa osoitettu käyttötarkoitus ja aluetta koskevat kaavamääräykset.

Ympäristönsuojelulain 42 §:n 2 momentin yksityiskohtaisten perustelujen (hallituksen esitys eduskunnalle ympäristönsuojelu- ja vesilainsäädännön uudistamiseksi, HE 84/1999 vp) mukaan sijoittumiskysymystä harkittaessa otettaisiin huomioon myös lain 6 §:n yleiset vaatimukset. Asemakaavan lisäksi lupaviranomaisen tulisi ottaa huomioon myös oikeusvaikutteinen maakunta- ja yleiskaava, joiden merkitys riippuisi etenkin kaavan maankäyttövarauksen erityisyydestä ja maankäyttöratkaisujen kokonaisuudesta.

Oikeudellinen arviointi

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 1 momentissa säädetään valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta maakuntakaavoituksessa ja pykälän 3 momentissa niistä seikoista, joihin kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota. Näitä seikkoja ovat muiden ohella alueiden käytön ekologinen kestävyys, maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset sekä maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen.

Valtioneuvoston 30.11.2000 antamassa päätöksessä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista määrätään turpeenottoalueita koskevana erityistavoitteena seuraavaa: ”Maakuntakaavoituksessa on otettava huomioon turvetuotantoon soveltuvat suot ja sovitettava yhteen tuotanto- ja suojelutarpeet. Turpeenottoalueiksi varataan ensisijaisesti jo ojitettuja soita. Turpeenoton vaikutuksia on tarkasteltava valuma-alueittain ja otettava huomioon erityisesti suoluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja muiden ympäristönäkökohtien sekä taloudellisuuden asettamat vaatimukset.”

Mainittu tavoite ei sinänsä estä varaamista turpeenottoalueiksi myöskään ojittamattomia soita, kunhan tuotantoalueiksi varataan ensisijaisesti jo ojitettuja soita. Muutoinkin maakuntakaavaa laadittaessa on punnittava keskenään erisuuntaisia, muun ohella energiahuoltoon ja luonnonsuojeluun liittyviä valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita samoin kuin maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 3 momentissa säädettyjä erilaisia näkökohtia.

Kaavakartan aluevarausmerkinnöin maakuntakaavassa osoitetaan 54 EOt-alueita, joiden yhteispinta-ala on 5 448 hehtaaria. Asiassa esitetyn selvityksen ja kaavaselostuksen liitekartan mukaan EOt-alueista kymmenen on jo turvetuotannossa.

Kaavassa osoitettujen turvetuotantoalueiden varaaminen on perustunut siihen, että alueet ovat voimassa olevassa seutukaavassa jo osoitettu turvetuotantoalueiksi (EO1) sekä ennen muuta niiden ojitustilanteesta saatua, lähinnä peruskarttatasoiseen selvitykseen. Pelkästään ojitustilanne ei kuitenkaan anna riittävää kuvaa siitä, miten kuivatus on vaikuttanut suoluontoon. Asiakirjoissa ei muutoinkaan ole sellaista selvitystä, jonka perusteella maakuntakaavassa turvetuotantoalueiksi varattujen soiden luonnonarvoja voitaisiin yksityiskohtaisesti tarkastella ja suhteuttaa näiden soiden merkitys luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta kaavassa suojelutarkoituksiin varattuihin suoalueisiin (esimerkiksi Natura 2000 -verkostoon sisällytetyt suot ja luonnonsuojelualueiksi SL-merkinnällä varatut suot).

Kun otetaan huomioon se, ettei turvetuotannon harjoittaminen sinänsä edellytä maakuntakaavaa yksityiskohtaisemman kaavan laatimista alueelle ja ettei turvetuotannon harjoittaminen maakuntakaavan alueella edellytä muuta lupaa kuin ympäristönsuojelulain mukaisen ympäristöluvan, ja edellä ympäristönsuojelulain mukaisen lupaharkinnan suppeudesta ja maakuntakaavan merkityksestä siinä esitetty, turvetuotantoa koskevalla kaavavarauksella on tärkeä asema luonnon monimuotoisuuden säi-

lyttämismahdollisuuden kannalta. Turvetuotannon vesiensuojelukysymykset otetaan huomioon ympäristölupamenettelyssä, mutta myös maakuntakaavassa, jossa varataan alueita turvetuotantoon, tulee selvittää turvetuotannon vesistövaikutukset kokonaisuutena valuma-alueittain. Vaikka maakuntakaava onkin laaja-alainen ja yleispiirteinen alueidenkäyttösuunnitelma, varausten perusteen oikeellisuuden ja toteuttamiskelpoisuuden tulee edellä sanottuun nähden olla riittävästi selvitetty. Kaavan lainmukaisuuden arvioiminen edellyttää maankäyttö- ja rakennuslain 9 § ja maankäyttö- ja rakennusasetuksen 1 §:n 1 momentti huomioon ottaen selvitystä siitä, että maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:stä ilmenevät sisältövaatimukset on asianmukaisesti sovitettu yhteen. Kaavaselostukseen ei sisälly sellaisia turvetuotantoalueiden (EOt) luonnonarvoja, lajistoa ja maisemaa koskevia selvityksiä, joiden perusteella voitaisiin ratkaista, täytyvätkö maakuntakaavalle maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n 3 momentissa, erityisesti sen 6 kohdassa tarkoitetut vaatimukset.

Edellä lausutuilla perusteilla maakuntakaava ei perustu laissa edellytetyihin riittäviin selvityksiin siltä osin kuin kaavassa on varattu turvetuotantoalueiksi sellaisia alueita, jotka eivät vielä ole turvetuotantokäytössä. Tämän vuoksi kaavan hyväksymistä ja vahvistamista koskevat päätökset on EOt-varausten osalta kumottava muiden kuin Kanta-Hämeen maakuntakaavan turpeenottoalueita kuvaavasta kaavaselostuksen liitekartasta tarkemmin ilmenevän kymmenen jo toteutuksessa olevan alueen osalta.

Perustelut hylätyiltä osin

Kun muutoin otetaan huomioon edellä ilmenevät valtioneuvoston päätöksen perustelut ja siinä mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeudessa esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, valtioneuvoston päätöksen muuttamiseen muilta osin ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

5.2.7. Olli Hannulan kuolinpesän valitus

Korkein hallinto-oikeus on tutkinut asian ja hylkää valituksen. Valtioneuvoston päätöstä ei muuteta.

Perustelut

Kun otetaan huomioon edellä ilmenevät valtioneuvoston päätöksen perustelut ja siinä mainitut oikeusohjeet sekä korkeimmassa hallinto-oikeu-

nessä esitetyt vaatimukset ja asiassa saatu selvitys, valtioneuvoston päätöksen muuttamiseen ei, kun otetaan huomioon maankäyttö- ja rakennuslain 31 § ja 188 §:n 3 momentti, ole perusteita.

Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot.

Korkein hallinto-oikeus:

Pekka Vihervuori

Marjatta Kaján

Kari Kuusiniemi

Tuula Pynnä

Hannu Ranta (t)

Asian esittelijä,
hallintosihteeri
korpi

Petteri Leppi-

LIITE

Päätös, josta valitetaan

JAKELU	Päätös	Tiina Ranta, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Liisa-Riikka Paulamäki ja Ilmi Paulamäki, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Heikki Puntila ym., oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Anna-Kaarina Jaakkola, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Mika Mäkilä, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa Olli Hannulan kuolinpesä, oikeudenkäyntimaksu 204 euroa
	Jäljennös	Ympäristöministeriö Hämeen liitto Hämeen ympäristökeskus Maa- ja metsätalousministeriö